

**Sosiaalityöntekijän toimintaroolit parisuhteen tukijana
ehkäisevässä lastensuojelussa**

Elisa Suikka

Pro gradu –tutkielma

Sosiaalityö

Syksy 2014

Lapin yliopisto, yhteiskuntatieteiden tiedekunta

Työn nimi: Sosiaalityöntekijän toimintaroolit parisuhteen tukijana ehkäisevässä lastensuojelussa

Tekijä: Elisa Suikka

Koulutusohjelma/oppiaine: Sosiaalityö

Työn laji: Pro gradu -työ_x_ Sivulaudaturtyö__ Lisensiaatintyö__

Sivumäärä: 68 + liitteet

Vuosi: 2014

Tiivistelmä:

Tämä tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää sosiaalityöntekijöiden parisuhdetyön osaamista ehkäisevässä lastensuojelussa sosiaalityön toimintaroolin käsitteen kautta. Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää, millaisia toimintarooleja sosiaalityöntekijät käyttävät työskennellessään asiakkaiden parisuhdekysymysten kanssa. Halusin tutkielmassa selvittää myös sosiaalityöntekijän vahvuuksia parisuhdetyöntekijänä sekä mahdollista tarvetta kehittää sosiaalityön koulutusta vastaamaan muuttuvien toimintaympäristöjen vaatimuksia.

Tutkimus on toteutettu laadullisena haastattelututkimuksena. Aineistonkeruumenetelmänä tutkimuksessa käytettiin puolistrukturoitua haastattelua. Tutkimuksen perusilmiö on parisuhde ja sen yhteiskunnallinen muutos. Teoreettinen viitekehys tutkimuksessa koostuu ehkäisevän lastensuojelun sekä sosiaalityön monimuotoistuneiden toimintaroolien avaamisesta. Tutkimusta varten haastattelin viittä ehkäisevän lastensuojelun kentällä toimivaa sosiaalityöntekijää, jotka työskentelevät erityisesti pienten lasten vanhempien kanssa.

Tutkimustulosten mukaan sosiaalityöntekijöiden käsitykset parisuhdetyön osaamisesta, vahvuuksista ja käytännöistä jäsenyivät voimauttamisen (empowerment) ja asianajon (advocacy) käsitteiden kautta. Sosiaalityön toimintaroolien mukaisesti voimauttava parisuhdetyö toteutuu terapeutin ja sosiaalisten verkostojen kartoittajan toimintarooleina ja asiaa-ajava parisuhdetyö eroauttajan ja palvelukoordinaattorin toimintarooleina. Tutkimustulosten mukaan sosiaalityöntekijän parisuhdetyön osaaminen on laaja-alaista, mutta sosiaalityöntekijät eivät käytännön työssä välttämättä erottele asiakkaiden kanssa tekemäänsä työtä parisuhdetyöksi laaja-alaisen työtteen ja -näkömyksen vuoksi. Tutkimuksen mukaan sosiaalityöntekijöillä on valmius parisuhdetyön tekemiseen, mutta varsinainen terapiatyö edellyttää siihen erikseen vaadittavaa koulutusta.

Avainsanat: Parisuhde, ehkäisevä lastensuojelu, parisuhteen tukeminen, sosiaalityön toimintaroolit

Muita tietoja:

Suostun tutkielman luovuttamiseen kirjastossa käytettäväksi_x_

Suostun tutkielman luovuttamiseen Lapin maakuntakirjastossa käytettäväksi__

(vain Lappia koskevat)

Sisällys

1 Johdanto	1
2 Parisuhde ehkäisevän lastensuojelun kohteena	3
2.1 Parisuhteen yhteiskunnallinen muutos	3
2.2 Vanhemmuus parisuhteen haasteena.....	6
2.3 Parisuhteen muutos haastaa ehkäisevän lastensuojelun sosiaalityön	9
3 Sosiaalityön toimintaroolit ehkäisevässä lastensuojelussa.....	11
3.1 Moniammatillinen ehkäisevä lastensuojelu.....	11
3.2 Sosiaalityön toimintaroolien tarkastelua	14
3.3 Sosiaalityön monimuotoistuneet toimintaroolit	19
4 Tutkimuksen toteuttaminen.....	24
4.1 Tutkimuksen tarkoitus ja tutkimuskysymykset.....	24
4.2 Tutkimuksen metodologiset lähtökohdat ja aineiston kerääminen	25
4.3 Tutkimuksen eettiset kysymykset	32
4.4 Tutkimusmetodien ja tiedon tulkitsemisen eettisyys.....	33
4.5 Aineiston analyysin vaiheita	37
5 Tutkimuksen tulokset	41
5.1 Sosiaalityön toimintaroolit parisuhteen tukemisessa	41
5.2 Sosiaalityöntekijän vahvuus parisuhdetyöntekijänä.....	52
5.3 Tarviiko sosiaalityöntekijän olla parisuhde-ekspertti?.....	54
6 Yhteenveto ja pohdinta.....	58
Lähteet.....	63
Liitteet	69
Liite 1. Tutkimuslupa-anomus	69
Liite 2. Haastattelykysymykset	72

1 Johdanto

Lastensuojelun ehkäisevä työ sisältää oletuksen siitä, että tiedetään, mitä halutaan perheiden ja lasten elämässä välttää (Törrönen & Vornanen 2004, 159). Ehkäisevässä lastensuojelussa (Lastensuojelulaki 13.4.2007/417, 3 a §) painotetaan, että sosiaalityön käytäntöjen tulisi tulevaisuudessa kohdentua enemmän ehkäisevän työn työmuotojen kehittämiseen. Korjaavan sosiaalityön merkitys ja rooli sosiaalityössä on edelleen tärkeä, mutta viime aikaisien perhesurmat ja muut traagiset tapahtumat ovat nostaneet tarpeen tehdä jotain perheiden ja perheen tukipilareiden, vanhempien, hyvinvoinnin tukemiseksi mieluusti ennen ongelmien ilmenemistä (ks. Linnas & Forsberg 2004, 225-226). Lasten ja perheiden tukemisen pitäisi alkaa vanhempien parisuhteen hyvinvoinnin tukemisesta, koska sen toimimattomuuden kerrannaisvaikutukset ovat valitettavan suuret (ks. Salo 2011, 115-116).

Pro gradu-tutkielmani perusilmiö on parisuhde. Perinteiset perhearvot vallitsevat suomalaisessa yhteiskunnassa edelleen, mutta parisuhteiden ja perhesuhteiden moninaistuminen on asettanut perheiden hyvinvoinnin tukemiselle omanlaisensa haasteet. Perhe on keskeinen sosiaalinen instituutio ja perheen ja parisuhteiden ympärillä tapahtuvat muutokset ovat olennaisia esimerkiksi sosiaalipoliittisen suunnittelun näkökulmasta. Perheisiin ja ihmissuhteisiin liittyvät muutokset herättävät kysymyksiä ihmisten psykososiaalisen kasvun ja perheiden kasvatuskulttuurien näkökulmasta. Kysymyksiä herättävät myös muutoksien mukanaan tuomat vaikutukset ihmisten edellytyksiin käsitellä ihmissuhteita jatkuvasti muuttuvissa toimintaympäristöissä. (Kananaja & Niiranen & Jokiranta 2008, 72.)

Avaan tutkielmassani parisuhdetta yhteiskunnallisena ilmiönä ja kytken sosiaalityön siihen vanhemmuuden ja ennaltaehkäisevän lastensuojelun näkökulmasta. Missä asemoituu sosiaalityön asiantuntijuuden ja osaamisen hyödyntäminen parisuhdeasioiden osalta? Mitkä ovat sosiaalityön vahvuudet ja mitä osaamisen ulottuvuuksia sosiaalityö tuo parisuhdetyöhön? Edellä mainitut kysymykset johdattelevat myös pro gradu-tutkielmani teoreettiseen viitekehykseen, jossa hyödynnän sosiaalityön toimintaroolien (Vaininen 2011, 43-46, 244-251) käsitettä suhteessa sosiaalityön parisuhdetyöhön

osaamiseen. Kysyn pro gradu –tutkielmassani, millaisia ovat sosiaalityön toimintaroolit parisuhdetyössä ja mitä vahvuuksia sosiaalityöntekijällä on parisuhdetyöntekijänä. Haluan tutkimuksessani selvittää myös sitä, millaista kehittämistä sosiaalityön peruskoulutus mahdollisesti vaatii, että sosiaalityöntekijät pystyvät vastaamaan muuttuvissa olosuhteissa ja työympäristöissä tapahtuviin moninaistuviin haasteisiin myös parisuhdetyön osalta.

Satu Vainisen (2011) väitöskirjan mukaan sosiaalityöntekijän ammattitaidolle ja osaamiselle on tilausta perheiden tukemisessa varhaisissa vaiheissa ja tulkintani mukaan sosiaalityölle tulisi luoda luontevia tapoja tehdä oikeasti ennaltaehkäisevää matalan kynnyksen lastensuojelutyötä, olipa työparina mikä tahansa niistä moniammatillisen yhteistyön verkostoista, jossa sosiaalityöllä on mahdollisuus peruspalveluiden piirissä toimia ennaltaehkäisevästi. Vaikka parisuhdetyö saatetaan kokea sosiaalityössä vieraampana osa-alueena, koen, että parisuhdetyön osaamisen tutkiminen sosiaalityön näkökulmasta laajentaa näkemyksiä siihen, että sosiaalityö todella on ammatillisesti yllättävän monimuotoista.

Tutkimukseni etenee rakenteellisesti teoreettisen viitekehyksen avaamisella niin parisuhteen kuin ennaltaehkäisevän lastensuojelutyön ja sosiaalityön toimintaroolienkin osalta. Näitä osa-alueita käsittelen luvuissa kaksi ja kolme. Luvussa neljä käsittelen tutkimuksen toteuttamista vaiheineen. Tutkimuksen tulokset esittelen luvussa viisi ja kuudennessa luvussa teen yhteenvetoa ja pohdiskelen tutkimuksen tuloksia.

2 Parisuhde ehkäisevän lastensuojelun kohteena

2.1 Parisuhteen yhteiskunnallinen muutos

Parisuhteella tarkoitetaan kahden aikuisen ihmisen välistä suhdetta, joka perustuu rakastumiselle. Puolisoiden välinen suhde on erityisen läheisyyden muovaama ihmissuhde, jossa puoliset sitoutuvat elämään toistensa kanssa eri elämän taitekohdissa. Turvallinen kiintyminen puolisoon tukee yksilön hyvinvointia ja stressistä toipumista sekä antaa mahdollisuuden korvaavaan kokemukseen, jos esimerkiksi lapsuudessa on jäänyt vaille turvallista kiintymyssuhdetta. (Vilen ym. 2010, 115.) Parisuhteen vakiintuminen edellyttää kasvua ja kehitystä niin yksilönä kuin puolisoina. Syy parisuhteeseen hakeutumiseen löytyvät ihmisen tarpeesta saada kokea turvaa ja hyväksyvää läheisyyttä niin kunnioituksen, arvostuksen kuin seksuaalisen kanssakäymisenkin muodossa. (Kontula 2009, 10-12.) Edellä mainitut tarpeet muuttuvat parisuhteen keston myötä ja aika ajoin parisuhteen hyvinvointi vaatii puolisoilta erityistä panostusta ja aikaa yhteisen hyvän nimissä jokaisella sen osa-alueella. On tärkeää, että parisuhteessa huolehditaan tunnepuolen kehittämisestä ja taidoista kohdata parisuhdetta haastavat tekijät positiivisesti rakentavalla tavalla. (Paajanen 2003, 32; Järvinen ym. 2007, 88-89; Rönkkö & Rytönen 2010, 118-122.)

Parisuhde koostuu kehitysvaiheista. Parisuhteen alkuvaiheessa puoliset elävät symbioottisessa suhteessa, jossa korostuu romanttisuus ja riippuvuus toisesta osapuolesta. Symbioottista vaihetta seuraa eriytymisvaihe, jossa puoliset tuovat esille omia itsenäistymistarpeitaan sekä eroavuuksia suhteessa toisiinsa. Eriytymisvaiheessa puolisoa yritetään muokata omien toiveiden mukaiseksi ja pahimmillaan kumpikaan puolisoista ei ole valmis joustamaan omista toiveistaan; riski parisuhteen muuttumiseksi riippuvuussuhteeksi tai kariutumiseen eriytymisvaiheessa on suuri. Jos eriytymisvaihe onnistutaan pääsemään yli rakentavasti, etenee parisuhde sitoutumisvaiheeseen, jolloin kaksi itsenäistä yksilöä löytävät yhteisen elämän sävelen. Puolisot voivat olla parisuhteessa omina itsenään ja tulla hyväksytyksi sellaisena kuin ovat. Puolisot ovat suhteessa tasavertaisia ja romanttinen kuohunta on tasoittunut enemmän ystävyys- ja rakastamisen muotoon. (Järvinen ym. 2007, 89.)

Parisuhde kohtaa väistämättä kriisejä, joka on elämän muutokseen liittyvä välttämätön arkirutiineja muuttava käännekohta. Kriisi sanana merkitsee äkillistä elämän käännekohtaa, johon ihmisellä ei ole aikaisempien elämäkokemusten perusteella ratkaisua ja edellyttää näin ollen oppimista ja sopeutumista uuden asian edessä. Kehityskriisit parisuhteessa ja perheen elämässä eivät välttämättä muodostu suuriksi ongelmiksi vaan ovat myönteisiä tehtäviä, joista selviytyminen on positiivinen oppimiskokemus kaikille osapuolille. (Yesilova 2007, 54-55.) Hyvinvoivan parisuhteen ydin on puolisoiden halussa ja kyvyssä toimia niin, että halutaan vaalia toisen hyvinvointia laiminlyömättä kuitenkaan itseään samalla (Paajanen 2003, 41; Vilen ym. 2010, 177). Myös lapsen syntymä koetaan parisuhdetta haastavana, mutta pääsääntöisesti myönteisenä kehityskriisinä parisuhteessa. Riitta Jallinoja (2000, 89) puhuu parisuhteen niin sanotuista kolmansista; tekijöistä, jotka pakottavat puoliset ottamaan huomioon muutakin kuin toisensa rakastavaisina. Kolmas tuo parisuhteeseen arjen, joka erkaannuttaa puolisoita hetkellisesti.

Kriisin parisuhteeseen voivat tuoda myös esimerkiksi niin sanotut ulkoiset kriisit, jotka eivät liity parisuhteen tai perheen luonnolliseen kehitysprosessiin (Pukkala 2006, 54). Kriisin voi laukaista taloudelliset ongelmat puolison työttömyyden tai muun yllättävän asian seurauksena, puolison sairastuminen, läheisten ihmisten elämäkriisit, lapsen sairaus tai kasvun ja kehityksen mukanaan tuomat muutokset. Parisuhteen toimivuutta ja hyvinvointia haastavat myös ongelmat tunnepuolen kommunikaatiossa, päihdeongelmat, mustasukkaisuus ja parisuhdeväkivalta. (Paajanen 2003, 41-43; Koskisu & Kulola 2005, 26-33; Järvinen ym. 2007, 89; Rönkkö & Rytönen 2010, 122.)

Sotien jälkeen suomalaisia parisuhteita on leimannut parisuhdeonnen yhteiskunnallinen velvollisuus. Onnellinen aviopari koettiin takeeksi lapsen onnellisuudelle ja hyvälle kehitykselle, joka puolestaan oli yhteiskunnan taholta keskeisempi tavoite parisuhteen onnellisuuteen nähden. (Yesilova 2009, 69-70.) Aikaisemmin parisuhteen solmimisen yhtenä suurimpana motiivina on ollut taloudellisen toimeentulon turvaaminen. Nykyisin suurimpana motiivina parisuhteen solmimiselle on saada mahdollisuus kokea tunne-elämältään korkeatasoisia suhteita. Parisuhteessa annetaan entistä suurempi merkitys hellyydelle ja tunteille sekä seksuaaliselle nautinnolle, jossa molemmat sukupuolet vaativat vapautta päättää intiimistä elämästään ja halusta kokea mahdollisimman paljon

onnellisuutta. Avioliitto- ja perhekäsitys perustuu nykyisin suuresti tunteisiin ja niiden toteuttamiseen vapaammin. (Kontula 2009, 11; Hallamaa 2011, 168-171.)

Jallinoja (2000, 19-20) kertoo tutkimuksessaan 1990-luvun lopun trendistä kirjoittaa mediassa perheestä parisuhteen kylkiäisenä. Parisuhteella oli tuolloin merkittävä vaikutus perheen käsittämiseen ja perheen muutokset edellyttivät sitä, että perheen perusyksikön, pariskunnan parisuhteessa, täytyi tapahtua jotain sitä ennen. Rytkösen ja Hautsalon (1999, 1) tutkimuksen mukaan nykyajan parisuhteelta edellytetään ennen kaikkea onnellisuutta ja itsensä toteuttamisen mahdollisuuksia, kun aikaisemmin parisuhdetta pidettiin onnistuneena, jos se kesti ja tuotti lapsia. Jallinoja (2000, 69-70) jatkaa, että nykyisin parisuhteen alkua leimaa romanttisen rakkauden korostus, jossa rakastumisella on keskeinen asema. Rakastumisella on keskeinen merkitys aviopuolison valintaan ja parisuhteen ja avioliiton onnistumisen edellytys on huolehtia etukäteen siitä, että kumppanit sopivat kaikin puolin hyvin yhteen. Seurusteluajat ovat tästä syystä pidentyneet ja toisaalta, nykyisin avioliiton solmiminen ei ole välttämättä pariskuntien päämääränä. Kontulan (2013, 31) tutkimuksen perusteella parisuhteen onnistuminen edellyttää hyvää puolisoon tutustumista, jolloin otetaan selvää hänen parisuhdeodotuksistaan ja -toiveistaan. Ennen avioliittoa solmittu avioliitto (seurustelu, kihlaus, yhteen muuttaminen) voidaan Kontulan mielestä tulkita haluksi tutustua puolisoon syvällisemmin. Maksimainen puolestaan (2008, 213) toteaa parisuhteen rakkaussuhteena patologisoituneen mahdolliseksi ongelmakimpuksi, jota pitää ymmärtää ja hoitaa terapeutisesti ongelmien ehkäisemiseksi ja ratkaisemiseksi.

Parisuhteen päättämisestä on tullut yhteiskunnallisesti merkittävä ilmiö. Länsimaissa kahden viimeisimmän sukupolven aikana eroaminen on yleistynyt huomattavasti. Kyseessä on perinteistä perheajattelua horjuttava muutos, joka kyseenalaistaa myös avioliittopohjaisen perheen mallin. Suomessa joka kolmas solmittu avioliitto päättyy avioeroon ja iso osa avioerosta tapahtuu hyvin pian avioliiton solmimisen jälkeen. Vuosittain noin 30 000 lasta kokee avioeron ja sen mukanaan tuomat vanhempien kiistat huoltajuuksista ja muista ikävistä käytännön asioista. (Kuronen 2003, 104-105; Kääriäinen ym. 2009, 11; Järvinen ym. 2010, 90.) Jouko Kiiskan (2011, 25-26) väitöskirjassa avioerosta kerrotaan osana individualistista kulttuuria, jossa elämänvalinnat ovat enemmänkin yksilön kuin perheen ja yhteisön asia. Avioliiton purkamisesta on tullut yksilön valinta, jonka lähtökohtina ovat hänen kokemuksensa, tunteensa ja itse arvioidut edut. Kiiski määrittelee avioliiton vapaaehtoisuuteen

perustuvaksi valinnaksi ja elämisen muodoksi, jota jatketaan niin kauan kuin se tuottaa itselle riittävästi etua ja tyydytystä. Eroavan yksilön tavoite Kiisken mukaan on myös luoda uusi, aikaisempaa onnellisempi suhde. Kiisken lisäksi myös Jallinojan (2000, 73-75) epäily parisuhdemallin muuttumisesta parisuhdekeskeisyyttä ja romanssin kaipuuta korostavaksi voi olla avioerojen lisääntymisen ja parisuhdekestävyyteen liittyvän ajattelun takana.

Huolestuttava ilmiö eroissa on se, että vanhemmat päätyvät usein eroamaan lapsen ensimmäisen elinvuoden aikana. Osmo Kontula (2009, 81) viittaa teoksessaan Yhdysvalloissa tehtyyn tutkimukseen, jossa avioparien parisuhdetyytymättömyys oli huipussaan noin vuosi lapsen syntymän jälkeen. Tähän vaikutti edesauttavasti se, että parisuhde oli kestänyt vähän aikaa ja lapsen syntymä oli ennalta suunnittelematon (ks. esim. Mykkänen & Huttunen 2008, 172). Vuoden 2013 perhebarometrin mukaan 2-4 – vuotiaiden lasten vanhemmat muuttavat erilleen eniten ja neljännes avioeroista tapahtuu yksiläpöississö perheissö. Perhebarometrin 2013 mukaan eroriski vauvaperheissö on uuden elämäntilanteen ja arjen haastavuuden vuoksi erilainen (vrt. perhebarometri 2009). (Kontula 2013, 29-30.)

2.2 Vanhemmuus parisuhteen haasteena

Ensimmäisen lapsen syntymä muuttaa parisuhteen olennaisella tavalla, koska puolisoiden parisuhde saa uuden ulottuvuuden vanhemmuudessa. Lapsen tarpeet nousevat keskiöön ja etenkin isä saattaa kokea ulkopuolisuutta äidin keskittyessä tyydyttämään vauvan tarpeita. Parisuhteeseen panostaminen muuttuu käytännönkin syistä haastavammaksi ja ellei vauva-arjen keskellä jaksa hoitaa parisuhdetta, saattavat puoliset etäännyä toisistaan tahtomattaankin. Parisuhteen ongelmat heijastuvat koko perheen hyvinvointiin ja on tärkeää tiedostaa, että vanhempien hyvinvoiva parisuhde on voimavara, joka auttaa perhettä ratkomaan ongelmia. Jos vanhemmat tekevät yhdessä työtä perheen hyvinvoinnin eteen, vahvistaa se entisestään yhteenkuuluvuuden ja hyvinvoinnin tunnetta. (Väänänen 2007, 104; Järvinen ym. 2010, 88-89.) Rantalaihön (2006, 46, 60) tutkimuksessa kolmannes haastatelluista vanhemmista piti hyvinvoivaa parisuhdetta arjen voimavarana ja vanhempien välisen lämpimän tunnesuhteen koettiin olevan perheen arjen yksi tärkeimmistä kannattelevista tukipilareista.

Parisuhteen koettua muutoksia yhteiskunnan muuttumisen myötä, on alettu puhua enevissä määrin parisuhteen hoitamisen merkityksestä. Parisuhteen hoitaminen on korostunut tunnekeskeisyyden säädellässä parisuhdetyytyväisyyttä ja parisuhteen jatkuvuutta (Maksimainen 2008, 209-232). Kontula (2013, 31) täsmentää parisuhteen hoitamisen tarkoittavan sitä, että parisuhdetta ylläpitäviä voimia vahvistetaan kummankin puolison toimesta tietoisesti. Kontulan mukaan parisuhteen materiaallinen, symbolinen ja tunne-elämän palkitsevuus lisää tyytyväisyyttä parisuhteeseen. Edellä mainittuihin palkintoihin kuuluu myös puolisoiden mahdollisuus toteuttaa omia toiveitaan lasten hankinnan suhteen. (em. 39.) Jos lapsen yrittäminen on puolisoiden yhteinen toivomus, lapsen syntymä tuskin koituu parisuhteen hyvinvoinnin uhaksi. Kontulan (2013, 158) tutkimuksen mukaan edelleen monet solmivat parisuhteen toiveenaan saada lapsia. Ongelmaksi hänen mukaan koituu kuitenkin se, ettei toive lapsesta ole molemmin puolinen. Se, ettei kumppani halua parisuhteelta samoja asioita kuin toinen puolisoista ja jos lapsi kuitenkin päätetään hankkia, saattaa lapsen syntymä konkreettisesti tulla puolisoiden väliin ja suhde voi päätyä eroon.

Lasten ollessa pieniä, koetaan yleisesti tärkeäksi se, että kumpikin vanhemmista sitoutuu hyvinvoinnin edistämiseen ja ylläpitämiseen parisuhteessa (Mills ym. 2001, 13-25). Se, että lapselle ja nuorelle tarjotaan turvalliset lapsuudenolot, takaa heille todennäköisesti paremman tulevaisuuden. Koti ja turvalliset ihmissuhteet määrittävät hyvää lapsuutta ja siihen myös vanhemmat haluavat pyrkiä (Törrönen 2012, 9-13). Vanhempien huonosti voiva parisuhde rasittaa jo aivan pientä vauvaa. Kireys ja pahantuulisuus välittyvät vauvaan vanhempien hoitaessa lasta ärtynein ottein; vauva reagoi olemalla vaativa ja itkuinen tai päinvastoin muuttumalla apaattiseksi, jos hänen tarpeisiinsa ei vastata pyynnöistä huolimatta. Lapsen kiintymyssuhde häntä hoitavaan vanhempaan kehittyy turvalliseksi silloin, kun hoitaja reagoi lapsen tarpeisiin tarkoituksen mukaisella tavalla ja oikea-aikaisesti lapsen kehitystason mukaisesti. (Rose 2001, 42-43; Bardy 2009, 177-178; Väliavaara 2010, 3.) Puhutaan myös vanhemman kyvystä eläytyä lapsen tarpeiden mukaisesti (Söderholm 2004, 12). Jos kiintymyssuhde lapsen ja vanhemman välillä muotoutuu turvattomaksi laiminlyöntien vuoksi, lapsen käytös huomion saamiseksi voi olla epäjohdonmukaista tilanteisiin nähden. Kiintymyssuhteen turvattomuus näkyy vaikeuksina lapsen fyysisissä, psyykkisissä, sosiaalisissa, emotionaalisissa kuin oppimiseenkin liittyvissä kehityskuluissa. (Väliavaara 2010, 3-4.)

O’Learyn ja Vidairin (2005, 208-216) tekemän tutkimuksen mukaan vanhempien ristiriitaisella parisuhteella on lapsien käyttäytymisongelmiin johtavia vaikutuksia vanhempien eriävien kasvatuskäytäntöjen vuoksi, josta johtuen myös kurinpidolliset toimet lasta kohtaan saattavat muuttua liian ankariksi. Kotimaisessa Lapsesta aikuiseksi –tutkimuksessa on myös löydetty yhteys vanhempien parisuhteen vaikutuksesta lapsen johdonmukaiseen kasvattamiseen; hyvinvoivassa parisuhteessa vanhempien kasvatustyyli on lapsilähtöistä ja sen vuoksi lapsen tasa-painoiselle kehitykselle suotuisaa. (Kettunen ym. 1996, 74-89.)

Salon (2009, 118-119) tutkimuksen tulokset vanhempien parisuhteen hyvinvoinnista ovat merkittäviä ennaltaehkäisevässä mielessä. Tutkimus osoitti, ettei vaikeassa parisuhteessa pysymistä ole perusteltua jatkaa ”lasten vuoksi”, koska pitkään jatkuneet ristiriitaiset olosuhteet altistavat lapsen psyykkiselle oireilulle ja pahoinvoinnille. Vanhempien eroaminen ei välttämättä ole lapsen oireilun ja ongelmien syy, vaan ne ovat seurausta eroa edeltäneestä vaikeasta parisuhdetilanteesta. Tutkimustulosten mukaisesti vanhempien kannattaa suojella lasta riitatilanteilta ja vaikka se ei aina onnistuisikaan, on vanhempien pyrittävä sovitteluun riitansa niin, etteivät lapset joudu kokemaan syyllisyyttä ja vastuuta aikuisten riidoista. Vanhempien on myös parisuhdevaikeuksiensa keskellä kyettävä täyttämään lasten hoivan ja huomion tarpeet. Riitaisa parisuhde ei tue vanhemmuutta eikä vanhempien henkilökohtaista kasvua. Elleivät riidat ratkea omin avuin, tulee ottaa aikalisä ja hakea apua ulkopuolelta. (Airola & Tarsalainen 2003, 33.)

Onko eritoten ensimmäisen lapsen syntymä sitten selkeä eroriski? Tutkimuksia luettuani en ole sitä mieltä, että itse lapsi aiheuttaisi syntymällään eroamisen. Lapsen syntymän jälkeinen parisuhdetyytymättömyys johtuu tutkimusten perusteella ristiriidoista puolisoitten toiveissa suhteessa lapsen hoitamiseen, kotitöiden jakamiseen, omaan vapaa-aikaan että yhteiseen vapaa-aikaan (ks. Lammi-Taskula ym. 2009, 55-56). Kontulan (2013, 69) mukaan ensimmäistä lasta odottavien pariskuntien avoin keskinäinen kiintymys vahvistuu, mutta lapsen syntymän jälkeen edellä mainitut toiveiden epäristiriidat aiheuttavat parisuhteessa ongelmia. Ensimmäisen lapsen syntymän jälkeen voimakkaan kriisin voi aiheuttaa myös seksuaalisten halujen kohtaamattomuus (em. 127-128), joka saattaa vauhdittaa eroajatuksien toteuttamista käytännössä. Tutkimuksien perusteella lukijalle jää myös kuva siitä, että lapsen syntymä

aktivoi pinnalle mahdollisesti jo aiemmin parisuhteessa olleet joko tiedostetut tai tiedostamattomat ongelmat. Arjen haasteiden muuttuminen lapsen syntymän myötä saattavat tulla vanhemmille yllätyksenä, vaikka varautumista lapsen syntymään, niin taloudellisesti kuin henkisesti, vanhempien keskuudessa yleisesti arvostetaan (Kontula 2004, 97). Ennaltaehkäisevän lastensuojelun näkökulmasta tilanne on haasteellinen. Oikea-aikaisen tiedonsaannin ja perhepoliittisten päätösten kohdentuminen tukemaan niitäkin perheitä, jotka ovat vasta ”syntymässä” tuntuisi rohkealta ja viisaalta.

2.3 Parisuhteen muutos haastaa ehkäisevän lastensuojelun sosiaalityön

Olen käsitellyt aikaisemmassa tekstissä paljon parisuhteen dynamiikan muuttumista yhteiskunnalliselta kannalta ja näkemykseni mukaan parisuhteen muuttuminen haastaa myös sosiaalityötä etenkin lastensuojelun näkökulmasta. Vanhempien parisuhteen hyvinvointiin panostaminen on sekä välillistä että suoraa panostamista lasten hyvinvointiin (ks. mm. Bardy 2009, 239). Takala (2005, 7) kyseenalaistaa väitteen, jonka mukaan suomalaisessa yhteiskunnassa eletään perheen aikaa. Vaikka perinteisiä perhearvoja korostetaan, korostetaan myös ankaraa työetiikkaa. Lapsiperheet kamppailevat jatkuvasti perheen ja työn yhteen sovittamisen paineissa. (Rönkä ym. 2005, 170-173; Bardy 2009, 212-213; ks. myös Satka 2010, 217.) Ennaltaehkäisevän lastensuojelun palvelut sosiaalityön kentällä ehkä hakevat vielä varhaisimpia toteuttamismallejaan ja vaikkei ennaltaehkäisevät palvelut edellytäkään perheeltä lastensuojelun asiakkuutta (Räty 2010, 4-5), ovat palvelut kohdennettu jo johonkin huoleen perheen hyvinvoinnissa. Lapsiperheet, jotka eivät ole varsinaisen lastensuojelun tarpeessa, tulisivat luultavasti hyvin toimeen saamalla kotipalvelua vaikeimpien aikojen yli. Juuri lapsiperheille suunnatuista kotipalveluista on suurin puute, vaikka niiden toimivuus ehkäisevän lastensuojelun elementtinä tiedostetaankin (Karvinen-Niinikoski ym. 2005, 58).

On tärkeää puuttua ongelmiin, ennen kuin niitä syntyy. Tietoisuus hyvinvoinnista ja sen edellytyksistä tulisi kuulua jokaiselle ihmiselle lapsesta aikuiseen. Kun on tietoa, on myös taitoa pyytää apua, jos jonkun asian äärellä kokee neuvottomuutta. Yhteistyön lähtökohdat ovat rakentavia tilanteissa, joissa perheen kanssa on tehty yhteistyötä jo ennaltaehkäisevässä työssä; perhe on tietoinen tilanteestaan ja voi jopa pyytää itse

lastensuojeluilmoituksen tekemistä päästäkseen järeämpien palveluiden piiriin. (Forsberg & Linnas 2004, 225-226.)

Uusi lastensuojelulaki tuli voimaan 1.1.2008. Siinä todetaan, että lastensuojelun lisäksi kunnilla on velvollisuus järjestää ehkäisevää lastensuojelua (LSL 3a§), jonka tarkoituksena on edistää ja turvata lapsen kasvua, kehitystä sekä hyvinvointia. Ehkäisevän lastensuojelun tavoitteena on myös tukea vanhemmuutta. Ehkäisevän lastensuojelun järjestämisvastuu on kunnan eri viranomaisten, erityisesti peruspalveluiden piirissä. Ehkäisevän lastensuojelun merkitys korostuu etenkin kaikille perheille kohdennetuissa neuvolapalveluissa ja muussa terveydenhuollossa, päivähoitossa, kouluissa ja nuorisotyössä (Hakulinen-Viitanen ym. 2009, 153-154; Vilen ym. 2010, 29-35), mutta myös sosiaalitoimen piirissä.

Sosiaalityöllä on tärkeä rooli ehkäisevässä lastensuojelussa toimiessaan yhteistyökumppanina moniammatillisessa yhteistyössä peruspalveluiden ja kolmannen sektorin toimijoiden kanssa. Ehkäisevän lastensuojelun tarjoamien, perheelle maksuttomien palveluiden piiriin voi hakeutua tilanteissa, joissa pienten, alle kouluikäisten lasten perheeksi kohtaa haasteita (Järvinen ym. 2007, 35). Pikkulapsiperheille suunnattuja moniammatillisia ennaltaehkäiseviä palveluita kootaan nykyisin hyvinvointineuvoloihin tai perhekeskuksiin, joissa toiminnan perusideana on perheen hyvinvoinnin tukeminen etenkin raskausaikana ja lapsen syntymän jälkeisissä vaiheissa (Vaininen 2011, 174). Hyvinvointineuvolamallissa on myös oleellista se, ettei moniammatillinen yhteistyö jää asiakkaalle näkymättömäksi (Pitkänen 2011, 59-60). Satka (2010, 217) puhuu varhaisen puuttumisen verkostoista, joihin miellän toimijoina myös hyvinvointineuvolat. Hyvinvointineuvoloissa sosiaalityö kohtaa omanlaisensa kuluttuurisen yhteisön. Uusi yhteisö ja työympäristö sitoo mukana olevia toimijoita normeillaan ja toimintatavoillaan ja haastaa jokaisen tahon erikseen miettimään omia toimintatapojaan yhteisössä. Hyvinvointineuvolat ovat oivallisia paikkoja tukea niitä pareja, jotka ovat kokemassa parisuhteessaan yhtä suurinta muutosta, vanhemmiksi tulemistä. Moniammatillisesti toteutettu perhevalmennus esimerkiksi voisi tarjota sosiaalityölle matalan kynnyksen väylän kohdata lasta odottavia vanhempia lapsisensitiivisestä näkökulmasta tehdyllä parisuhdetyöllä.

3 Sosiaalityön toimintaroolit ehkäisevässä lastensuojelussa

3.1 Moniammatillinen ehkäisevä lastensuojelu

Lapsiperheiden ongelmat edellyttävät moniammatillisempaa osaamista, joka haastaa myös sosiaalityötä professiona. Sosiaalityön muovautuminen sisällöllisesti ja käytännöllisesti nykyiseen muotoonsa on edellyttänyt useampien keskenäänkin kilpailevien perinteiden ja kehityssuuntien rinnakkaiselo. Tästä huolimatta sosiaalityö on pysynyt yhtenäisenä, koska työn keskiössä on joka tapauksessa sosiaalityötä ohjaava ”kova ydin”. Sosiaalityö on itsenäinen ja autonominen ammatti, joka on sidottu tiettyyn koulutukseen ja vaadittuun tietoperustaan. (Toikko 2005, 231-234; Burt & Worsley 2008, 28.) Haluan tällä kappaleella kuvata, miten sosiaalityö professiona käsitetään moniammatillisessa verkostotyössä ja mikä sosiaalityössä on erityistä verrattuna muihin verkostoissa toimiviin ammattikuntiin. Sosiaalityöllä on omat ammatilliset vahvuutensa, mutta myös kehittämisen paikkansa, joka tässä kappaleessa kytkeytyy moniammatilliseen työskentelyyn perheiden psykososiaalisten palveluiden piirissä.

Sosiaalityöntekijä koetaan moniammatillisessa yhteistyössä Vainisen (2011, 7, 256-25) mukaan ”sosiaalisen osaajana”, joka käytännön työssä liittyy tiiviisti sosiaalisen vuorovaikutuksen tietotaidon ja sen käytännön soveltamisen osaamiseen. Vainisen mukaan sosiaalityö rakentuu ammatillisena kenttänä sosiaalisen näkökulmaa koskevassa puhettavassa ja sen asiantuntemuksen hallitsemisessa (em. 35). Sosiaalityössä haetaan vastauksia ja ratkaisuja sosiaalisiin ongelmiin ja jo aivan sosiaalityö alkuajoista lähtien sen tavoitteena on ollut sosiaalisten uhkien ja ongelmien tunnistaminen ja niiden yhteys ihmisen elämään (Karisto 1997, 137). Synnöve Karvisen (1996, 35) mukaan sosiaalityön osaaminen pureutuu ”sosiaaliseen”, joka on ihmisen kaiken toiminnan ja käyttäytymisen alkuperä. Ilman mahdollisuutta sosiaaliseen vuorovaikutukseen ihmisen on mahdotonta toimia niin kuin hänelle on luontaista erilaisissa suhteissa toimia ja sosiaalityö erilaisin menetelmin auttaa ihmisiä toimimaan heidän omaa hyvinvointiaan edistäen.

Sosiaalityön tehtävä on ehkäistä sosiaalisia ongelmia ja poistaa niitä yksilö-, perhe-, ryhmä- ja yhteisötasolla. Sosiaalityön tavoitteena on myös edistää hyvinvointia

parantavia olosuhteita, yhteisöjen toimivuutta sekä vahvistaa yksilöiden toimintakykyä. Sosiaalityö on muutostyötä, jolla tuetaan ihmisten joka päiväistä selviytymistä. (Kananaja ym. 2007, 194.) Sosiaalityöllä on myös yhteiskunnallisen vaikuttamisen tehtävä, joka luo sosiaalityölle kahden suuntaisen tiedon ja taidon hallitsemisen aseman (Rose 2003, 198). Kyösti Raunio (2009, 60, 71) luonnehtii sosiaalityötä muutokseen tähtääväksi ongelmaratkaisuprosessiksi, joka pyrkii sekä ratkaisemaan psykososiaalisen työn avulla asiakkaiden ongelmia sekä vaikuttamaan ongelmien syntymekanismeihin ennakoivasti. Raunio kuitenkin painottaa, että sosiaalityön tekemisen lähtökohtana tulee olla ihmisillä olevat voimavarat, niiden vahvistaminen ja laajentaminen. Sosiaalityön tavoitteena on ihmisten elämänhallinnan vahvistaminen ja tämän kautta ongelmien ehkäiseminen.

Sosiaalityön ennaltaehkäisevän ja varhaisen puuttumisen, kuntouttavan sosiaalityön, yhteistyön sekä rakenteellisen sosiaalityön työorientaatiot jakautuvat yksilö- tai laajemmin yhteistyön työmuodoiksi. Työmuotoja ovat esimerkiksi yksilö- ja ryhmätyömuodot, psykososiaalinen työskentely, asiakkaan palveluohjaus ja sosiaalityön valtaistavat menetelmät. Kaikki orientaatiot sisältävät ennaltaehkäisevän sekä korjaavan näkökulman sosiaalityössä. Ennaltaehkäisyn ja varhaisen puuttumisen toiminta liitetään useimmiten lapsiin, nuoriin ja perheisiin. Suomessa kehitetyt varhaisen puuttumisen toimintakäytännöt perustuvat ajatukseen hajanaisten asiantuntijapalveluiden ja palvelukulttuurin muuttamisen aidoksi yhteistyöksi ihmisten ja heidän läheistensä kanssa, jossa painotetaan asiakkaan osallisuutta ja voimavaroja. Ennaltaehkäisevä työ keskittyy toimimaan ihmisten elämässä varhaisessa vaiheessa, jolloin vielä on toimintamahdollisuuksia sekä kanavat auttaa ihmisiä ovat avoinna. (Kananaja ym. 2007, 141-145.)

Vaininen (2011, 63-66) toteaa, että yhteinen huolenaihe viime vuosina on ollut mitä suuremmissa määrin lapsiperheiden vanhempien voimavarojen riittämättömyys sekä lasten ja nuorten psyykinen pahoinvointi. Lapsiperheet tarvitsevat palvelujärjestelmän päivittämistä sekä lisää psykososiaalisen tuen muotoja (ks. Satka 2010, 217). Tarvitaan vanhemmuuteen kasvattamisen ja tukemisen työmenetelmiä. Neuvoloissa ei enää ehditä vastaamaan vanhempien tarpeisiin käsitellä perheen ihmissuhteita ja niiden ongelmatilanteita, parisuhteen hyvinvointia, sukupuolielämää, vanhemmuutta ja sen haasteita, synnytyksen jälkeistä masennusta ja muita lapsiperhe-elämää kuormittavia asioita. Vanhemmilla olisi tarvetta henkilökohtaiselle tuelle ja tilalle keskustella

vanhemmuuden muuttamasta identiteetistä ja perhe-elämän ongelmista, mutta niille ei konkreettisilta neuvolan toiminnoilta jää aikaa. Toisaalta neuvolan henkilöstö saattaa kokea vaikeaksi näiden asioiden puheeksi ottamisen. (Vaininen 2011,63-66.)

Vainisen mukaan (2011, 65-66) 2000-luvun pikkulapsiperheiden palveluiden kehittämisessä halutaan nostaa esiin moniammatillisia tukimuotoja, jotka rakentuvat perinteisen neuvolan terveydenhoitajan työn pohjalle ja sen rinnalle; tuetaan lapsiperheiden arjessa selviytymistä sekä ennaltaehkäistään erilaisia perheen tunne-elämän vuorovaikutuksellisia ongelmia, jotka pitkittyessään voivat johtaa syvempiin ongelmiin. Sosiaalityön rooli perheisiin kohdistuvissa ennaltaehkäisevissä palveluissa, kuten esimerkiksi hyvinvointineuvoloissa, on vielä suhteellisen vähäinen, vaikka sosiaalityöntekijät toivovatkin painopisteen suuntaamista ennaltaehkäisevän ja moniammatillisen työn suuntaan. Tämä edellyttää työorganisaatioiden tavoitteiden ja muotojen uudistamista niin, että ennaltaehkäisevän työn tekeminen mahdollistuu (Tapola-Haapala 2011, 123-124).

Moniammatillisessa yhteistyössä olennaisinta on asiakkaiden parissa työskentelevien ammattiryhmien ja asiakkaiden yhteinen pyrkimys samaan päämäärään. Ammattilaisten näkökulmasta moniammatillinen yhteistyö palvelee asiakkaita parhaimmillaan silloin, kun yhteistyö perustuu eri ammattilaisten tietojen ja taitojen yhdistämiseen, tietojen jakamiseen, yhteistyön jatkuvuuden turvaamiseen sekä resurssien suunnitelmalliseen kohdentamiseen. (Payne 2000, 41,49.) Britanniassa moniammatillisuutta tutkiva Nick Frost (2005, 188) kumppaneineen on todennut lastensuojelussa vallinneen jo pitkään ajattelumallin, jossa yhdessä tekemisellä saavutetaan parempia tuloksia. Myös Britanniassa on todettu, että perheet tarvitsevat monien eri toimintasektoreiden palveluita, joten sosiaalipalvelujen tehokkuuden lisääminen julkisten palveluiden piirissä on aiheellista. Moniammatillisen yhteistyön merkitystä perustellaan yleisesti sosiaalisten ongelmien monimutkaistumisella, jolloin perinteisesti kohdennetulla avulla niihin ei kyetä enää vastaamaan (Paavilainen & Pösö 2003, 47).

Yhdyn Vainisen (2011, 66) näkemykseen, jonka mukaan sosiaalityöntekijöillä moniammatillisen yhteistyön lisääntymisen ja merkityksen ymmärtämisen myötä on aikaisempaa paremmat mahdollisuudet muokata ja kehittää toimintaroolejaan ehkäisevän lastensuojelulain mukaisen psykososiaalisen tuen tehtävissä. Uusi lastensuojelulaki ohjaa ennaltaehkäisevää toimintaa suuntaan, jossa huomion kohteena

on koko perhe ja perheen voimavarojen tukeminen. Vanhempien parisuhteen ollessa perheen kantava voimavara ja ydin, koen että sosiaalityön osaamisella on oma annettavansa lapsiperheiden vanhempien parisuhteen tukemisessa. Haasteeksi muotoutuu kuitenkin se, miten sosiaalityöntekijän rooli moniammatillisessa ehkäisevässä lastensuojelutyössä saataisiin luonnolliseksi myös asiakasperheiden mielissä. Terveystenhoitajan ja muun terveydenhuollon henkilöstön ollessa toiminnallisesti keskiössä lapsiperheiden elämässä, voi perheiden olla vaikeaa mieltää sosiaalityöntekijää luonnollisena osana neuvolatyössä esimerkiksi perheneuvontaa tekemänä työntekijänä. Vielä toistaiseksi Vaininenkin (2011, 197, 201) toteaa mielikuvan muutosta vaikeuttavan sen, että sosiaalityöntekijän rooli mielletään moniammatillisessa yhteistyössä huolen käsitteen kautta. Terveystenhoitaja kutsuu sosiaalityöntekijän mukaan työskentelyyn perheen selviämisestä nousseen huolen myötä, jonka myötä sosiaalityöntekijään liitetään myös tiukasti kontrollityön tekemisen ulottuvuus.

3.2 Sosiaalityön toimintaroolien tarkastelua

Tutkielmani teoreettiseksi viitekehykseksi olen valinnut sosiaalityön ammatillisen osaamisen sekä siitä juontuvat sosiaalityön toimintaroolit, joiden kautta sosiaalityön käytäntöä ymmärretään. Vaininen (2011, 46) käyttää väitöskirjassaan toimintaroolin käsitettä, jolla hän kuvaa sosiaalityöntekijän toimintaa praktisena, konkreettisena, arkipäiväisenä sekä toistuvana toimintana. Vaininen tulkitsee toimintarooleja yleisen roolikäsityksen pohjalta, jossa tiettyihin rooleihin liitetään odotuksia ja velvoituksia. Toimintarooli on Vainisen mukaan toistuvan ja säännönmukaisen ammatillisen toiminnan käsitteellinen tyyppitys, joka palvelee sosiaalityön toimintakentän ja ammatillisen monimuotoisuuden esilletuomista, jäsentämistä ja analysoimista niissä toimintaympäristöissä, joissa viranomais- ja asiakastyösuhteet toteutuvat käytännössä.

Vaininen (2011, 114-119) erittelee tutkimusainestonsa perusteella sosiaalityön toimintarooleja asiakastyön ja kehittämistyön toimintarooleihin. Kuviossa 1. eritellään asiakastyön toimintaroolit, jotka mukailevat pitkälti sosiaalityön eettisten periaatteiden mukaisia, sosiaalityöhön kansainvälisestäikin määriteltäviä ominaisuuksia ja vaatimuksia (ks. myös Raunio 2009, 87-88).

Kuvio 1. Sosiaalitoimiston sosiaalityöntekijöiden toimintaroolit asiakastyössä (Vaininen 2011, 114).

Sosiaalityön sosiaalisiin oikeuksiin ja sosiaaliseen suojeluun suuntautuneet toimintaroolit keskittyvät asiakkaiden sosiaalisista oikeuksista huolehtimiseen. Sosiaalityöntekijän tehtävänä on yhdessä asiakkaan kanssa kartoittaa asiakkaan elämäntilanne ja huolehtia siitä, että asiakas osaa hakea tilanteen vaatimat palvelut ja etuudet, joilla elämäntilanne saadaan korjattua. Sosiaalityöntekijän velvollisuus on aikaisemman puolesta tekemisen sijasta opastaa asiakasta omaan toimijuuteen. Sosiaalisten oikeuksien ja sosiaalisen suojelun toimintarooliin kuuluu myös sosiaalityöntekijän selontekovelvollisuus erilaisten lausuntojen ja selvitysten antajana sekä asiakkaansa asianajana eri palveluita haettaessa. (Raunio 2000, 43; Juhila 2008, 23-25; Raunio 2009, 103.) Sosiaalisten oikeuksien puolustajan toimintarooliin liittyy myös kiinteästi sosiaalityön kontrollin ulottuvuus, jolloin asiakkaan tilanne saattaa vaatia oikeuksiin perustuvaa suojelua. Lastensuojelussa joudutaan useimmiten kasvokkain tilanteiden kanssa, jossa vanhemman itsemääräämisoikeutta suhteessa lapseen joudutaan rajoittamaan lapsen edun nimissä (Raunio 2009, 107.)

Sosiaaliseen vuorovaikutukseen ja verkostoihin suuntauneilla toimintarooleilla tarkoitetaan sosiaalityöntekijän roolia yksilön sosiaalisten verkostojen (perhe, lähiyhteisöt) ja viranomaisverkostojen välisen vuorovaikutuksen tukijana. Sosiaalityöntekijä toimii vuorovaikutuksen käynnistäjän, tilanteen selkiyttäjän, sosiaalisen näkökulman puolustajan että sovittelijan toimintarooleissa. (Healy 2005, 136–137; Compton & al. 2005, 38.) Sosiaalityö nähdään näistä toimintarooleista käsin pitkälti asiakkaiden voimavaraverkostojen rakentajana sekä yhteyksien luojana näiden verkostojen välillä (ks. Raunio 2000, 15).

Kuntoutukseen ja valtaistamiseen suuntautuneissa toimintarooleissa sosiaalityön keskeinen tehtävä on asiakkaan valtaistaminen (empowerment) tukemalla asiakkaan omaa toimijuutta elämän haasteiden ratkaisemisessa. Sosiaalityöntekijä motivoi ja tukee asiakasta ottamaan käyttöönsä olemassa olevat sosiaaliset, yhteiskunnalliset ja henkilökohtaiset voimavaransa. (Raunio 2000, 74-75; Kuronen 2004, 278-284; Hokkanen 2009, 317-318.)

Yhteiskunnallisen oikeudenmukaisuuden turvaamiseen suuntautuneet sosiaalityön toimintaroolit kiteytyvät sosiaalityön yleiseen syrjinnän vastaiseen toimintaan sekä yleisesti aktiivisuuteen syrjintää lisäävien toimenpiteiden vastustamisessa. Antti Särkelä (2001, 16, 20-21, 132) on todennut tämän sosiaalityön toimintaroolin olevan hyvin haasteellinen. Syrjinnän vastainen toiminta edellyttää sosiaalityöntekijältä valvetuneisuutta ja taitoa tuoda esiin yhteiskunnan ihmisten arkeen sortavasti vaikuttavia tekijöitä kuin myös taitoa ennaltaehkäistä niiden syntymistä. Vainisen (2011) haastattelemat sosiaalityöntekijät itse tiedostivat yhteiskunnallisen vaikuttamisen tarpeellisuuden muun muassa kuntapoliittisilla areenoilla, johon myös sosiaalihuollon lainsäädäntökin (Sosiaalihuoltolaki 17.9.1982/710, 54 §) sosiaalityöntekijöitä velvoittaa.

Kuviossa 2. Vaininen (2011, 117) puolestaan erittelee sosiaalityön toimintarooleja kehittämistyössä. Asiakastyön tukemiseen suuntautuneissa toimintarooleissa sosiaalityöntekijä voi toimia henkilökohtaisesti vertaistukena sosiaalityöntekijäkollegalleen kuin myös tukea esimerkiksi esimiesasemassa olevana perussosiaalityöntekijää kehittymään omissa työtehtävissään. Sosiaalityön kehittämisen tukemiseen suuntautuneissa toimintarooleissa sosiaalityöntekijät suhtautuvat

myönteisesti sosiaalityön kehittämisen käynnistämiseen ja edes auttavat erilaisten kehittämishankkeiden etenemisessä.

**Asiakastyön tukemiseen suuntautuneet
toimintaroolit**

Työprosessin ohjaaja ja
työmenetelmien ankkuroija
Tukiasiakastyöntekijä
Palvelujärjestelmän asiantuntija

**Kehittämisen tukemiseen suuntautuneet
toimintaroolit**

Kehittämisen mahdollistaja ja
mallintaja
Verkostoituva verkottuja
Koulutuksen organisoija ja
kouluttaja
Kartoittaja

Kuvio 2. Sosiaalityöntekijän toimintaroolit kehittämistyössä (Vaininen 2011, 117).

Toimintaroolin käsite soveltuu erinomaisen hyvin pro gradu-tutkielmaani, koska toimintaroolin käsite on selkeästi sosiaalityön tieteenalaan kuuluva ja sen avulla sosiaalityön tavoitteet, tehtävät ja periaatteet jäsenyvät selkeiksi, sosiaalityön liiallinen konkreettisten toimenpiteiden painottaminen jää taka-alalle ja sosiaalityön profession paikka moniammatillisessa yhteistyössä on selkeämpi suhteessa muihin ammattilaisiin. Toimintaroolin käsitteellä Vaininen (2011) korostaa myös sosiaalityöntekijän roolin rakentumista paikallisesti erilaisissa toimintaympäristöissä vuorovaikutuksellisenä toimintana. Perinteisesti sosiaalityöntekijän rooli on helpointa sijoittaa sosiaalitoimistoon toimintaympäristönsä puolesta, mutta sosiaalityön muuttuneet toimintakentät edellyttävät sosiaalityöntekijöiltä luontevaa tapaa toimia ja mukautua aikaisemmin ehkä sosiaalityölle vieraammassa ympäristöissä, kuten perhekeskuksissa ja muissa vastaavissa moniammatillisissa ehkäisevän lastensuojelun työyhteisöissä.

Vaininen (2011, 254) pohjustaa väitöskirjassaan esittelemiä sosiaalityön monimuotoistuvia toimintarooleja myös sosiaalityön muuttuvalla asiantuntijuudella kuviossa 3. Aikaisemmin, 1980-luvulla, sosiaalityön professionaalisen aseman ajateltiin perustuvan vahvaan tieteelliseen asiantuntemukseen, tutkimustietoon ja menetelmällisyyteen. Nykyisin sosiaalityössä tavoitellaan professioaseman sijasta asiantuntijan asemaa ja toimintavalmiuksia. Tiedontuottamisen sekä kriittisen ja avoimen asiantuntijuuden ulottuvuudet ovat keskeisessä asemassa suhteessa tieteellisen tiedon ylivaltaan. Tämä on seurausta siitä, että tieto ymmärretään tilannesidonnaisesti ja sosiaalisesti rakentuvana sekä yhteiskunnallisiin muutoksiin kiinteästi liittyvänä. Sosiaalityön asiantuntijuus on muuttunut perinteisestä suljetusta, etäisestä ja

hierarkkisesta asiantuntijuudesta kohti neuvottelevaa ja avointa asiantuntijuutta. (Karvinen-Niinikoski 2005, 78–79.)

Suljettu asiantuntijuus			
Perinteinen tiedontuotanto	Professionaalisuus, empiristinen tieto, annettu kokemuksellinen tieto, teknisrationaalisuus	Tieto- ja näyttöperustaisuus, post-positivistinen suhde käytäntöön	Kehittyvä tiedontuotanto
	Kriittinen professionaalisuus, tieteellinen asiantuntijuus, akateeminen tutkimusperinne	Toimintayhteyksissään rakentuva, muutossuuntautunut asiantuntijuus sekä uutta luova, orientoiva ja kumppanuutta rakentava tiedontuotanto	
Avoin asiantuntijuus			

Kuvio 3. Sosiaalityön asiantuntijuuden nelikenttä ja tiedontuotannon suunnan muutos (Karvinen-Niinikoski 2005, 80).

Asiantuntijuuden muutokseen ovat vaikuttaneet 1990-luvun taloudellisen laman seurauksesta tapahtunut hyvinvointivaltion uudelleenarviointi ja sosiaalityön oman tieteenalan kehittyminen. Jälkimmäisen vaikutuksesta ovat korostuneet sosiaalityön ammatillisten valmiuksien ja työotteiden nouseminen kiinnostuksen kohteeksi. Asiantuntijuuden muutoksen keskeisimmät piirteet ovat olleet asiakaskeskeisyyden ja sosiaalityöntekijöiden ammattietiikan henkilökohtaistumisen korostuminen. (Vuorikoski 1999, 191.) Myös Anna Metteri (2003, 22) toteaa yhteiskunnallisen murroksen sekä jatkuvan muutoksen ja siihen liittyvien epävarmuustekijöiden vaikuttaneen siihen, että sosiaalityön asiantuntijuuden on ollut pakko avata mahdollisuudet muutokselle. Puhuttaessa sosiaalityön asiantuntijuuden muutoksesta tuodaan useimmiten esiin myös yhteistoiminnallisuus, innovatiivisuus, luova asiantuntijuus sekä oppimisen mallien ja vaihtoehtoisten lähestymistapojen kehittäminen (Karvinen-Niinikoski 2005, 85). Metteria (2003, 22) mukailen niukan budjetin aikana sosiaalityön kuin myös minkä tahansa muun kansalaisten hyvinvointia tukevan tahon tulee yhdistää

ammattilaisuuttaan ja voimavaroja niin, etteivät ne ryhmät, jotka esimerkiksi ikänsä tai elämäntilanteensa takia putoa hyvinvoinnin ulkopuolelle.

Sosiaalityöhön kohdistuneet muutospaineeet ovat ilmenneet Vainisen (2011, 252) mukaan sosiaalityön toimintaympäristöjen ja toimintaroolien monimuotoistumisessa. Sosiaalityöntekijät kohtaavat enenevässä määrin asiakastilanteita, jotka vaativat uudenlaisten toimintaroolien omaksumista. Vaininen mainitsee sosiaalityön toimintaroolien moninaistumista ehkä eniten haastavimmaksi yhteiskunnalliseksi tekijäksi etenkin perheiden psykososiaalisten ongelmien lisääntymisen. Tämä puolestaan on lisännyt moniammatillisten palvelujen kehittämisen tarvetta ja huomion kiinnittämistä palveluiden oikea-aikaiseen tarjoamiseen (em., 57-60). Moniammatillisessa yhteistyössä tulee väistämättä eteen myös kysymykset siitä, miten eri ammattialojen edustajien toimintaroolit ja tehtävät jakautuvat eri toimijoiden kesken. Vaatimukset asiakaslähtöisestä joustavasta toiminnasta saattavat edellyttää esimerkiksi sosiaalityöntekijältä erityisosaamista, jota sosiaalityön toimintaroleihin ei välttämättä aikaisemmin ole liitetty ja joista saattaa eri ammattialojen kesken syntyä jopa erimielisyyksiä. (em., 82-83.) Laajentuvat ja monimuotoistuvat toimintaroolit ovat herättäneet keskustelua siitä, kuinka paljon päällekkäisyyttä ammattilaisten toimenkuvissa on jo ollut ja kuinka paljon ne tulevat vastaisuudessa lisääntymään (Raunio 2001, 43).

3.3 Sosiaalityön monimuotoistuneet toimintaroolit

Vainisen (2011, 244-245) tutkimustuloksien mukaan uudenlaiset toimintaympäristöt, niissä esiintyvät erilaiset käytäntömallit suhteineen sekä odotukset sosiaalityöntekijän toimintaroleiksi ovat mahdollistaneet sen, että sosiaalityöntekijät suuntaavat toimintaansa uuden toimintaympäristön vaatimusten mukaiseksi. Vaininen puhuu sosiaalityöntekijän uudenlaisista ammatti-identiteeteistä, joihin sisältyy sosiaalityön perinteisten toimintaroolien (kuvio 1.) lisäksi uutta suuntautuneisuutta sen mukaan, missä sosiaalityöntekijä kullakin hetkellä työskentelee. Sosiaalityöntekijöiden toimintaympäristöjen laajetessa sosiaalitoimistojen ulkopuolelle enenevässä määrin moniammatillistuviin toimintayksiköihin on tuottanut uudella tavalla suuntautunutta ammatillisuutta, uudenlaisia tapoja tehdä sosiaalityötä ja kokea sosiaalityöntekijyyttä.

Kuviossa 4. esitetään Vainisen (2011, 245) tutkimustuloksien mukainen sosiaalityön uudenlaisten toimintaympäristöjen edellytysten mukaisesti muuttunut tapa kokea sosiaalityöntekijyys eli sosiaalityöntekijän ammatti-identiteetti. Kuviossa ilmenee tulosta siitä, miten ammatillis-ideologinen ja toimintarakenteellinen muutos on muokannut sosiaalitoimistojen sosiaalityöntekijöiden kokemusta itsestään sosiaalityön ammattilaisina moniammatillisissa suhteissa. Sosiaalityöntekijät orientoituvat asiakastilanteisiin perheneuvojan tai asiakasneuvojan, hyvinvoinnin katalysaattorin, sosiaalisen kriisityön, sosiaalisen resurssioijan, erityisosaajan tai kehittäjän ammatti-identiteetin mukaisesti.

KUVIO 4. Sosiaalitoimistojen sosiaalityöntekijöiden ammatti-identiteetti (Vaininen 2011, 245).

Perheneuvojan tai asiakasneuvojan identiteetin omaksuneen sosiaalityöntekijän toimintaa ohjaavat Vainisen (2011, 245-246) mukaan sosiaalisen vuorovaikutuksen mobilisoijan ja palvelujärjestelmän asiantuntijan toimintaroolit. Sosiaalityöntekijän työskentelyä ohjaa osaltaan systeemitoeettinen ajattelutapa (ks. Healy 2005, 136–137; Compton & ym. 2005, 38), jossa sosiaalityöntekijä keskittyy ohjaamaan perheen sisäistä ja ulkoista vuorovaikutusta. Tässä tehtävässä oleellista on tuoda esille sosiaalisen vuorovaikutuksen merkitys perheen hyvinvoinnille sekä ohjata vuorovaikutusta hyvinvointia edistävästi. Palvelujärjestelmän asiantuntijan toimintarooli yhdistyy luontevasti sosiaalisen vuorovaikutuksen mobilisoijan toimintaroolin rinnalle, jolloin asiakkaat hyötyvät myös sosiaalityöntekijän palvelujärjestelmän ja etuuskien

tuntemuksesta. Perheneuvojan tai asiakasneuvojan ammatti-identiteetissä painottuu psykososiaalisen sosiaalityön tekemisen näkökulma, jossa tavoitteena ei ole puuttua asiakkaan ongelmalliseen elämäntilanteeseen vaan lähinnä antaa ohjausta ja neuvontaa, jolloin asiakas itse määrittelee avun tarpeensa voidakseen taata arkielämän normaalin jatkumisen. Perheneuvojan tai asiakasneuvojan ammatti-identiteetti luo toisaalta helposti asiakassuhteelle työntekijävetoisen asetelman, jolloin sosiaalityöntekijä toimii opettajan ja valistajan roolissa. (ks. myös Kananoja & ym. 2010, 130.) Toisinaan asiakassuhteen vuorovaikutuksen laatuun vaikuttavat muiden ammattilaisten odotukset tai vaatimukset.

Hyvinvoinnin katalysaattorin identiteetin omaksunut sosiaalityöntekijä painottaa työssään kokonaisvaltaisen elämäntilanteen kartoittajan ja koordinaattorin toimintarooleja. Kartoittajan ja koordinaattorin toimintarooleihin liittyvät tiiviisti motivoijan, tukijan, sosiaalisten verkostojen mobilisoijan, asianajajan ja palvelujärjestelmän asiantuntijan toimintaroolit. Tässä ammatti-identiteetissä toimintaroolit toimivat rinnakkain ja vaihdellen asiakastilanteiden vaatimusten mukaisesti. Sosiaalityöntekijä tekee laaja-alaista psykososiaalista työtä, jossa hän pyrkii vaikuttamaan asiakkaan sosiaaliseen tilanteeseen ja toimintaympäristöön (ks. myös Jokinen 2008, 118-119). Hyvinvoinnin katalysaattorin ammatti-identiteetti sosiaalityössä toteutuu mitä luultavemmin moniammatillisen kuntoutumisen ja työllistämistä edistävässä toimintaympäristöissä, joissa asiakkaan tilanteessa arvioidaan tarpeelliseksi tehdä paneutuvaa ja pitkäjänteistä sosiaalityötä, jotta estettäisiin ongelmien kasautuminen. Hyvinvoinnin katalysaattorin ammatti-identiteetissä sosiaalityöntekijä voi joutua myös tilanteisiin, joissa on tarvetta kontrollityölle. Tämän vuoksi sosiaalityöntekijän tulee pyrkiä avoimeen ja luottamukselliseen yhteistyöhön asiakkaan kanssa, jolloin kontrollitoimenpiteistäkin voidaan päättää yhdessä asiakkaan kanssa. Haasteelliseksi hyvinvoinnin katalysaattorin ammatti-identiteetin kontrolliulottuvuuden sosiaalityöntekijä voi kokea esimerkiksi lastensuojelun piirissä. Tämän vuoksi kyseinen ammatti-identiteetti toimintarooleineen soveltuu paremmin ennaltaehkäisevän lastensuojelun kenttään, jossa kontrollitoimia pyritään minimoidaan keskittymällä psykososiaalisen tuen antamiseen ennaltaehkäisevästi. (Vaininen 2011, 246-248.)

Sosiaalisen kriisityön ammatti-identiteetissä sosiaalityön toiminnan lähtökohtana ovat kontrolloijan ja ”asianajajan” toimintaroolit. Asiakastilanteista riippen

sosiaalityöntekijä voi liittää niihin myös elämäntilanteen kartoittajan, palvelujärjestelmän asiantuntijan, tukijan ja motivoijan toimintarooleja. Sosiaalisen kriisityön identiteetti ohjaa asiakassuhteen vuorovaikutusta järjestelmälähtöiseksi, jossa sosiaalityöntekijän työskentelyn lähtökohtina ovat lainsäädäntö ja normit. Kriisityön tekemistä leimaa ajallinen lyhyys, jossa tapaamiskerran voivat olla kertaluontoisia ja etäisyys asiakkaaseen työn kontrolliluonteisen toimintaroolin ja yhteiskuntavelvoitteisen orientaation vuoksi etäinen. Sosiaalinen kriisityö tapahtuu tilanteissa, joissa joku osapuoli tarvitsee turvaa ja suojelua. Sosiaalityöntekijän suhdetta asiakkaaseen kriisitilanteissa haastaa etäisyyden ottamisen velvollisuus, mutta myös se tieto, että läheisessä ja avoimessa asiakassuhteessa asiakas on valmiimpi ottamaan vastaan tietoa ja apua. (Vaininen 2011, 250.) Edellä mainituissa tilanteissa koen tärkeäksi, ettei sosiaalityöntekijä irroittaudu asiakassuhteesta liian varhain, koska kontrollitoimin rajoitettu asiakas tarvitsee myös apua; asiakkaan kyky ottaa vastaan apua voi rakentua pitkäjänteisessä asiakassuhteessa asiakkaan vastustamisesta huolimatta.

Sosiaalisen resurssojan ammatti-identiteetti näyttäytyy parhaiten moniammatillisissa tiimeissä ja toimintayksiköissä, joissa sosiaalityön toimintarooliksi muodostuu sosiaalisten näkökulmien esille tuomisen rooli. Sosiaalisten näkökulmien esille tuominen on tärkeää esimerkiksi pitkäaikaisesti sairaalassa olleen henkilön kotiuttamisesta keskustellessa, jolloin potilaan kotona selviytymisen edellytyksenä on, että hän voi toimia normaalisti joko apua saaden tai ilman. Sosiaalityöntekijä käyttää sosiaalisen resurssojan ammatti-identiteetissä tarpeen vaatiessa myös palvelujärjestelmän asiantuntijan ja kontrolloijan toimintarooleja. Sosiaalityöntekijän suhde asiakkaaseen voi jäädä etäiseksi, mutta toisaalta sosiaalisia resursseja kartoittaessaan sosiaalityöntekijä voi toimia hyvin tiiviissä yhteistyössä eri alueiden väestön ja yhteisöjen kanssa. (Vaininen 2011, 248-249.)

Erityisosaajan ammatti-identiteetissä sosiaalityöntekijä toimii palvelujärjestelmän asiantuntijan toimintaroolissa. Tässä ammatti-identiteetissä painottuu sosiaalipalveluiden antaminen ja järjestäminen, mutta toisaalta voidaan joutua puuttumaan asiakkaan poikkeukselliseen elämäntilanteeseen, jolloin tilanteesta riippuen sosiaalityöntekijä yhdistää erityisasiantuntemuksen sisältöalueen mukaisia toimintarooleja työskentelyynsä. Tämän kaltainen ammatti-identiteetti toimintarooleineen on Vainisen (2011, 249) mukaan hyvin yleinen kuntoutuksen ja

työllistämisen edistämisen toimintaympäristöissä, kuin myös perinteisessä sosiaalitoimiston sosiaalityössä toimeentulotuki- ja lastensuojeluasioissa. Vuorovaikutus asiakkaan ja sosiaalityöntekijän välillä voi jäädä järjestelmäkeskeiseksi, jossa sosiaalityöntekijä koetaan lähinnä toimeenpanijaksi. Järjestelmäkeskeisyyttä ja etäisyyden kokemusta asiakastilanteissa voitaisiin helpottaa asiakkaan elämäntilanteen koordinaattorin toimintaroolin lisäämisellä erityisosaajan ammatti-identiteettiin. (Vaininen 2011, 249.)

Kehittäjän ammatti-identiteetissä sosiaalityöntekijä soveltaa palvelujärjestelmän asiantuntijan, (tuki)asiakastyöntekijän, työprosessin ohjaajan ja työmenetelmien ankkuroijan, kehittämisen mahdollistajan ja mallintajan, verkostoituvan verkottajan, koulutuksen organisoijan/kouluttajan ja kartoittajan toimintarooleja. Kehittäjäsosiaalityöntekijän ammatti-identiteettiä sovelletaan mitä luultavemmin sosiaalityön erityisosaamisen toimintaympäristöissä ja ammatti-identiteetti saattaa muotoutua tapauskohtaisesti hyvinkin persoonalliseksi. Kehittäjän ammatti-identiteetissä sosiaalityöntekijällä ei ole asiakassuhteita tai jos on, ne ovat hyvin etäisiä esimerkiksi tilanteissa, joissa asiakkaita on mukana hankkeiden suunnittelussa. Kehittämistyössä tulokset voivat olla luomassa sosiaalityölle uusia asiakaslähtöisempiä käytäntöjä ja jopa toimintaympäristöjä, jotka saattavat edes auttaa sosiaalityötä kehittymään ammatti-identiteetillisesti vuorovaikutustapoja asiakasystävällisemmiksi suunnaten. (Kemppainen ym. 1998, 87; Vaininen 2011, 251.)

Pro gradu –tutkielmani mielenkiinnon kohteena on, miten sosiaalityöntekijän toimintaroolit näkyvät ennaltaehkäisevän lastensuojelun toimintaympäristössä sosiaalityöntekijän työskennellessä asiakkaiden parisuhdekysymysten kanssa. Korostuuko sosiaalityöntekijän parisuhdetyöskentelyssä Vainisen (2011) tutkimuksen mukaiset ammatti-identiteetit toimintarooleineen ja jos korostuu, miten? Käytän tutkimuksessani kaikkia Vainisen (2011, 244-251) ammatti-identiteettejä, koska ne limittyvät toisiinsa sisällöllisesti toimintaroolien suhteen. Ne eivät sulje toisiaan pois, vaikka osa niistä kohdentuukin intensiivisen asiakastyön tekemiseen ja osa puolestaan on asiakaskontaktien suhteen melko etäisiä. Jokaisessa psykososiaalisen tuen ammatti-identiteetissä on havaittavissa toimintaroolien suhteen yhteneväisyyttä, vaikka ne käytännön työssä voivat olla erilaisia.

4 Tutkimuksen toteuttaminen

4.1 Tutkimuksen tarkoitus ja tutkimuskysymykset

Ehkäisevän lastensuojelun sosiaalityöntekijän tekemä parisuhdetyö on lapsisensitiivistä, joka tähtää erityisesti lapsen hyvinvointiin. Olen kiinnostunut tutkimaan sosiaalityöntekijöiden omia kokemuksia parisuhdetyön osaamisestaan. Työskentelen kirkon perhetyön virassa tiiviisti perheiden erilaisten elämäntilanteiden kanssa. Yhä enenevässä määrin olen kohdannut etenkin pikkulapsiperheiden vanhempien parisuhteen ongelmia, joista esimerkiksi neuvolassa tai sosiaalitoimistossa on kehoitettu ottamaan yhteyttä minuun avun saamiseksi. Olen kouluttautunut parisuhdetyöhön jonkun verran sekä tiedän tahot, joihin ohjaan pariskunnat saamaan apua, jos keskustelu pelkästään minun kanssa asiasta ei riitä. Olen vuosien saatossa miettinyt omaa rooliani parisuhdetyöntekijänä ja toisaalta jäänyt miettimään, miksi sosiaalityöntekijät ovat ohjanneet pariskuntia ongelmiansa kanssa minun puheille. En missään nimessä koe olevani sosionomi-diakoni (AMK) –koulutuksellani sosiaalityöntekijää pätevämpi tekemään parisuhdetyötä, joten kiinnostus sosiaalityöntekijöiden parisuhdetyön osaamisesta on vaivannut mieltäni pitkään. Onko sosiaalityöntekijöillä parisuhdetyön osaamista ja jos on, millaista se on? Pro gradu-tutkielmani tutkimuskysymykseksi muotoutui seuraava kysymys:

”Miten sosiaalityön toimintaroolit näyttäytyvät parisuhteen tukemisessa sosiaalityöntekijöiden näkökulmasta ehkäisevässä lastensuojelussa?”

Tutkimuskysymystä tarkentavia kysymyksiä ovat seuraavat kysymykset:

1. Mitkä sosiaalityön toimintaroolit painottuvat parisuhteen tukemisessa?
2. Mikä on sosiaalityön vahvuus/kehittämisen kohde parisuhteen tukijana?

Lähestyn parisuhdetyön osaamista sosiaalityössä toimintaroolin käsitteen kautta, koska haluan kytkeä tutkimukseni koskemaan nimenomaan sosiaalityössä tapahtuvaa parisuhdetyötä. Vaikka oma tutkielmani kohdentuukin ehkäisevän lastensuojelun toimintaympäristöön, voi parisuhdetyötä tehdä missä vain sosiaalitoimistossa kenen

tahansa sosiaalityöntekijän toimesta. Toimintaroolin käsitteen kautta sosiaalityössä tapahtuva parisuhdetyö on avattavissa laajempien sosiaalityön käsitteiden kautta ja sen myötä tehtävissä myös tunnetummaksi sosiaalityön toimintamuodoksi.

4.2 Tutkimuksen metodologiset lähtökohdat ja aineiston kerääminen

Metodologisella kysymyksellä tarkoitetaan sitä, kuinka voidaan saada tietoa siitä, minkä uskotaan olevan tiedettävissä. Metodologia puolestaan on oppi tiedonhankkimisen menetelmistä. Tutkimuksen metodologinen lähtökohta määrittelee metodin, jolla tutkimuksen kohteesta hankitaan tietoa. (Metsämuuronen 2006, 85.)

Pro gradu –tutkielmani on laadullinen tutkimus, jota esimerkiksi Kiviniemi (2007, 70-71) luonnehtii prosessiksi. Aineistonkeruun väline laadullisessa tutkimuksessa on ihmimillinen, eli siis tutkija itse, ja aineistoon liittyvät näkökulmat ja tulkinnat kehittyvät tutkijan tietoisuudessa tutkimusprosessin edetessä. Tutkimusprosessi on jatkuva oppimistapahtuma, jolle on syytä antaa tutkimuksen eri vaiheissa tilaa. Laadullisessa tutkimuksessa kentältä saatu aineisto on tärkeää tutkimuksen teoreettisen tarkastelun jäsentelyssä. Laadullisessa tutkimuksessa on kyseessä tutkittavan ilmiön vähitellen tapahtuvasta käsitteellistämisestä aineiston avulla, vaikka teoreettiset näkökulmat ovat taustalla suuntaamassa tutkimuksen kulkua. (em., 74; Ronkainen ym. 2013, 81-83.)

Metsämuurosen (2006, 88) mukaan laadullinen tutkimusote soveltuu hyvin tutkimukseen, jossa ollaan kiinnostuneita tapahtumien yksityiskohtaisista rakenteista, ei niinkään niiden yleisestä jakaantumisesta. Laadullinen tutkimusote on kiinnostunut yksittäisten ihmisten tietyille tapahtumille antamista merkitysrakenteista ja tutkii tilanteita luonnollisina. Laadullisen tutkimusotteen tilanteita ei voi etukäteen järjestää koemielessä ja niissä vaikuttavia tekijöitä tutkimuksen tekijä ei kykene myöskään kontrolloimaan. Laadullisella tutkimusotteella saadaan myös tietoa yksittäisiin tapauksiin liittyvistä syy-seurassuhteista, joita ei voi tutkia järjestetyn kokeen avulla.

Tutkimuksessa laadullinen lähestymistapa korostaa todellisuuden ja siitä saatavan tiedon subjektiivista luonnetta. Tämä on laadullisen tutkimuksen yksi keskeisin tunnuspiirre. Laadullisessa tutkimuksessa keskitytään tarkastelemaan yksittäisiä

tapauksia ja oleellista tutkimuksessa on osallistuvien ihmisten näkökulman korostaminen, niin sanottu äänen antaminen, ja tutkijan vuorovaikutus yksittäisen havainnon kanssa. Etäisyys tutkijan, hänen tuottaman aineiston ja tutkimuskohteen välillä on tyypillisesti pieni. Laadullisessa tutkimuksessa keskeistä on tutkittavien kokemukset ja tutkimuksen tehtävänä on antaa tutkimuksen kohteena olevasta ilmiöstä teoreettisesti mielekäs tulkinta. (Hirsjärvi & Hurme 2010, 26-28; Puusa & Juuti 2011, 47-48.)

Keskeisimpiä laadullisen tutkimuksen tutkimusmetodeita ovat havainnointi, tekstianalyysi, haastattelu ja litterointi. Laadullisessa tutkimuksessa havainnoinnin merkitys on perustavaa laatua oleva tekniikka tutkittavan ilmiön ymmärtämisessä. Tekstianalyysillä laadullisessa tutkimuksessa halutaan ymmärtää tutkittavassa aiheessa olevia eri kategorioita, joita voidaan jaotella ja tarkentaa eteen päin analysoimista varten. Haastattelu laadullisessa tutkimuksessa tarkoittaa avoimien tai eri asteella strukturoitujen kysymysten esittämistä valituille yksilöille tai ryhmille. Laadullisessa tutkimuksessa litteroinnilla on tärkeä merkitys tutkimusaineiston saattamisella ymmärrettävään ja analysoitavaan muotoon. (Metsämuuronen 2006, 88.)

Laadullisessa tutkimuksessa tutkimustehtävä sanelee hyvin pitkälle sen, minkä menetelmän avulla tutkija saa parhaiten tutkimuskohteestaan vastauksia tutkimuskysymyksiinsä (Syrjäläinen & Eronen & Värri, 2007,7). Aineiston keruumenetelmänä käytin haastattelua ja haastattelutyypinä puolistrukturoitua teemahaastattelua, jossa haastateltavat vastaavat samoihin kysymyksiin vapaasti omin sanoin. Puolistrukturoiduille menetelmille on ominaista se, että jokin haastattelun näkökohta on sovittu etukäteen, mutta ei kaikkia (Hirsjärvi & Hurme 2010, 47). Haastattelu on hyvin selkeä tapa saada kysymällä selville, mitä haastateltava ajattelee jostakin asiasta. Kyseessä on keskustelu, joka tapahtuu tutkijan aloitteesta ja tutkijan ehdoilla ja jossa tutkija vuorovaikutuksessa haastateltavien kanssa pyrkii saamaan selville tutkijaa kiinnostavia asioita. Haastattelu mahdollistaa haastateltaville omien mielipiteiden julkittamisen ja omista kokemuksista kertomisen, jotka omalta osaltaan motivoivat haastateltavaa osallistumaan haastatteluun. Myös aikaisemmat hyvät kokemukset haastatteluista motivoivat tutkimukseen osallistumiseen. (Eskola ym. 2001, 24-26; Ruusuvoori & Tiittula 2005, 22-23.)

Saastamoisen (2004, 27) mukaan haastatteluista on tullut tutkimuksen metodologinen työväline yhteiskunnassa yksilöä ja tämän kokemuksia kohtaan heränneen kiinnostuksen myötä. Haastattelu on yksi perusmuoto tiedonhankintamenetelmistä ja se on yksi käytetyimpiä menetelmiä käyttäytymis- ja yhteiskuntatieteissä. Haastattelu on joustava menetelmä ja se sopii moniin tarkoituksiin. Haastattelun avulla tutkimuskohteista voidaan saada syvällistä tietoa. Haastattelu on myös metodi, jonka tutkittava ja tutkija kokee yleensä miellyttäväksi. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 11.)

Haastattelun avulla on mahdollista saada nopealla aikataululla kerättyä suuri määrä aineistoa. Kun haastatellaan useampaa henkilöä, sallii haastatteluprosessi laajempialaisen tiedon ja useampien aiheiden käsittelyn. Haastattelu mahdollistaa myös selvennyksen tekemiseksi kontrolloidun kysymyksen esittämisen. (Soininen 1995, 113.) Haastattelumenetelmistä erityisesti vapaamuotoiset ja vähän strukturoidut menetelmät ovat yleistyneet. Teemahaastattelussa oleellista on, että yksityiskohtaisten kysymysten sijaan haastattelu etenee keskeisten, tiettyjen teemojen varassa. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 34,48.)

Haastattelussa on kyseessä haastattelijan aloitteesta tapahtuvasta vuorovaikutustilanteesta, jolloin haastattelutilanne on sosiaalisesti määräytynyt kohtaaminen (Eskola & Vastamäki 2007, 31). Haastatteluun liittyy aina henkilökohtainen vuorovaikutus, jossa yhteistoiminta on oleellista. Haastateltavat eivät aina välttämättä ole halukkaita jakamaan kaikkea sitä tietoa, minkä tutkija tarvitsisi. Kokematon haastattelija ei välttämättä osaa kysyä myöskään tarkoituksenmukaisia kysymyksiä. Riskinä on, ettei haastattelija ymmärrä kaikilta osin vastauksia tai pahimmassa tapauksessa haastateltavat eivät ole totuuden mukaisia. Haastattelijan täytyy osata kuunnella, olla taitava henkilökohtaisessa vuorovaikutuksessa sekä kysymysten rajaamisessa. Tutkimuksen kannalta oleellista on myös se, että haastateltavan tulee pitää mielessä hyvää tietoa koskevat seikat. Tieto saattaa haastattelussa vääristyä, jos haastattelija välittää tiedostetusti tai tiedostamatta omia henkilökohtaisia mielipiteitä tai asenteita tutkimusaiheesta. Haastattelun kautta saatu suuri tietomäärä voi olla aloittelevalla tutkijalle haasteellista. (Soininen 1995, 113.)

Haastattelu on kahden ihmisen välistä viestintää, joka perustuu kielen käyttöön. Vuorovaikutus koostuu ihmisten sanoista ja niiden kielellisestä merkityksestä sekä tulkinnasta. Haastattelussa ollaan tutkittavan kanssa suorassa kielellisessä

vuorovaikutuksessa, jolloin haastattelutilanteessa on mahdollista myös suunnata tiedonhankintaa. Samalla on mahdollisuus saada selville vastauksien taustalla olevia motiiveja. Haastattelussa on mahdollista nähdä ei kielelliset vihjeet, jotka voivat auttaa ymmärtämään vastauksia ja niiden merkitystä. Tilanteessa voidaan myös säädellä haastatteluaiheiden järjestystä. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 34, 48; Hirsjärvi & Hurme 2010, 48-49.)

Haastattelupaikan valinnalla on haastattelun onnistumisen kannalta oleellinen vaikutus, sillä kyseessä on moninaisten sosiaalisen tekijöiden määrittämästä vuorovaikutustilanteesta. Haastattelut voidaan suorittaa muun muassa haastateltavan kotona tai työpaikalla, yliopistolla tai vastaavassa muussa julkisessa tilassa tai vapaamuotoisessa paikassa kuten kahvilassa tai kadulla. Yleisen paikan käyttökelpoisuutta rajoittaa se, että haastattelupaikan tulisi olla mahdollisimman rauhallinen ja muita virikkeitä ei saisi olla, koska tavoitteena on keskittyä itse haastatteluun. Haastattelutilannetta suunnitellessa tulisi huomioida haastateltavan näkökulma. Haastattelupaikan ei kannata sijaita muodollisessa tai virallisessa tilassa, jotta haastateltava ei tuntisi oloaan epä mukavaksi. Haastattelupaikan olisi hyvä olla neutraali, rauhallinen paikka. (Eskola & Vastamäki 2007, 28-29.)

Keräsin tutkimukseni aineiston haastatteleamalla viittä perhesosiaalipalveluissa työskentelevää sosiaalityöntekijää, jotka työskentelivät saman kaupungin alueella. Tutkimukseni kannalta keskeistä oli, että haastateltavat sosiaalityöntekijät tekivät työtä ehkäisevän lastensuojelutyön kentällä. Mietin tosin syksyllä 2013 tutkimussuunnitelmaa kirjoittaessani, että haluaisin pitää silmäni avoimina haastateltavieni valitsemisen suhteen, koska esimerkiksi aikuissosiaalityössä ja monessa muussakin sosiaalityön toimintaympäristössä tehdään töitä pariskuntien ja parisuhdeasioiden kanssa. Graduohjauksessa saamieni ohjeiden mukaisesti päädyin kuitenkin pitäytymään ehkäisevän lastensuojelun näkökulmassa, koska tutkimukseni olisi voinut laajentua liiaksi ja muun muassa tutkimuslupien saaminen eri tahoilta olisi luultavasti ollut työlästä.

Lähetin tutkimuslupa-anomuksen sekä pro gradu-tutkielmani tutkimussuunnitelman (liite 1.) joulukuussa 2013 kyseisen kaupungin ehkäisevän lastensuojelun palvelupäällikölle. Jouduin täydentämään tutkimuslupa-anomustani vielä tammikuun puolessa välissä 2014 kaupungin omalla tutkimuslupa-anomuksella, joka sisällöllisesti

oli lähes samanlainen kuin alunperin käyttämäni yliopiston tutkimuslupa-anomuspohja. Tämän tutkimuslupa-anomuksen lähetin kaupungin sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuslupa-anomuksia käsittelevään yksikköön. Tutkimuslupa-anomuksissani kuvasin yleisesti tutkimukseni sisällön ja tavoitteet sekä aineistonkeruumenetelmän ja lupauduin käsittelemään saamaani aineistoa tutkimuseettisiä sitoumuksia noudattaen. Sain tutkimusluvun kirjallisesti tammikuun lopulla 2014. Tutkimusluvun saamisen myötä sitouduin toimittamaan valmistuneen pro gradu-tutkielmani kaupungin sosiaali- ja terveystieteiden käyttöön.

Tutkimusluvun saatua aloin etsiä haastateltavien sosiaalityöntekijöiden yhteystietoja kaupungin internet-sivuilta. Alkuvuodesta 2014 kaupungissa tapahtuneiden organisaatiomuutosten myötä tutkimukseeni mielestäni parhaiten soveltuvien sosiaalityöntekijöiden yhteystietojen löytäminen osoittautui hyvin työlääksi. Onnistuin löytämään internetsivuilta listan sosiaalityöntekijöiden yksikkökohtaisista yhteystiedoista nimineen ja puhelinnumeroineen ja kirjoitin kaikkien tutkimukseeni mielestäni soveltuvien sosiaalityöntekijöiden tiedot paperille ylös. Olin tässä mielessä etukäteen viisas, koska sen jälkeen en enää onnistunut yhteystietolistaa löytämään, vaikka kuinka etsin.

Haastateltavien sosiaalityöntekijöiden etsimisen aloitin heti, kun olin yhteystiedot löytänyt. Ajankäytöllisesti haastateltavien löytämisellä alkoi tuolloin olla jo kiire, koska aloitin helmikuun alussa 2014 pitkän käytännönjakson ja aavistin etukäteen, etten harjoittelun aikana ehtisi välttämättä haastatteluita sopia. Koin myös, että haastateltavien etsiminen vasta pitkän käytännönjakson jälkeen menisi ajallisesti liian kauas siitä, mitä alunperin tutkimussuunnitelmassani suunnittelin (ks. Clarkeburn & Mustajoki 2007, 54). Tein ensimmäisen soittokierroksen potentiaaleille haastateltavilleni tammikuun lopussa 2014. Kuten aavistin, sosiaalityöntekijöitä oli hyvin vaikeaa tavoittaa suoraan puhelimitse. Tavoittelin kaiken kaikkiaan yhtätoista sosiaalityöntekijää ja ensimmäisen soittokierroksen jälkeen olin jättänyt yksitoista yhteydenottopyyntöä puhelinvastaajaan. Saman päivän aikana yhteydenottopyyntöni vastasi kolme sosiaalityöntekijää, joista yhden kanssa sovin haastattelun saman tien. Kaksi muuta soittopyyntöön vastannutta sosiaalityöntekijää kieltäytyivät haastattelusta joko työkiireen tai epäpätevyyden vuoksi, koska hain nimenomaan sosiaalityöntekijän pätevyydellä (Sosiaalihuollon kelpoisuuslaki 29.4.2005/272, 3 §) työskenteleviä sosiaalityöntekijöitä haastateltavikseni. Kolmena seuraavana päivänä

yhteydenottopyyntööni vastasi vielä kolme sosiaalityöntekijää, jotka suostuivat haastateltavikseni lyhyen aihepiiriini liittyvän keskustelun päätteeksi. Haastattelujen ajankohdiksi valikoitui helmi- ja maaliskuu keväällä 2014. Viittä sosiaalityöntekijää ensimmäisen soittokierroksen aikana tavoittanut.

Jokainen haastatteluun suostunut sosiaalityöntekijä oli kiinnostunut siitä, mitä kautta olin onnistunut saamaan heidän yhteystietonsa ja että miten tiesin tavoitella juuri heitä. Kerroin löytäneeni heidän yhteystietonsa kaupungin internetsivuilta juuri niiden yksikkökohtaisten yhteystietojen alta, joiden saatoin parhaiten kuvitella soveltuvan tutkimukseni aihepiiriin ja sen vuoksi tavoittelin juuri heitä. Tämä vastaus riitti haastateltavilleni, mutta jäin siitä huolimatta miettimään, miksi tästä asiasta oltiin kiinnostuneita. Mietin jopa, olinko tehnyt jotain väärää tai edennyt haastateltavieni etsimisessä väärällä tavalla kysymällä haastattelua suoraan työntekijältä itseltään, enkä esimerkiksi työntekijän esimieheltä. Joidenkin haastateltavien kanssa keskustelinkin tästä jo puhelimesta, johon he itse vastasivat, että tutkimusluvan saaminen kaupungilta on käytännössä lupa esimieheltä osallistua tutkimukseen ja että he itse voivat päättää siitä, osallistuvatko he tutkimukseen vai eivät. Arja Kuulan mukaan (2006, 22-23) tutkimukseen osallistumisen vapaaehtoisuus perustuu deontologisiin eli velvollisuuseettisiin periaatteisiin. Vapaaehtoisuuden lähtökohtina ovat ihmisen itsemääräämisen ja ihmisarvon kunnioittaminen ja tutkimuseettisestä näkökulmasta vapaaehtoisuus on ehdotonta. Tutkimuksen tekijällä on velvollisuus myös kertoa tutkimukseen osallistuvalla siitä, että osallistumisen voi perua kaikissa tutkimusprosessin vaiheissa. Tutkimuseettisiin minimivelvollisuuksiin kuuluu Kuulan (2006, 104) mukaan myös informoida tutkimukseen osallistuvalla tutkimukseen valitsemisen kriteereistä sekä tutkijan yhteystiedoista.

Lähetin jokaiselle haastateltavalleni sähköpostitse yhteystietoni, haastattelukysymykset (liite 2.) sekä yhteenvedon puhelimesta käydystä keskustelusta haastatteluun osallistumisesta sekä eettisistä sitoumuksistani haastatteluaineiston suhteen. Lupauduin tekemään haastattelut niin, ettei kenenkään haastateltavan henkilöllisyys paljastu haastatteluaineistosta sekä tuhoamaan haastattelunauhoitukset heti, kun olen saanut ne litteroitua. Litteroidun materiaalin lupasin tuhota heti analyysin ja tutkielman valmistuttua ja ennen aineiston tuhoamista lupauduin säilyttämään aineistoa asianmukaisesti niin, ettei se päädy ulkopuolisten käsiin. (ks. Mäkinen 2006, 114-116, 120.)

Haastattelut toteutimme yksilöhaastatteluina haastateltavien työpaikoilla sovittuina aikoina. Haastattelut kestivät 25-45 minuuttia kerrallaan, mutta tutkielmani aihe herätti haastateltavissa hyvin paljon keskustelua myön haastattelun ulkopuolella. Haastattelutilanteen olivat loppujen lopuksi hyvin rentoja, vaikka etenkin ensimmäistä haastattelua jännitin niin paljon, että minun piti pahoitella sitä haastateltavalleni. Osa haastateltavistani oli ehtinut tutustua haastattelukysymyksiini etukäteen, mutta pääsääntöisesti he vastasivat kysymyksiin niihin sen kummemmin etukäteen valmistautumatta. Haastattelut toteutuivat suhteellisen kurinalaisesti haastattelukysymyksiä noudatellen, mutta soveltuvin kohdin kysyin tarkennuksia haastateltavien vastauksiin tai haastateltava kysyi minulta tarkentavia kysymyksiä haastattelukysymyksistäni. Kaiken kaikkiaan haastattelut sujuivat oman käsitykseni mukaan hyvin, vaikka joissakin tilanteissa koin jälkeen päin pitäväni liikaa kiirettä kysymyksistä toiseen edetessä. Kehityin tilan antamisessa haastateltavilleni haastattelujen edetessä.

Haastattelemistani sosiaalityöntekijöistä neljällä oli varsinaisesti sosiaalityöntekijän pätevyys, jonka he olivat saaneet vuosien 1979-2011 välisenä aikana. Yksi haastatelluista oli suorittanut maisterin tutkinnon sosiaalipsykologiasta ja lisäksi hän oli suorittanut sosiaalityöstä pääaineopinnot aikomuksenaan suorittaa sosiaalityön maisterin tutkinto. Neljällä haastatelluista sosiaalityöntekijöistä oli taustallaan aikaisempia koulutuksia ennen sosiaalityöntekijäksi pätevöitymistä. Kahdella haastatelluista oli taustallaan sosiaalihuoltajan tutkinto ja kahdella kirkon diakoniatyöntekijän koulutus. Kolmella sosiaalityöntekijällä oli erityistason perheterapeutin koulutus, joista kahdella oli myös lisäkoulutus pariterapiasta. Kolme sosiaalityöntekijää toimi käräjäoikeuden sovittelijoina tai asiantuntijoina huolto- ja tapaamisriidoissa, yksi sosiaalityöntekijä suoritti parhaillaan sovittelijakoulutusta. Lisäksi osalla haastatelluista sosiaalityöntekijöistä oli muita maisteritason tutkintoja yliopistosta, kuten esimerkiksi teologian ja kasvatustieteen maisterin tutkintoja sekä opettajan pedagogisia pätevyyskysymyksiä.

Kolme haastatelluista sosiaalityöntekijöistä työskentelivät perheneuvonnan palveluissa ja kaksi ehkäisevän perhetyön sosiaalityöntekijöinä. Kaikki haastatellut sosiaalityöntekijät kuuluivat saman työorganisaation, perhesosiaalipalveluiden, alaisuuteen. Työkokemus perheiden kanssa tehtävästä sosiaalityöstä haastatelluilla vaihtelivat noin kolmesta vuodesta yli 20 vuoteen.

4.3 Tutkimuksen eettiset kysymykset

Tutkimuksen tekeminen on jatkuvaa eettisten kysymysten kanssa tekemisissä olemista, vaikka niitä ei välttämättä tiedostetusti mietikään. Pietarinen (2002, 58-69) kuvaa tutkimusprosessiin liittyvää etiikkaa laajaksi ja haastavaksi kokonaisuudeksi, jotka eivät rajoitu pelkästään sen eri osiin, vaan eettisen tarkastelun tulee lähteä jo tiedeinstituutioista ja tutkijan ammatista. Eettiset vaatimukset tulee Pietarisen mukaan ulottaa tutkimustoiminnan kaikille osa-alueille, joita ovat tutkijan ammattitaidon hankkiminen, tiedon tuottaminen, tiedon eteen päin välittäminen ja käyttäminen sekä tutkijoiden keskinäinen kollegiaalisuus. Clarkeburn ja Mustajoki (2007, 53-60) lähtevät tutkimustyön etiikassa tutkimusaiheen valinnan eettisestä kysymyksestä. Sosiaalityhteellisessä tutkimuksessa tutkijan aihealueet ovat hyvin sensitiivisiä, jolloin harkitsemattomalla tutkimuksen teolla voidaan pahimmillaan leimata tai loukata tutkimuksen kohteena olevaa ihmisryhmää. Tutkimuksen tekemistä ohjaava etiikka on tutkijan päätöksentekotaitoa, jolla hän ohjaa koko tutkimusprosessia kokonaisuutena, siis myös aiheen valintaa. (Rauhala & Vironkangas 2011, 236.)

Oman pro gradu tutkielmani aiheenvalintaa ohjasi seurakunnan perhetyöntekijänä kohtaamani kysymykset pienten lasten perheissä ilmenevistä ristiriidoista ja eroista. Myös se herätti minussa ihmetystä, että etenkin parisuhdekysymyksissä perheitä ohjattiin neuvolasta ja sosiaalitoimesta minulle. Tuolloin vielä ”jäissä” olevat sosiaalityön opinnot alkoivat kiinnostaa uudelleen, kun mietin, millä tavoin sosiaalityöntekijä pystyy auttamaan nuoria vanhempia parisuhdekysymyksissä muutoin, kuin ohjaamalla heitä eteen päin seuraavalle taholle.

Onko tutkimusaiheeni eettisesti perusteltu? Rauhala ym. (2011, 246) kirjoittavat osuvasti siitä, että useimmiten tutkimusaiheen valintaa ohjaa ja sitä perustellaan henkilökohtaisella kiinnostuksella. Henkilökohtaisella mielenkiinnolla on toki tärkeä motivoiva vaikutus tutkimuksen tekemiselle, mutta pelkällä mielenkiinnolla ei heidän mukaan perustella tutkimuksen aloittamista olosuhteissa, joissa tutkija saattaa joutua vaivaavaan hyvinkin hankalissa elämäntilanteissa olevia ihmisiä tutkimuksensa tarpeisiin. Clarkeburn ym. (2007, 57) puolestaan mainitsevat tutkimusaiheen valitsemisesta muodikkuuden mukaan, jolla he tarkoittavat tutkimusaiheen valintaa vallitsevien tutkimustrendien mukaisesti tai sitä vastoin valtavirrasta poiketen. Tutkimusaiheen ajankohtaisuus on eettinen perustelu aiheen valinnalle ja koen, että oma

aiheeni on eettisesti hyvin ajankohtainen lastensuojeluaiheiden ollessa tarkastelun kohteena. Tutkimukseni näkökulma kuitenkin poikkeaa sosiaalityeellisen tutkimuksen valtavirrasta. Kandidaatin tutkielmaa työstäessäni kuulin, että gradun tekemisessä asiakasnäkökulma on eettisesti parempi vaihtoehto, mutta siitä huolimatta päädyin tekemään omaa tutkielmaani varten tutkimusta sosiaalityöntekijän näkökulmasta. Päätin tässä tapauksessa pitää kiinni henkilöhtaisesta mielenkiinnostani, enkä koe, että se on väärin, vaikka tietyllä tavalla itsepäisistä valinnoista kiinnipitämisestä varoitellaankin. Yhteiskuntatieteellisessä tutkimuksessa korostuvat kysymykset siitä, kenelle ja mistä lähtökohdista, mitä varten ja kenen hyödyksi tietoa tuotetaan (Pohjola 2007, 12).

Perustelen työntekijälähtöistä tutkimusnäkökulmaani sillä, että koen nostavani tutkimuksellani sosiaalityöntekijöiden ammatillista itsetuntemusta parisuhdetyön tekemisen osalta. Tutkimuksen teon eri vaiheissa sain vahvistusta niin aikaisempiin tutkimuksiin perehtyessäni että empiiristä aineistoa kerätessäni, että sosiaalityöntekijöillä on osaamista parisuhdetyöskentelyyn niin koulutuksen kuin työkokemuksenkin kautta, sitä vain ei eritellä työssä erikseen tehtäväksi osa-alueeksi. Koen, että tutkielmani aukikirjoittaa osaamista, joka sosiaalityöntekijöillä on, sitä vain ei välttämättä tuoda julki tiedostetusti. Kuten Rauhala ym. (2011, 238-240) toteavat, eettisesti kestävä sosiaalityön tutkimus ei pelkästään välttä vahingon aiheuttamista tutkimukseen osallistuville henkilöille vaan se pyrkii myös olemaan hyödyksi heille tutkimuksessa esille nousevan uuden tiedon ja tutkimuksen konkreettisen toteuttamisen merkeissä. Rauhala ym. mainitsevat myös sosiaalityöntekijöiden osapuolet, jotka tulee ottaa huomioon tutkimusetiikan toteutumisessa. Omassa tutkimuksessani käsitän kolmansiksi osapuoliksi niiden perheiden lapset, joita sosiaalityöntekijät välillisesti ja välittömästi auttavat auttaessaan vanhempia parisuhdekysymyksiä ratkaisemisessa. Koen, että tutkielmani aihe kantaa kortensa kekoon myös sosiaalisen vastuun etiikasta, koska ammatillisen osaamisen tietoisuuden lisäämisellä on hyödyllisiä vaikutuksia asiakaskontaktia etäämmällekin (Pohjola 2007, 12).

4.4 Tutkimusmetodien ja tiedon tulkitsemisen eettisyys

Tutkimuseettiset periaatteet on jaoteltu tutkimuseettisessä neuvottelukunnassa (2009) kolmeen eri osa-alueeseen, joita ovat tutkittavien itsemääräämisoikeus, vahingoittamisen välttäminen sekä yksityisyys ja tietosuojat. Näitä kaikkia osa-alueita

voidaan käsitellä myös eettisen ongelman näkökulmasta (Rauhala ym. 2011, 239). Hankin pro gradu tutkielmani aineiston haastattelemalla yksittäisiä sosiaalityöntekijöitä kasvotusten puolistrukturoidulla teemahaastattelulla. Useimmiten sosiaalityön tutkimusta tehdään ihmisten parissa, joiden itsemääräämisoikeus on jollakin tavalla rajoittunutta tai rajoitettua, omassa työssään haastateltavien itsemääräämisoikeutta ei rajoittanut edes työorganisaatio, jonka palveluksessa sosiaalityöntekijät olivat. Rauhala ym. (2011, 240) mainitsevat, että tutkimusluvan pyytäminen saattaa aiheuttaa tutkittavalle haittaa, kun tämä joutuu puntaroimaan, osallistuuko tutkimukseen vai ei. Itse hain tutkimusluvan kaupungin erilliseltä tutkimuslupayksiköltä, mutta haastateltavien päätettäväksi jäi, suostuvatko he haastatteluun vaiko eivät. Viisi yhdestätoista kysymästäni sosiaalityöntekijästä suostuivat haastatteluun, kuusi kieltäytyi vedoten työkiireisiin tai siihen, ettei heillä ole sosiaalityöntekijän pätevyyttä.

Arja Kuulan mukaan (2006, 22-23) tutkimukseen osallistumisen vapaaehtoisuus perustuu deontologisiin eli velvollisuuseettisiin periaatteisiin. Vapaaehtoisuuden lähtökohtina ovat ihmisen itsemääräämisen ja ihmisarvon kunnioittaminen ja tutkimuseettisestä näkökulmasta vapaaehtoisuus on ehdotonta. Tutkimuksen tekijällä on velvollisuus myös kertoa tutkimukseen osallistuvalla siitä, että osallistumisen voi perua kaikissa tutkimusprosessin vaiheissa (ks. myös Tiittula ym. 2005, 17). Tutkimuseettisiin minimivelvollisuuksiin kuuluu Kuulan (2006, 104) mukaan myös informoida tutkimukseen osallistuvalla tutkimukseen valitsemisen kriteereistä sekä tutkijan yhteystiedoista.

Jokainen haastatteluun suostunut sosiaalityöntekijä oli kiinnostunut siitä, mitä kautta olin onnistunut saamaan heidän yhteystietonsa ja että miten tiesin tavoitella juuri heitä. Kerroin löytäneeni heidän yhteystietonsa kaupungin internetsivuilta juuri niiden yksikkökohtaisten yhteystietojen alta, joiden saatoinkin parhaiten kuvitella soveltuvan tutkimukseni aihepiiriin ja sen vuoksi tavoittelin juuri heitä. Tämä vastaus riitti haastateltavilleni, mutta jäin siitä huolimatta miettimään, miksi tästä asiasta oltiin kiinnostuneita. Mietin jopa, olinko tehnyt jotain väärää tai edennyt haastateltavieni etsimisessä väärällä tavalla kysymällä haastattelua suoraan työntekijältä itseltään, enkä esimerkiksi työntekijän esimieheltä. Joidenkin haastateltavien kanssa keskustelinkin tästä jo puhelimesta, johon he itse vastasivat, että tutkimusluvan saaminen kaupungilta on käytännössä lupa esimieheltä osallistua tutkimukseen ja että he itse voivat päättää siitä, osallistuvatko he tutkimukseen vai eivät (ks. Tiittula ym. 2005, 18).

Haastateltavilta itseltään haastatteluun suostumuksen kysyminen on eettistä myös avoimuuden nimissä. Vaikka minulla olikin kaupungin myöntämä tutkimuslupa ja olisin voinut hankkia haastateltavani suoraan palveluesimiehen kautta, olisin tuolloin mielestäni edennyt Pohjolaa (2007, 19) siteeraten ”sammutetuin lyhdyin”, jolloin tutkimukseni tarkoituksen avaaminen olisi jäänyt esimiehen vastuulle ja haastateltavat olisivat saattaneet kokea haastatteluun suostumisen pakkona, joka on kaikin puolin tutkimukselle huono ja epäeettinen lähtökohta. Pohjolan (em., 20) mukaan on eettisesti kestävää informoida tutkimuksesta kaikkia osapuolia avoimesti ja rehellisesti, johon myös kuuluu se, että tiedon tuottaja itse antaa lupauksen tiedon keräämiselle.

Haastateltavilla on aina oikeus tietää, miten ja mihin heidän tuottamaansa aineistoa käytetään. Jo haastatteluja sopiessani ja haastattelujen alussa kerroin, miten ja mihin käytän haastatteluaineistoa sekä kerroin siitä, miten käsittelen aineistoa litteroimisen ja tutkielman valmistumisen jälkeen. Lupasin tuhota nauhoitteet heti litteroinnin jälkeen sekä tuhota litteroidun materiaalin heti, kun tutkielma on valmistunut. Lähetin jokaiselle haastateltavalleni sähköpostitse yhteystietoni, haastattelukysymykset sekä yhteenvedon puhelimesta käydystä keskustelusta haastatteluun osallistumisesta sekä eettisistä sitoutumuksistani haastatteluaineiston suhteen. Lupauduin tekemään haastattelut niin, ettei kenenkään haastateltavan henkilöllisyys paljastu haastatteluaineistosta; yhdessäkään haastattelussa en nauhoittanut mitään sellaista, josta pystyisi päättämään, missä haastattelu on tapahtunut ja ketä milloinkin haastattelen. Lupauduin myös tuhoamaan haastattelunauhoitukset heti, kun olen saanut ne litteroitua. Litteroidun materiaalin lupasin tuhota heti aineiston analyysin ja tutkielman valmistuttua ja ennen aineiston tuhoamista lupauduin säilyttämään aineistoa asianmukaisesti niin, ettei se päädy ulkopuolisten käsiin. (ks. Mäkinen 2006, 114-116, 120; Kuula 2006, 129.)

Haastattelu aineistonhankinnan metodina pitää sisällään myös muita tutkimuseettisiä kysymyksiä, jotka tulee huomioida varsinkin aineiston raportoinnissa (Tiittula ym. 2005, 17). Tutkielmani empiirinen osio koostuu viiden samassa kaupungissa työskentelevän sosiaalityöntekijän haastattelusta, jolloin joudun kiinnittämään huomiota raportoinnissa etenkin siihen, ettei haastateltavia tunnista esimerkiksi ammattisanaston ja hankitun koulutuksen puolesta. Nämä kyseiset yksityiskohdat raportoin hyvin ympäripyöreästi tunnistamisen estämiseksi, koska muutamalla haastateltavallani koulutus oli varsin omaleimainen. Raportoinnissa en myöskään erittele, missä kaupungin yksikössä haastateltavat työskentelevät, koska kaikki haastatellut

työskentelevät organisatorisesti kuitenkin saman emo-organisaation alaisuudessa (ks. Alasuutari 2004, 20). Suorissa lainauksissa, joita käytän tekstissä, häivyttän tekstistä murre sanat muuttamalla ne kirjakiielelle, jottei haastateltava paljastu mahdollisesti myöskään eri murteen käyttämisestä. Tekstissä olen merkinnyt haastatellut sosiaalityöntekijät käyttämällä merkintää (Sostt1)-(Sostt5). (Sostt1) –merkintä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että kyseessä olisi ensimmäisenä haastateltu sosiaalityöntekijä, vaan olen numeroinut haastattelut sattumanvaraisessa järjestyksessä.

Rauhala ym. (2011, 244) korostavat vuorovaikutuksen merkitystä sosiaalitieteellisen tutkimuksen luotettavuuden mittarina. Sosiaalityön tutkimuksen kohteena olevat ihmiselämän kipupisteet vaativat tutkijalta hyvin sensitiivistä ja kunnioittavaa otetta tutkimukseen osallistuvia kohtaan. Rauhala ym. eivät kuitenkaan sulje sensitiivisyyden ulkopuolelle tutkimustilanteita, joissa tutkimuksen kohteena on sosiaalityöntekijä. On hyvin haastavaa pohdiskella omaa ammattitaitoaan ja osaamistaan ja mahdollisesti huomata siinä puutteita tai ammattieettisiä ongelmakohtia. Oma tutkimukseni ei kuitenkaan keskittynyt etsimään puutteita ammattitaidossa, lähinnä etsimään ja kertomaan julki osaamisen aluetta, jota sosiaalityön arjessa välttämättä ei edes huomaa tekevänsä. Koen, että tutkimukseni herätti haastatelluissa tietouden omasta osaamisestaan myös parisuhdetyössä, jota he tekevät työskennellessään pienten lasten vanhempien kanssa. Tutkimuksen lähestymistapani on loppujen lopuksi hyvin pelkistetty ja turvallinen ja koen päässeeni haastattelemaan sosiaalityön rautaisia ammattilaisia, joilla todella on vahvaa osaamista. Rauhala ym. (2011, 244) suosittelivatkin aloittelevaa tutkijaa aloittamaan vähemmän vaikeista aihealueista ja siirtymään kertyneen kokemuksen myötä haastavemmille areenoille.

Kuinka luotettava tutkimukseni on? Olisinko päätenyt samoihin tutkimustuloksiin toisella tutkimustyyllillä, esimerkiksi kirjoituspyynnöllä tai pyytämällä vastaukset haastattelukysymyksiin kirjallisesti? Olivatko metodilliset valintani tutkimukseni luottamusta nostavia? Olen sitä mieltä, että kasvotusten haastatteleamalla sain kerättyä aineistoa riittävän hyvin ottaen huomioon tutkimuskysymykseni; vuorovaikutuksellinen tilanne mahdollisti molemmin puolisen kysymisen ja tarkentamisen, jolloin epäselvyyksiä tulkinnoissa ei jäänyt. Koen myös, että minulla oli riittävästi aikaa tehdä tutkielmaa, vaikka muiden opintojen päällekkäisyys toi pakollisia katkoksia ja ”hauduttelutaukoja” tutkielman tekemiselle. Tutkimusprosessini on ollut myös julkinen ja sitä ovat arvioineet ohjauksessa niin opettaja kuin opiskelijakollegatkin.

Luotettavuuden velvollisuutta tutkimukselleni nostaa myös se yksityiskohta, että olen luvannut toimittaa valmiin tutkielman sen kaupungin käyttöön, jossa tutkimukseni tein. (Tuomi ym. 2002, 139.) Tämä tuo tosin haasteensa haastateltavien anonyymiuden ja tunnistamattomuuden suojelemiselle, mutta olen varautunut näiden seikkojen suojelemiseen jo tutkimuksen alkumetreiltä lähtien ja tiedostan, että tärkeintä tutkimukselleni on tutkia sosiaalityön ammatillista monimuotoisuutta ilmiönä, ei haastateltuja yksityisinä henkilöinä (Pohjola 2007, 21).

Vaikuttiko aineiston hankintaan henkilökohtaiset mielipiteeni ja ohjailinko sitä omia arvojani lähtökohtana pitäen (ks. Pohjola 2007, 21)? Olen kuullut koko graduprosessin ajan, että ilmaisen mielipiteeni vahvasti sosiaalityöntekijän parisuhdeosaamisen puolesta. Kokemukseni aikaisemmasta työstäni seurakunnan perhetyöntekijänä herätti kysymyksen, missä sosiaalityöntekijän parisuhdetyön taidot oikein ovat, koska sosiaalityöntekijät ja neuvolan henkilöstö ohjasivat asiakkaitaan parisuhdekysymyksineen minulle. Jäin miettimään, onko parisuhdetyö todellakin niin vaativaa, ettei sitä tehdä sosiaalityön yliopistokoulutuksen perusteella ja halusin tietyllä tavalla kumota luuloni siitä, etteivät sosiaalityöntekijät tee tai koe osaavansa tehdä parisuhdetyötä. Haastattelukysymykseni kuitenkin muotoilin siitä lähtökohdasta, että sosiaalityöntekijöillä on parisuhdetyön taitoja ja mielestäni tällä tavalla haastoin haastatteleman sosiaalityöntekijät näkemään osaamisensa tälläkin osa-alueella. Aineiston analyysissä nousseet parisuhdetyössä käytettävät sosiaalityön toimintaroolit avasivat minullekin paljon sosiaalityöntekijöiden tapaa tehdä parisuhdetyötä.

4.5 Aineiston analyysin vaiheita

Litteroin jokaisen haastattelun heti haastattelupäivänä. Neljä haastattelua tehtyäni litteroitua aineistoa oli yhteensä 41 sivua rivinvälillä 1,5. Päätin tuolloin, että yritän saada vielä vähintään yhden lisähaastateltavan. Toisella soittokierroksella tavoitin kaksi sosiaalityöntekijää, joista toinen suostui antamaan haastattelun. Päätin myös, että viisi haastattelua riittää ja tämä sopi myös graduni ohjaajalle. Viidennen haastattelun tein maaliskuun lopulla 2014 haastateltavan työpaikalla ja kaiken kaikkiaan haastatteluista kerääntyi rivinvälillä 1,5 54 sivua litteroitua ja analysoitavaa aineistoa.

Litteroinnin avulla tutkimuksen tekijä tutustuu aineistoon ja muuttaa sen hallittavampaan muotoon. Sen tarkkuus määrittyy analysoinnin tarkkuustason sekä tutkimusintressin mukaan. (Ruusuvuori & Nikander & Hyvärinen 2010, 13-14.) Litteroin aineistoni pelkästään tekstiedostoiksi, koska olin kiinnostunut lähinnä aineiston asiasisällöstä, en esimerkiksi äänenpainoista, tauoista tai muista seikoista, joihin tarvitsee kiinnittää huomiota esimerkiksi diskurssianalyyseissa (Eskola & Vastamäki 2007, 42-43). Litteroin koko aineiston ja poistin siitä korkeintaan jonkun verran täytesanoja, kuten esimerkiksi niinku –sanon toistamisen. Poistin myös jonkun verran lähinnä omaa haastateltavan puheen päälle mennyttä puhetta, jolla ei ollut aineiston kannalta tärkeää merkitystä. Aineiston rajaamiselle en kokenut tarvetta, koska olin suunnannut haastattelukysymykset suhteellisen tiukasti tutkimusongelman ja tutkimuskysymysten ympärille. Aineistoni ei myöskään ollut sivumäärällisesti kovin laaja, joten rajaamalla aineistoa litterointivaiheessa siitä olisi voinut jäädä tutkimusongelman kannalta oleellisia seikkoja pois. (Ruusuvuori ym. 2010, 14-14, 17.)

Aineisto on analysoitu käyttäen aineistolähtöistä sisällönanalyysia, sosiaalityön toimintaroolien kohdalla analyysia ohjasi löyhästi tutkielman teoreettinen viitekehys. Laadullisen aineiston analyysi on monivaiheista. Aineisto on kuvaus tutkittavasta ilmiöstä, josta sisällönanalyysin välityksellä luodaan sanallinen ja selkeä käsitys tutkittavasta ilmiöstä ilman, että aineiston sisältämä informaatio katoaa. Sisällönanalyysin tarkoituksena on aineiston informaatioarvon lisääminen järjestämällä aineisto yhtenäisemmäksi, jotta tutkittavasta ilmiöstä voidaan tehdä luotettavia johtopäätöksiä. Aineistoa laadullisesti käsiteltäessä aineisto hajotetaan osiin ja luodaan käsitteet, jonka jälkeen aineisto kootaan uudelleen loogisesti eteneväksi kokonaisuudeksi käyttäen uusia käsitteitä. Laadullisen tutkimuksen aikana on tyypillistä tehdä analyysia koko tutkimusprosessin ajan. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 145-146; Tuomi & Sarajärvi 2012, 108; Tuomi & Sarajärvi 2012, 103.)

Tuomi ja Sarajärvi (2002, 111-115; 2012, 109-113) kuvaavat aineistolähtöistä sisällönanalyysia kolmivaiheiseksi prosessiksi, joka käsittää aineiston pelkistäminen, ryhmittely ja käsitteellistäminen. *Pelkistämisesä* eli redusoinnissa aineistosta karsitaan tutkimukselle epäoleellinen aines pois. Pelkistäminen voi tapahtua aukikirjoitetusta aineistosta tutkimustehtävään liittyviä ilmaisuja etsien ja niitä alleviivaten. Alleviivatut ilmaisut listataan peräkkäin erillisille papereille. Analyysin aloittamista edeltää

analyysiyksikön määrittelemineen, joka voi olla esimerkiksi yksittäinen sana tai lause ja jonka pohjana toimii tutkimustehtävä ja aineiston laatu.

Aineiston *ryhmittely* eli klusterointi Tuomen ja Sarajärven (2001, 112-113; 2012, 110) mukaan tapahtuu aineiston pelkistämisen jälkeen käymällä aineistosta saadut pelkistetyt ilmaukset eli koodatut alkuperäisilmaukset tarkasti läpi. Aineistosta etsitään samankaltaisuuksia tai eroavaisuuksia kuvaavia käsitteitä. Samaa asiaa tarkoittavat käsitteet ryhmitellään ja yhdistetään luokaksi ja luokka nimetään sitä kuvaavalla käsitteellä. Luokittelun tarkoituksena on tiivistää aineistoa sisällyttämällä yksittäisiä tekijöitä yleisempien käsitteiden alle. Ryhmittelyn tarkoitus on luoda alustavia kuvauksia tutkittavana olevasta ilmiöstä.

Aineiston ryhmittelyä seuraa *käsitteellistäminen* eli abstrahointi, jossa tutkimuksen kannalta olennainen tieto nostetaan esiin teoreettisten käsitteiden muodostamista varten. Käsitteellistämässä edetään alkuperäisaineistossa käytetyistä kielellisistä ilmauksista teoreettisiin käsitteisiin ja johtopäätöksiin. Ryhmittelyvaiheessa luotuja luokituksia yhdistellään niin kauan, kuin se on aineiston sisällön näkökulmasta mahdollista. Aineistolähtöisessä sisällönanalyysissä käsitteitä yhdistelemällä saadaan vastaus asetettuun tutkimuskysymykseen. Sisällönanalyysi perustuu tulkintaan ja päättelyyn, jossa empiirisestä aineistosta edetään käsitteelliseen näkemykseen ilmiöstä. Analyysin tuloksina esitetään aineistosta muodostettu käsitejärjestelmä, malli, käsitteet tai teemat, joilla aineistoa kuvataan. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 114-115; 2012, 111-113.)

Aineiston analyysin tavalla on vaikutuksensa myös tutkimuksen luotettavuudelle (Tuomi & Sarajärvi 2002, 138). Vaikka aineistossa olikin paljon mielenkiintoista informaatiota, jota ei olisi halunnut jättää raportoimatta, aineistolähtöinen sisällönanalyysi auttoi pitämään katseen tiukasti tutkimuskysymyksessä ja oman tutkielmani päätarkoituksessa selvittää sosiaalityöntekijöiden toimintarooleja parisuhteen tukijoina.

Peilaan analyysissä saamiani tuloksia sosiaalityöntekijöiden toimintarooleista parisuhdetyössä Vainisen (2011) muotoilemiin sosiaalityön ammatti-identiteetteihin toimintarooleineen. Etsin vastauksia siihen, mikä omassa tutkimuksessa tukee Vainisen tutkimustuloksia ja mitä uutta mahdollisesti omasta aineistosta löytyy suhteessa Vainisen tulkintoihin. Korostuvatko jotkin tietyt sosiaalityön ammatti-identiteetit

toimintarooleineen parisuhdetyötä tehdessä ja jos korostuvat, niin miten ja miksi? Tutkimuskysymystä tarkentavien kysymysten ohjaamana nostin aineistosta esiin sisällönanalyysiä hyödyntäen myös sosiaalityöntekijöiden kokeman vahvuuden parisuhdetyöntekijänä sekä sosiaalityöntekijöiden kokemuksen parisuhdetyön osaamisen tarpeellisuudesta eräänlaisena kannanottona sosiaalityön peruskoulutukseen ja sen mahdolliseen kehittämiseen.

5 Tutkimuksen tulokset

5.1 Sosiaalityön toimintaroolit parisuhteen tukemisessa

Ehkäisevän lastensuojelutyön toimintaympäristössä sosiaalityöntekijä tapaa lapsia vanhempineen. Tässä toimintaympäristössä sosiaalityöntekijän on luontevaa työskennellä myös vanhempien parisuhdekysymysten parissa. Vainisen (2011, 173-202) väitöskirjassa pikkulapsiperheille kohdennetun psykososiaalisen tuen toimintaympäristönä toimi moniammatillinen hyvinvointineuvola, jossa sosiaalityöntekijä tekee tiiviisti yhteistyötä muun muassa neuvolan terveydenhoitajien, perhetyöntekijöiden, lääkärin ja psykologien kanssa. Omassa tutkielmassani haastatellut sosiaalityöntekijät eivät työskennelleet fyysisesti hyvinvointineuvoloiden tiloissa, mutta he tekivät kuitenkin yhteistyötä hyvinvointineuvoloiden ja muiden yhteistyötahojen työntekijöiden kanssa tarpeen vaatiessa.

Tutkielmassani sosiaalityöntekijöiden parisuhdetyön osaaminen ehkäisevän lastensuojelun toimintaympäristössä jakaantui toimintaroolien suhteen kahteen erilaiseen käytäntöön, voimauttavan parisuhdetyön sekä asiakkaan asianajotyön käytäntöihin. Voimauttavan (empowerment) työn toimintarooleiksi parisuhdetyössä haastateltujen sosiaalityöntekijöiden osalta nousivat terapeutin ja sosiaalisen verkoston kartoittajan toimintaroolit, asiakkaan asianajotyön (advocacy) käytännössä puolestaan eroauttajan ja palvelukoordinaattorin toimintaroolit. Kuvaan toimintarooleja yhdistäviä luokkia kuvioissa 5. ja 6., joiden mukaan myös avaan ne lähemmän tarkastelun kohteiksi. Lopuksi suhteutan niitä Vainisen (2011) väitöskirjatutkimuksessaan havaitsemiin sosiaalityöntekijöiden ennaltaehkäisevän psykososiaalisen tuen ammatti-identiteetteihin.

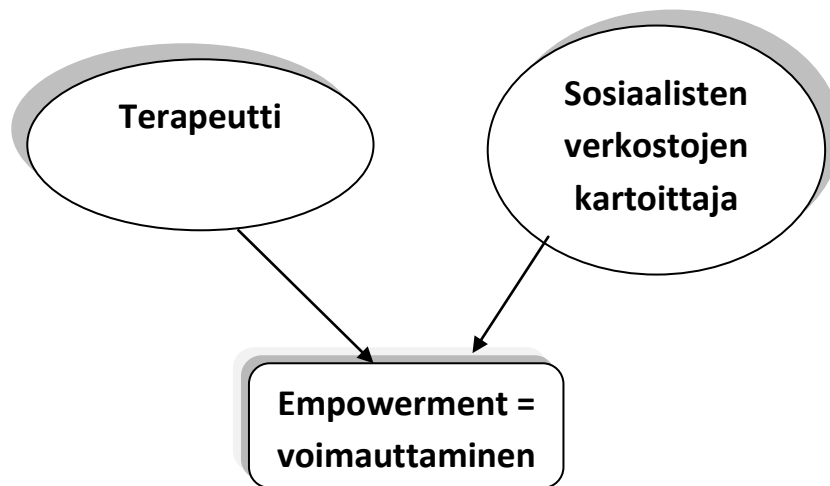
Sosiaalityön voimauttavat parisuhdetyön toimintaroolit

Sosiaalityössä tehtävä parisuhdetyö voidaan tutkielmani perusteella käsittää asiakkaita voimauttavaksi eli niin sanotuksi empowerment –työskentelyksi. Empowermentin käsite on suomennettu voimauttamisen käsitteen lisäksi muun muassa

voimavaraistumisen, valtautumisen ja valtauttamisen käsitteillä. Käytän omassa tutkielmassani voimauttamisen käsitettä, koska se kuvastaa parhaiten sosiaalityöntekijän roolia parisuhdetyöskentelyssä suhteessa asiakkaaseen. Voimauttavassa työssä sosiaalityöntekijä tukee asiakasta toimimaan itse oman hyvinvointinsa parantamiseksi ja sosiaalityöntekijän tehtävänä on tarjota asiakkaalle väylät muutoksen toteutumiseksi. Vastuu muutoksesta on asiakkaalla itsellään, sosiaalityöntekijä vain tukee sitä. (Adams 1996, 8; Juhila 2006, 120-121; Howe 2009, 149; Kuronen 2012, 281-282; ks. myös Hokkanen 2009, 317, 329-332.) Voimautunut, vaikeuksiensa yli päässyt asiakas voimauttaa myös ympärillään olevia ihmisiä jakamalla kokemustaan esimerkiksi vertaistuen muodossa (Parpart ym. 2002, 4).

Voimauttavan sosiaalityön näkemys on, että jokaisella ihmisellä on kykyjä ja vahvuuksia, jotka vaativat tulla tunnistetuksi. Näitä vahvuuksia nimeämällä ja kehittämällä yksilö pystyy hyödyntämään niitä oman toimintansa pohjana niin yksilö-, perhe-, yhteisö- ja yhteiskuntatasolla. Voimauttavassa näkemyksessä oletuksena on, että yksilö kykenee vaikuttamaan elämäänsä oppimalla ja muuttamalla, kunhan hänelle annetaan sitä varten sopivaa ohjausta ja riittävät aineelliset resurssit. Käytännön sosiaalityössä asiakkaan vahvuuksien tunnistaminen edellyttää sosiaalityöntekijältä aitoa perehtymistä asiakkaan elämäntilanteeseen ja siihen, kuinka asiakas on selviytynyt elämässään sen hetkiseen tilanteeseen asti huomioiden myös asiakkaan perheen ja muut läheiset ihmissuhteet. Vahvuuksien tunnistaminen edellyttää sosiaalityöntekijältä myös asiakkaan motivoimisen ohjaamaan elämää haluamaansa suuntaan. Kun asiakas sitoutuu muutostyöhön tekemällä itse suunnitelmia muutosta vaativaan elämäntilanteeseen, on tavoitteeseen pääseminen todennäköisempää kuin tilanteessa, jossa esimerkiksi sosiaalityöntekijä sanelee raamit muutoksen toteuttamiselle. (Rose 2003, 201-202; Juhila 2006, 121-122; Pohjola 2010, 47; ks. myös Rautio 2013, 159-160.)

Kaikkien haastattelemieni sosiaalityöntekijöiden voimauttavan työn toimintatapa parisuhdetyöskentelyssä ainakin sivusi terapeutista työskentelyä, vaikka sosiaalityöntekijällä ei olisikaan ollut erikseen terapeutin koulutusta. Jokaisen sosiaalityöntekijän vastauksissa saattoi havaita myös vahvaa ammatillista tavoitetta asiakkaiden sosiaalisten verkostojen kartoittamiseen arjen elämän tukemiseksi ja hyvinvoinnin lisäämiseksi (Kuvio 5.).

Kuvio 5. Sosiaalityön voimauttavat toimintaroolit parisuhdetyössä.

Jorma Sipilän (1989, 213, 224) mukaan ehkäisevä psykososiaalinen työ liittyy tilanteisiin, joissa esiintyy esimerkiksi päihderiippuvuutta, psyykkisiä häiriöitä, kriisejä tai vaikeuksia ihmissuhteissa. Näitä ongelmia on luontevinta käsitellä terapeuttisissa organisaatioissa, joihin esimerkiksi perheneuvolat tai hyvinvointineuvolat lukeutuvat. Terapeuttisella ulottuvuudella psykososiaalisessa sosiaalityössä pyritään vaikuttamaan yksilön psyykkisen selviytymiskyvyn paranemiseen toiminta- ja ajattelutapoja muuttamalla. Sipilän (mt. 64) mukaan terapeuttisen otteen tarkoituksena on kehittää sosiaalityön asiakkaan kommunikointikykyä, jonka edellytys on se, että asiakas kykenee kertomaan omasta elämästään. Psykososiaalisessa työssä tavoitteena on luoda asiakkaalle uutta ymmärrystä tilanteestaan ja ongelmistaan ja auttaa häntä uuden näkökulman valossa avaamaan mahdollisuuksia itsenäiseen ongelman ratkaisuun. Uuden ymmärryksen luominen asiakkaalle edellyttää työntekijän paneutumista asiakkaan ajattelu- ja toimintatapoihin. (Raunio 2009, 180.)

Vaikka kaikilla haastattemillani sosiaalityöntekijöillä ei ollutkaan perhe- tai parisuhdeterapeutin koulutusta, jokainen heistä omalla tavallaan työskenteli asiakkaiden parisuhdekysymysten kanssa *terapeuttisen toimintaroolin* ottein. Sosiaalityössä useimmiten kohdataan asiakas, jonka elämäntilanne on kohdannut haasteen. Vaikeista asioista puhuminen on hankalaa, mutta sosiaalityöntekijä kykenee empaattisella suhtautumisellaan ja hyvillä vuorovaikutustaidoillaan edesauttamaan asiakkaan luottamuksen ja turvallisuuden tunteen heräämistä ja sen kautta lukkiutuneen elämäntilanteen aukaisemista keskustelun välityksellä. (Laitinen & Väyrynen 2011, 163.) Haastattemani sosiaalityöntekijät kohtasivat työssään muun muassa parisuhteen

eri kehitysvaiheiden kriisejä, sitoutumis-, uskottomuus- ja parisuhdeväkivallan kysymyksiä, vanhemmuuden parisuhteeseen mukanaan tuomia haasteita sekä erotilanteita tai eroamisen harkitsemista. Painopiste sosiaalityöntekijöiden työskentelyssä oli pariskunnan tai perheen sisäisen vuorovaikutuksen havainnoinnissa sekä asiakkaiden puhumaan motivoimisessa ja aktivoimisessa.

”..Uskottomuuskriisejä, nyt on oikeestaan viiden viimesen vuoden aikana selkeästi muuttunut, että silloin kun ihmiset ottaa tänne yhteyttä niin parisuhdeongelmissa tai erokriisissä, niin ne nuoria pienten lasten vanhempia.” (Sostt3)

”.. semmosia, jotka on tuoreita parisuhteita tai sitten on semmosia, jotka on ollu tosi pitkäänkin yhdessä ja erilaisissa kriiseissä ja vaiheissa tänne tullaan..” (Sostt1)

” Sitten kysyn tosi usein siitä, onko ero jollain tavalla heillä käynyt mielessä. Ja joskus ehkä kokevat huojentavana, että täällä neljän seinän sisällä voi työntekijän kanssa puhua siitä, jos näin on tai ei ole..” (Sostt5)

Osalla haastatteleistani sosiaalityöntekijöistä oli vahva koulutuksen kautta hankittu erityisosaaminen parisuhdekysymysten kanssa työskentelyyn. Sosiaalityöntekijä ei ole terapeutti ilman erikseen sitä varten hankittua koulutusta ja sen vuoksi sosiaalityöntekijän velvollisuus on tarpeen vaatiessa ohjata asiakkaansa eteen päin terapiatyöhön kouluttautuneelle työntekijälle oikeanlaisen avun saamiseksi. Tämä ei kuitenkaan sulje pois sitä, etteikö terapiatyöhön kouluttautumaton sosiaalityöntekijä myös voisi työskennellä asiakkaiden parisuhdekysymysten kanssa, jos koee luontevaksi keskustella näistä aiheista ja jos asiakkaan parisuhteen tilanne ei vielä ole edennyt terapeutista apua vaativiksi. Jos sosiaalityöntekijä koee oman osaamisensa parisuhdekysymysten käsittelyssä riittämättömiksi, hän saattaa määritellä oman vastuunsa työntekijänä liian kapeaksi. Joissakin tapauksissa liian nopea asiakkaan eteen päin ohjaaminen saattaa johtaa avun vastaanottamisen suhteen otollisen tilanteen ohi menemiseen. Tämän vuoksi riittävä ajan antaminen tilanteen selvittämiselle on kannattavaa, vaikka sosiaalityöntekijä ei toimisikaan omasta mielestään itselleen tutuimmalla työn osa-alueella. (Laitinen & Kempainen 2010, 168-169.)

”.. Minä aattelen, että tämä varsinainen pariterapeuttinen työ on niin haastavaa, että ilman terapiakoulutusta voi saada enempi vahinkoa aikaan, kun aattelen, että pariterapeuttisessa työssä on hirvittävän tärkeää se, että työntekijä pysyy puolueettomana.” (Sostt3)

Puolueetomuuden vaatimus terapiatyön tekemisessä on ehdoton. Asiakkaiden parisuhdekysymysten kanssa työskennellessään sosiaalityöntekijän tulee kyetä olemaan asettumatta kummankaan osapuolen puolelle, jottei niin sanottuun syytetyn penkkiin joutunut osapuoli menetä kasvojaan ja peräydy sen vuoksi, että on tullut mahdollisesti väärin ymmärretyksi. Suoninen (2000, 85) neuvoo välttämään asiakastilanteissa henkilökohtaisen neuvomisen tyyliä. Hän kehoittaa persoonattomaan tiedonjakoon, jota parisuhdetyössä voisi hyödyntää esimerkiksi kertomalla vastaavassa tilanteessa olleista pariskunnista, jotka ovat tehneet huonon parisuhdetilanteen yli pääsemiseksi tietylaisia ratkaisuja. Henkilökohtainen neuvonanto johtaa joko suoraan hyväksymiseen tai hylkäämiseen, mutta persoonaton tiedonjako jättää ajatuksen hautumaan kummankin osapuolen mieleen.

Sosiaalityöntekijän tekemän voimauttavan parisuhdetyön toinen ulottuvuus haastattelemillani sosiaalityöntekijöillä ilmeni *sosiaalisten verkostojen kartoittajan toimintaroolina*. Sosiaalityöntekijät olivat etenkin pienten lasten vanhempien kanssa työskennellessään valppaina perheen läheisimpien sosiaalisten verkostojen kartoittamisessa ja jopa työskentelyyn mukaan ottamisessa, mutta toisaalta he myös kiinnittivät huomiota perheiden laajempiin yhteisöllisiin ja yhteiskunnallisiin verkostoihin ja niiden tarjoamaan tukeen (ks. esim. Healy 2005, 138-140). Sosiaalityöntekijöiden työskentelyä leimasi vahva systeeminen näkemys siitä, että perhe ja vanhempien parisuhde voimautuu saadessaan apua ja tukea erilaisista verkostoista. Monissa tapauksissa verkostoa perheen ja vanhempien parisuhteen tueksi ei tarvitse hakea kaukaa, mutta joissakin tilanteissa niin sanottuja luomuverkostoja ei ole käytettävissä ja tukea täytyy etsiä esimerkiksi vertaistuesta ja ammattiauttajista. (ks. esim. Kalland 2007, 347.)

Sosiaalityöntekijän toimintarooli parisuhteen tukijana sosiaalisia verkostoja kartoittaessaan ei keskity pelkästään vanhempien parisuhteen hyvinvoinnin tukemiseen vaan myös siihen, että välillisesti ja välittömästi saadusta tuesta hyötyvät myös perheen lapset ja toisaalta myös lähellä olevat luomuverkostot, joilta nuoret vanhemmat eivät ole välttämättä osanneet tai kehdanneet pyytää apua lasten hoitoon kyetäkseen hoitamaan parisuhdettaan. Isovanhempien osallistaminen perheen arjen tueksi lujittaa sukupolvien välistä yhteyttä, josta on suurta hyötyä perheen tulevaisuuttakin ajatellen.

” Kyllä minä aattelen, että se on semmonen vuorovaikutukseen huomion kiinnittäminen ja sosiaalsiin suhteisiin ja tähän yhteiskunnalliseen, että miten asettuu olemaan perheenäkin yhteiskunnassa ja löytämään paikkansa siinä.” (Sostt1)

”..mutta sitten tämmöinen systeeminen ajattelu, että kun on se perhe ja lapsi siinä niin siellä on niitä systeemirenkaita siellä ympärillä, että miten ne toimii, miten ne vuorovaikutussuhteet menee ja tämmöiset..” (Sostt5)

Sosiaalityöntekijän voimauttavan parisuhdetyön tekemisen ulottuvuus terapeutin ja sosiaalisten verkostojen kartoittajan toimintarooleineen on sovellettavissa hyvin Vainisen (2011, 244-251) käsitykseen sosiaalityön monimuotoistuneesta ammatti-identiteetistä toimintarooleineen. Voimauttavaa parisuhdetyötä tekevä sosiaalityöntekijä soveltaa tilanteen mukaan perheneuvojan/asiakasneuvojan identiteettiä tai hyvinvoinnin katalysaattorin identiteettiä toimintarooleineen (em., 245-256). Parisuhdekysymysten kanssa työskennellessään haastattelemani sosiaalityöntekijät keskittyivät ohjaamaan perheiden sisäistä ja ulkoista sosiaalista vuorovaikutusta rakentavampaan suuntaan (ks. myös Kangaspunta 2005, 8). Perheneuvojan/asiakasneuvojan ja hyvinvoinnin katalysaattorin ammatti-identiteetillä sosiaalityöntekijä luo tilan keskustelulle, jossa asiakkaat itse kokevat olevansa tilanteensa asiantuntijoita tietäen myös sen, mitä apua he mahdollisesti tarvitsevat. Haastattelemani sosiaalityöntekijät pyrkivät työssään nimen omaan motivoimaan asiakkaita avaamaan parisuhteen pulmatilanteita yhteisen tarkastelun kohteeksi, mutta samalla huomioimaan myös sen, että ratkaisun avaimet ja resurssit päästä vaikeasta tilanteesta yli löytyvät asiakkailta itseltään.

Haastattelemani sosiaalityöntekijät toimivat ehkäisevän lastensuojelun kentällä, jolloin vanhempien parisuhdekysymysten kanssa työskenneltäessä näkökulma on vahvasti lapsen edun huomioon ottava. Perheneuvojan/asiakasneuvojan ja hyvinvoinnin katalysaattorin ammatti-identiteetissä sosiaalityöntekijät saattavat joutua tilanteisiin, joissa on tarvetta ulottaa työskentelyyn myös kontrollityön ulottuvuus. Voimauttavasta näkökulmasta tehtävä parisuhdetyö on tutkimukseni mukaan terapeutista ja sosiaalisia verkostoja perheen tueksi kartoittavaa työtä, mutta toisaalta myös tietyllä tavalla yhteiseen työskentelyyn motivoitumattomuus asiakkaan taholta saattaa johtaa tilanteeseen, jossa sosiaalityöntekijä joutuu rajaamaan työskentelyä vedoten asiakkaan haluttomuuteen saada muutosta elämäänsä.

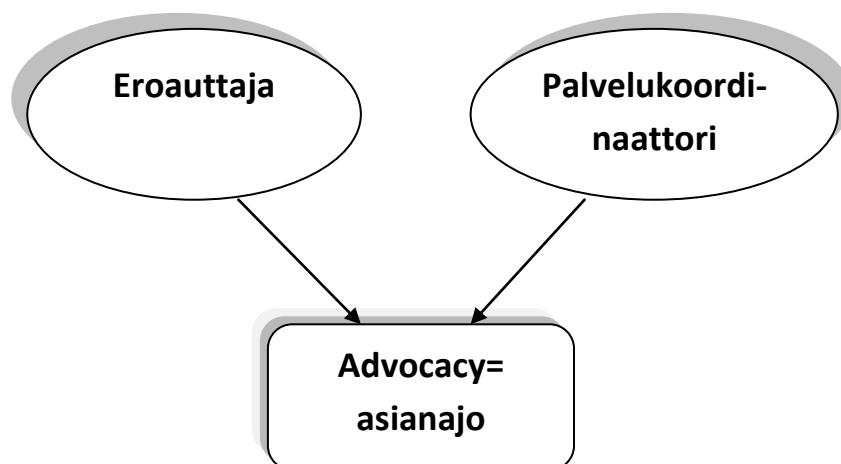
” .. en tiedä lähteekö se, kumpaa se on enempi luonnekysymys vai onko se ammatillinen asia, niin kyllä minä aika suoraan tarvittaessa voin asiakkaille sanoa siitä, että täällä käynnit ei ole itse tarkoitus, että jos asiakkaat ei halua tehdä tai ei tee mitään muutoksia, mitä täällä puhutaan, että meidän työskentely loppuu, jos he eivät ite halua aktiivisemmin alkaa tekemään asioille jotakin..” (Sostt3)

”.. tarvittaessa tietenkin tehdään lastensuojeluilmoitus.” (Sostt3)

Joissakin tapauksissa parisuhdetyöskentelyyn osallistumisen motivaatiokysymykseksi saattaa nousta jopa lastensuojelulliset ulottuvuudet, jolloin lapsen etu ajaa parisuhdetyöskentelyn edelle. Väkivaltaisessa parisuhdetilanteessa ensisijainen sosiaalityön tehtävä on suojella lasta väkivallalta. Lastensuojelullinen motivaatio parisuhdetyöskentelylle on vahva kontrollin osoitus sosiaalityöntekijän taholta, jolloin motivaatio työskentelylle on myös voimakkaasti ulkoa päin luotu. Tämä asettaa voimauttamisen käsitteen parisuhdetyöskentelyssä tietyllä tavalla kyseenalaiseksi. (ks. esim. Leadbetter 2002, 201-202, 206.) Lapsen edun nimissä tapahtuva työskentelyyn motivoiminen on eettisesti oikeutettua, mutta sitä ei ole oikeutettua kuitenkaan toteuttaa miten tahansa (Hämäläinen 2011, 58).

Sosiaalityöntekijän asiakkaan asiaa-ajavat parisuhdetyön toimintaroolit

Sosiaalityöntekijän tekemä parisuhdetyö voidaan tutkimukseni mukaan käsittää myös asiakkaan asianajon eli *advocacy* -käsitteen kautta. Toimintaroolit, joita haastattelemani sosiaalityöntekijät käytännössä toteuttivat asiakkaiden asioita tai etua ajaessaan olivat eroauttajan ja palvelukoordinaattorin roolit (Kuvio 6.).

Kuvio 6. Sosiaalityön parisuhdetyössä ilmenneet asiakkaan asianajon toimintaroolit.

Sosiaalityössä käytettävä advocacy –käsite on suomennettu asiakkaan asianajon käsitteeksi. Asianajoa sosiaalityössä tarvitaan silloin, kun asiakkaita kohdellaan huonosti erilaisissa sosiaali- ja terveystalveissa tai kun heidät suljetaan pois jonkun palvelun piiristä. Asianajon tavoitteena on parantaa heikoimmassa asemassa olevien asiakkaiden asemaa. Asianajotyössä sosiaalityöntekijä asettuu edustamaan asiakasta ja tarpeen vaatiessa puhuu myös tämän puolesta. Vaikeassa elämäntilanteessa olevalta asiakkaalta on kohtuutonta vaatia palvelujärjestelmän hallintaa ja tuntemusta niin, että hän osaisi itse vaatia itselleen tarvitsemansa palvelut, jolloin sosiaalityöntekijän velvollisuutena on varmistaa asiakkaansa palvelujen ja etuuksien saanti. (Juhila 2008, 76; kt. myös Törmä 2007, 86-87.) Asianajotyö sosiaalityössä voi tarkoittaa myös laajempaa yhteiskunnallista vaikuttamista asiakkaiden etujen ajamiseksi (Jokinen 2008, 118; kt. myös Mäntysaari 2006, 115). Käytän tutkielmassani käsitettä asiaa-ajava parisuhdetyö, jonka sisällöllisesti käsittän advocacy –käsitteen kanssa yhteneväiseksi.

Eroauttajan toimintarooli haastateltujen sosiaalityöntekijöiden tekemässä parisuhdetyössä ilmeni sovittavana erotyöskentelynä pariskuntien kanssa, jossa työskentelyä ohjaavana punaisena lankana toimi lapsen edun ajaminen ja aseman turvaaminen eroprosessin aikana ja sen jälkeen. Työskentely käsitti käytännössä huoltoriitojen sovittelua, erilaisten palvelujen hyödyntämistä ja niihin ohjaamista sekä verkostotyöskentelyn painottamista etenkin lasta koskevissa asioissa. Eroauttajan toimintaroolissa sosiaalityöntekijän ammatillinen juridinen ulottuvuus ja osaaminen painottuvat erityisen tärkeänä osatekijänä työskentelyssä.

” .. että, kun mietitään tätä eroa, että mitä se vaikuttaa ja mihin pitää ottaa yhteyttä ja tavallaan semmosia ihan lakijuttuja, että tavallaan mitä oikeuksia ja velvollisuuksia ja tämmösiä kysymyksiä tulee. Samoin siihen pohdintaan, että mitä on tehtävissä ja sitten on nämä, jotka on jo eronneet ja sitten ehkä lapsilla tulee jotain tapaamisiin liittyviä juttuja.”(Sostt4)

” .. ois tavallaan jo siinä erovaiheessa hyvä, että jos siihen päädytään, että kun lapset eivät ja heidän kauttaan pitää kuitenkin pysyä se yhteys, että miten se hoidetaan, ett se vuorovaikutus on säilyttävä jollakin asteella..” (Sostt4)

”..lapsi on jotenkin kenties sillä tavalla taitava ja viisas, että tuo vanhempansa tänne meille tai sitten voi olla niin, että ne asiat on aika huonosti ja lapsi näyttää sen, että nyt menee aika huonosti kaikilla tässä perheessä. Jos aattelee näitä, jotka tulee lapsen oireilun vuoksi ja sitten

täällä on ne, jotka tulee ihan eri tulosityllä, että halutaan parantaa meidän parisuhdetta tai meillä on jo ihan ero mietinnässä..” (Sostt5)

”.. erokin voi olla hyvin onnistunu ja hyvä ratkasu tavallaan, miten se tehdään ja miten se on hyvä, että kaikki pääsee siitä jotenkin eteen päin.” (Sostt4)

Sosiaalityöntekijän toimintarooli eroauttajana parisuhdetyössä on hyvin lapsisensitiivinen. Parisuhdetyö sosiaalityössä ei siis välttämättä tarkoita sitä, että pariskunta pitäisi saada jättämään eroajatuksensa pois lapsen edun nimissä vaan myös se näkökulma tulee ottaa huomioon, että joissakin tapauksissa vanhempien eroaminen parantaa ja rauhoittaa perheen tilannetta etenkin lasten kannalta. Sosiaalityöntekijän velvollisuus parisuhteen tukijana tässä roolissa on huolehtia, että vanhempien kommunikointikyky säilyy lapsen etua ajatellen edes jollakin tasolla, ettei riittävä yhteydenpito revi lasta henkisesti enempää hajalle (Hyvärinen 2007, 359-360). Sosiaalityöntekijän rooliksi eroauttajana jää myös vanhempien vanhemmuuden tukeminen eroamisesta huolimatta.

Sosiaalityöntekijän *palvelukoordinaattorin toimintarooli* asiaa-ajavan parisuhdetyön käytännössä oli haastattelemillani sosiaalityöntekijöillä hyvin vahva. Sosiaalityöntekijällä on vahva tietämys sosiaalipalveluista ja niiden saatavuudesta. Sosiaalityöntekijän velvollisuus on antaa asiakkailleen tietoa heille kuuluvista palveluista etenkin niissä tilanteissa, joissa asiakas itse ei jaksa tai pysty niitä hakemaan. (Raunio 2009, 175-178; Kananoja ym. 2010, 386-388.) Käytännössä haastatteleman sosiaalityöntekijät järjestivät itse tai ohjasivat asiakkaitaan ennaltaehkäisevien perhepalveluiden piiriin, jossa moni haastatelluista korosti palveluiden saatavuuden oikea-aikaisuuden merkitystä. Perhekohtainen palveluiden koordinointi nostettiin tärkeään asemaan, jossa kyseessä on perheiden asioiden ajaminen samalla pitkäjänteistä psykososiaalista tukea tarjoten.

”.. jotenkin tämä meidän asiakkaiden asian ajaminen ja sekä siinä tilanteessa jotenkin auttaminen, auttaa heitä läsnäollen ja omalla ammattitaidolla, että miten ne pääsee tämän hankalan asian kanssa eteen päin..” (Sostt1)

”.. toki se ei oo asiakkaan oikeuden mukaista, että niitä palveluita joutuu oottelemaan, että pääsee siihen työskentelyyn ja saa sitä apua ja tukea siihen arkeen. ” (Sostt2)

Parisuhdetyön osalta sosiaalityössä ennaltaehkäisevien psykososiaalisten palveluiden saatavuuden takaa useimmiten se, että vanhempien huonosta parisuhdetilanteesta eivät kärsi pelkästään aikuiset vaan myös perheen mahdolliset lapset. Lapsen edun ajattelemisen vanhempien parisuhdekysymysten kanssa työskennellessä ehkäisee tilanteita, joissa niin sanotut sosiaalityön asiakkuuden kriteerit eivät täyty ja palvelut jäävät saamatta (kt. esim. Metteri 2004, 61). Haastattelemani sosiaalityöntekijät kuitenkin ilmaisivat ajoittaista turhautumistaan siihen, ettei palveluita ole välittömästi saatavissa akuuteissa kriiseissä, joissa niitä kipeästi tarvittaisiin. Akuutissa kriisissä sosiaalityöntekijä toimii tilanteen rauhoittajana huolehtimalla palveluiden koordinoimisesta ja niiden piiriin pääsemisestä, vaikka niitä jouduttaisiin hetken odottamaankin.

Sosiaalityön parisuhdetyön asiaa-ajava käytäntö on suhteutettavissa Vainisen (2011, 246-251) sosiaalityöntekijän sosiaalisen kriisityön ammatti-identiteettiin eroauttajan toimintaroolin osalta ja palvelukoordinaattorin osalta puolestaan hyvinvoinnin katalysaattorin ja sosiaalisen resursoijan ammatti-identiteettiin. Eroauttajan toimintaroolissa oli havaittavissa sosiaalityöntekijöiden vahva lainsäädännöstä ja normeista lähtöisin oleva työskentelyn orientaatio. Tällöin eroauttajan toimintaroolissa olevan sosiaalityöntekijän vastuulla on selvittää asiakkaalle yhteiskunnan säättämiä oikeuksia ja velvollisuuksia sekä järjestää akuuttiin tilanteeseen liittyvät palvelut niiden perusteella. Haastattelemani sosiaalityöntekijät tekivät parisuhdetyötä tilanteissa, joissa ei välttämättä ollut kyse kertaluontoisesta akuutista työskentelystä. Sosiaalityöntekijöiden pyrkimyksenä oli luoda pitempikestoinen, luottamukseen perustuva asiakaskontakti, jossa perheen tai parisuhteen kriisi kyettiin rauhoittamaan kiireettömämpää käsittelyä varten.

Palvelukoordinaattorin toimintaroolissa sosiaalityöntekijä toimii parisuhdetyössä palvelujärjestelmäkeskeisesti asiakkaan palveluiden piiriin pääsemisen oikeutta ajaen. Toimintarooli on suhteutettavissa toisaalta Vainisen (2011) hyvinvoinnin katalysaattorin ammatti-identiteettiin, mutta toisaalta myös sosiaalisen resursoijan ammatti-identiteettiin, joka soveltuu sosiaalityöntekijän toimiessa moniammatillisissa työympäristöissä. Hyvinvointineuvolat järjestävät palveluita, jotka painottuvat varhaiseen psykososiaaliseen tukemiseen moniammatillisesti ja sosiaalityöntekijän roolina on tuoda moniammatilliseen työskentelyyn sosiaalisen ja sosiaalityön näkökulma. Käytännössä tämä tarkoittaa sosiaalipalvelujärjestelmän asiantuntemuksen

esille tuomista sekä sosiaalisen osaamisen ja velvollisuuksien nostamista mukaan moniammatilliseen keskusteluun. (Vaininen 2011, 246-249.)

Sosiaalityössä tehtävä parisuhdetyö on siis asiakkaan asiaa-ajavaa ja voimauttavaa työskentelyä, jossa sosiaalityöntekijä käyttää tutkimukseni perusteella luontevasti erilaisia toimintarooleja tilanteen yksilöllisyyden mukaisesti. Sosiaalityöntekijän tehtävä parisuhdetyössä on huomioida laajasti niin asiakkaiden kuin myös asiakkaiden elämäntilanteesta välillisesti vaikutuksia saavat ihmiset. Vanhempien parisuhteen huono tilanne ei voi olla vaikuttamatta lasten hyvinvointiin (ks. esim. Hyvärinen 2007, 358-359). On myös huomion arvoista, että lapsen oireilu esimerkiksi vakavasta sairaudesta johtuen voi vaikuttaa epäsuotuisasti vanhempien parisuhteeseen, kun arki erilaisine haasteineen uuvuttaa vanhemmat. Väsyneet vanhemmat voivat vetäytyä sosiaalisista kontakteista, kun heidän päin vastoin tulisi suuntautua ulos päin saadakseen apua ja tukea. Juhila (2006, 56-57) kirjoittaa sosiaalisista kontakteista vetäytymisestä syrjäytymisen käsitteen kautta. Syrjäytymispuheessa Juhilan (em.) mukaan painottuu riskinäkökulma, jossa sosiaalityö muiden sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisten kanssa saa yhteiskuntapoliittisesti erityisroolin liittämistyön nimissä. Liittämistyön lisäksi sosiaalityöntekijän tulee tunnistaa syrjäytymiseen johtavia riskejä ennakoiden, jolloin syrjäytymisen kierre on estettävissä. Kun esimerkiksi sosiaalityöntekijä puuttuu vanhempien huonontuneeseen parisuhdetilanteeseen vaiheessa, jossa perheen yhteisö- ja osallisuussidoksensa ovat vielä olemassa, ei tilanne pääse kärjistymään eivätkä perheen ongelmat kasautumaan.

Niemelä puolestaan (2009, 225) kirjoittaa ihmisen luontaisesta tarpeesta kuulua sosiaalisten suhteiden kautta johonkin. Yhdessä oleminen ja liittymisen tarve on vahva, samoin kuin se, että kykenee kasvamaan itsenäiseksi ihmiseksi vastoinkäymisistä huolimatta. Sosiaalityön tehtävä on Niemelän (em., 225) mukaan suojella ja voimaannuttaa vaikeissa elinoloissa eläviä heikompia yksilöitä ja turvata heille inhimillisen elämisen ja kasvun edellytykset. Ihmissuhteet liittymän käsitteen kautta sekä inhimillisen kasvun tukeminen ovat sosiaalityössä ihmisen hyvinvoinnin kannalta ydinkysymyksiä. Tutkimukseni tuloksien perusteella voitaneen todeta, että sosiaalityöntekijä parisuhteen tukijana toimintarooliensa kautta ennaltaehkäisee perheiden syrjäytymiskierteitä sekä voimauttaa ja tukee asiakkaansa liittymisen ja ihmisenä kasvamisen edellytyksiä.

5.2 Sosiaalityöntekijän vahvuus parisuhdetyöntekijänä

Tutkielmani kiinnostuksen kohteena olivat myös sosiaalityöntekijöiden kokemukset omista vahvuuksistaan parisuhdetyöntekijöinä. Tutkimusaineistosta nousseet vahvuudet sosiaalityöntekijän tekemässä parisuhdetyössä on kuvattu kuviossa 7.

Kuvio 7. Sosiaalityöntekijän vahvuudet parisuhdetyöntekijänä

Sosiaalityöntekijän vahvuudet parisuhdetyössä ovat kategorisoitavissa voimauttavan sosiaalityön sekä asiaa-ajavan parisuhdetyön käytäntöihin, aivan kuten oli havaittavissa myös sosiaalityön parisuhdetyön toimintaroolienkin suhteen. Sosiaalityöntekijän vahvuus parisuhdetyöntekijänä *palveluohjaamisessa* ja *juridisessa osaamisessa* kuuluvat sosiaalityön asianajon käsitteen alle, kun taas sosiaalityöntekijän taito *huomioida kokonaisvaltaisesti asiakkaan elämäntilanne* sekä vahvuus *vuorovaikutustaidoissa* kuuluvat voimauttavan sosiaalityön käsitteen alle.

Kaikki haastattelemani sosiaalityöntekijät kokivat parisuhdetyössä vahvuudekseen *palveluohjaamisen* taidon. Palveluohjaaminen käsitti käytännössä eteen päin ohjaamisen toisiin palveluihin tai palvelujen räätälöimistä ja koordinoimista asiakkaiden arjen tueksi.

” ..Sosiaalityöntekijän vahvuus on ainoastaan palveluitten koordinaattorina toimimisessa, palveluihin ohjaaminen.” (Sostt2)

Sosiaalityöntekijän vahvuus parisuhdetyössä ilmeni myös haastatelluilla sosiaalityöntekijöillä *juridisen osaamisen* painottamisena (kt. esim. Kananoja ym. 2010, 51-55), joka ilmeni esimerkiksi tilanteissa, joissa sosiaalityöntekijä työskenteli pariskunnan erokysymysten kanssa. Työskentelyssä ilmeni myös vahvasti juridinen osaaminen lastensuojelun näkökulmasta silloin, kun erokysymysten keskellä olivat pariskunnan lapset.

”.. Kyllä myös juridinen puoli näissä asioissa on meillä automaattisesti koulutuksen pohjalta ihan eri tavalla hallinnassa (kuin psykologeilla)..” (Sostt3)

” ..Toki sitten lasten asioissa on lakituntemusta ja osaamista, että osaa jotakin neuvoja antaa tai vaan, että mitä kannattais mieltä siinä vaiheessa, kun eropäätös on tehty.” (Sostt4)

Parisuhdetyöntekijänä sosiaalityöntekijät kokivat vahvuudekseen *kokonaisvaltaisen* näkemyksen työskentelyssään. Kokonaisvaltainen ote parisuhdetyöskentelyssä tuli ilmi sosiaalityöntekijöiden huomioidessa asiakkaiden sosiaalisten suhteiden tilannetta ja elämisen tasoja laajasti. Asiakkaan elämäntilanteen tarkastelu ylsi myös laajemman yhteiskunnallisen tilanteen huomioimiseen (ks. esim. Niemelä 2003, 90-91).

” Nimenomaan sosiaalityöntekijänä pariterapiatyöntekijänä olleessaan jotenkin ois herkkänä sitten näille, että ottaa puheeksi, että miten talous, miten terveys ja miten työasiat ja niin edelleen.” (Sostt5)

” Se koko tilanteen katsominen ja lasten huomioon ottaminen. Tavallaan, että mitä siinä tilanteessa tarvittais ja mitä eri yksilöt siinä perheessä vois tarvita. Kyllä se on laaja-alainen se näkemys.” (Sostt4)

”Kyllä meidän lähtökohtanen perspektiivi on paljon laajempi, perheeseen ja yhteiskuntaan liittyen..” (Sostt3)

”Niin, ettei keskity yksilöön ja kyllä minä aattelen, että jos mä tapaan yhden ihmisen, minä tapaan samalla kuitenkin hänen perheensä, parisuhteensa ja sen miten hän toimii yhteiskunnassa ja tulee siinä juttuun..” (Sostt1)

Vuorovaikutusosaamisen vahvuus parisuhdetyössä tuli ilmi myös jokaisella haastatellulla sosiaalityöntekijällä. Vuorovaikutustaidoissa ilmeni kahdenlaista tasoa: sosiaalityöntekijän omina vuorovaikutustaitoina asiakkaan kanssa työskennellessä sekä sosiaalityöntekijän taitona tehdä huomioita asiakkaiden keskinäisessä vuorovaikutuksessa.

”No varmaankin juuri se vuorovaikutus.” (Sostt4)

”Kyllä minä aattelen, että se on semmonen vuorovaikutukseen huomion kiinnittäminen..” (Sostt1)

Luontevan vuorovaikutuksen syntyminen auttamistilanteessa on asiakkaan kuulluksi tulemisen kannalta oleellinen seikka. Kati-Pupita Mattila (2008, 12-14) muistuttaa, että vaikka sosiaalityöntekijällä onkin koulutuksen pohjalta saatua varmuutta asioiden hoitamisessa ja välineitä asiakkaan kohtaamiseen, ilman aitoa ihmisyyttä kohtaaminen jää pintapuoliseksi. Läsnä oleva sosiaalityöntekijä, joka keskittyy asiakkaansa asiaan ilman, että keskustelelee samalla tietokoneen kuvaruudun kanssa, luo luottamuksellista suhdetta asiakkaaseen.

5.3 Tarvitseeko sosiaalityöntekijän olla parisuhde-ekspertti?

Sosiaalityön toimintaympäristöt muuttuvat koko ajan. Moniammatilliset työympäristöt vaativat sosiaalityöntekijältä mukautumista, mutta toisaalta myös oman osaamisen selkeää hahmottamista ja työskentelyssä julki tuomista. Parisuhdetyö sosiaalityön osa-alueena voi kuulostaa vieraalta, koska parisuhdetyö useimmiten käsitetään hyvin terapeutuksena työskentelymuotona. Kuitenkin etenkin lastensuojelussa sosiaalityöntekijät ovat tekemisissä lasten vanhempien kanssa, jolloin väistämättä jossakin välissä sivutaan myös vanhempien parisuhteen tilaa. Onko sosiaalityöntekijälle hyötyä siitä, että hänellä on peruskoulutuksen kautta saatua tietoa parisuhteen dynamiikasta, vaikei hän koskaan tulisi varsinaista terapiatyötä tekemäänkään? Halusin tutkielmassani selvittää, millaista osaamista sosiaalityöntekijä mahdollisesti tulevaisuudessa ja jatkuvasti muuttuvissa työympäristöissä tarvitsee ja vaatiiko sosiaalityöntekijän yliopistossa saatava peruskoulutus jopa sisällöllistä kehittämistä vastaamaan tätä tarvetta.

Haastattelemieni sosiaalityöntekijöiden suhtautuminen sosiaalityön perustutkinnon sisällölliseen kehittämiseen parisuhdetyön osalta ei ollut aivan yksioikoinen. Selkeä mielipide kuitenkin kaikilla haastatelluilla oli siitä, että parisuhdetyö ja etenkin parisuhdeterapia ovat sosiaalityössä erityisosaamisen alueita, joihin pätevyys hankitaan erikseen kouluttautumalla. Sosiaalityön yliopistollista peruskoulutusta pidettiin yleisesti todella hyvänä ja riittävän teoriapohjan työskentelylle antavana. Tämän teoriapohjan päälle oli haastateltujen mielestä hyvä rakentaa lisäosaamista oman kiinnostuksen mukaisesti (ks. Pohjola 2003, 160). Kananaja ym. (2010, 307) huomauttaa erityisosaamisen kehittymisen vaativan kouluttautumisen lisäksi myös niin sanottua kasautuvaa kokemusta, jolla tarkoitetaan koulutuksen mukaisen tehtävän hoitamista koko ajan. Sosiaalityö hyvinvointipolitiikan välineenä 2015 –toimenpideohjelmassa kuitenkin todetaan sosiaalityön kaipaavan osaamisen ja työorientaatioiden puolesta kehittämistä ja uudistamista esimerkiksi ikä- tai väestöryhmäperustaiseksi, koska yhteiskunnallinen muutostila on jatkuva ja siihen on kyettävä vastaamaan ajanmukaisesti (Karjalainen & Sarvimäki 2005, 37-41, 49-50). Vaikka parisuhdetyö koetaankin erityisosaamisen alueeksi, ei parisuhteen ja parisuhdetyön peruselementtien tuntemuksesta voi olla haittaakaan perheiden lisääntyvien psykososiaalisten ongelmien tunnistamiseksi ja niissä auttamiseksi.

Vaikka parisuhdetyö koettiinkin yleisesti erityisosaamisen alueena sosiaalityössä, näkivät haastatteleman sosiaalityöntekijät yleisesti parisuhdetyön osaamisessa suuria hyötyjä. Esimerkiksi parisuhteen ymmärtäminen ja huomioiminen sosiaalityössä erityissuhteena koettiin tärkeäksi. Seksuaalisuuden ulottuvuus erottaa parisuhteen muista ihmissuhteista ja tämän erityispiirteen huomioiminen nousee tärkeään rooliin sosiaalityön asiakkuuksissa. Sosiaalityöntekijät kohtaavat parisuhteessa olevia ihmisiä sosiaalityön eri osa-alueilla, jolloin parisuhteen dynamiikan ymmärtämisestä on hyötyä. Lastensuojelun osa-alueella parisuhdetyön taidoista on suurta hyötyä perheoikeudellisen osaamisen ja ohjaamisen näkökulmasta. Tätä osaamista haastatteleman sosiaalityöntekijät hyödynsivät todella paljon.

” Niin, parisuhteessahan on omat, seksuaalisuushan se on, mikä erottaa parisuhteen muista suhteista ja se nyt vähintäänkin pitäisi sitten jotenkin ehkä koulutuksessa käsitellä niin kuin parisuhteen asiana.. ”(Sostt1)

”..eikä sitä kaikilla sosiaalityön kentillä tarvitakaan, kun aattelee, enemmänhän se on perhesosiaalityössä ja lastensuojelussa, missä sitä tarvitaan.” (Sostt2)

Selkeitä kehittämisen kohteita sosiaalityön yliopistollisessa koulutuksessa koettiin tarvittavan vuorovaikutusosaamisen kehittämisessä ja erilaisten menetelmien haltuun ottamisessa asiakastyössä. Vuorovaikutusosaamista (kt. esim. Kananaja ym. 2010, 129) painotettiin sosiaalityöntekijän yhtenä tärkeimpänä työkaluna. Myös erilaisten asiakastyön menetelmien haltuun ottamista pidettiin jo peruskoulutuksessa suositeltavana asiana (Kaikko & Friis 2009, 111-112; Kananaja ym. 2010, 148). Kaikilla haastattemillani sosiaalityöntekijöillä oli sosiaalityön koulutusta edeltävää koulutusta ja työkokemusta ja tietyllä tavalla minulla tutkijana jäi mielikuva siitä, että sosiaalityötä kannattaisi lähteä opiskelemaan niin sanotusti hieman enemmän elämää nähneenä.

” ..nimenomaan semmoista työmenetelmien ja välineitten näkökulmasta. Pääasiassa semmosia lasten kanssa toimimiseen on enemmän kuin sitten taas aikuisten kanssa.” (Sostt2)

”Että kyllä varmaan sosiaalityön opintoihin kannattais liittää enemmän ihan johonkin vuorovaikutukseen liittyviä juttuja, asiakastyön menetelmiä, ihmisten kanssa olemista ylipäänsä..” (Sostt4)

Sosiaalityössä työskennellään ihmiselämän kipupisteiden kanssa. Sosiaalityön yliopistollista koulutusta moititaan liian teoreettiseksi, joka ei välttämättä valmenna opiskelijaa kohtaamaan työelämässä eteen tulevia rajujakin elämäntilanteita, joita tulee vastaan esimerkiksi lastensuojelussa. Onko kaksi harjoittelujaksoa sosiaalityön käytännössä riittävää, vai pitäisikö yliopistollinenkin koulutus kytkeä tiiviimmin käytännön kanssa rinnakkain toteutettavaksi, siitä varmasti jokainen sosiaalityötä opiskeleva muodostaa oman mielipiteensä. Aika ajoin pinnalle nousee myös keskusteltu siitä, tulisiko sosiaalityötä opiskelemaan hakevia testata psykologisin testein, koska esimerkiksi ammattikorkeakoulussa sosionomi (AMK) –tutkinnon suorittaminen edellyttää opiskelijalta psykologin arvioimaa soveltuvuutta alalle. Sosiaalityö voi toki olla tietyllä kelpoisuusvaatimuksen täyttävällä koulutuksella (ks. esim. Kananaja ym. 321-322) tapahtuvaa byrokratiatyötäkin, mutta asiakasrajapinnassa tapahtuva työ vaatii sosiaalityöntekijältä soveltuvuutta tehtävänsä. Siihen velvoittaa jo asiakkaan ehdoton oikeus tulla kohdatuksi ihmisenä vaikeuksistaan huolimatta, olipa kyseessä parisuhteen

ongelmat tai päihteiden väärinkäytöstä johtuva rikoskierre muine lieveilmiöineen. Parisuhde-eksperttikään sosiaalityöntekijän ei siis tarvitse olla, mutta valmiudet kohdata asiakas empaattisesti tulee olla kaiken muun sosiaalityön osaamisen lisäksi (ks. Jokinen 2008, 117).

6 Yhteenveto ja pohdinta

Tämän tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää sosiaalityöntekijöiden parisuhdetyön osaamista ehkäisevässä lastensuojelussa sosiaalityön toimintaroolin käsitteen kautta. Toteutin tutkimukseni haastattelemalla viittä perhesosiaalipalvelun sosiaalityöntekijää. Suhteutin tutkimustuloksiani Vainisen (2011, 244-251) väitöskirjatutkimuksen mukaisiin ammatti-identiteetteihin ja niiden sisältämiin toimintaroleihin. Halusin tutkimuksessani selvittää myös sosiaalityöntekijöiden vahvuutta parisuhdetyöntekijänä sekä sitä, mitä kehitettävää sosiaalityöntekijän osaamisessa on parisuhdetyön osalta lähinnä yleisen ammatillisen hyödyn nimissä.

Tutkielmani perusilmiö on parisuhde, jota olen lähestynyt myös ehkäisevän lastensuojelun sosiaalityön kautta. Satu Vainisen (2011) väitöskirja sosiaalityöntekijän osaamisen moniammatillisesta käsittämisestä on toiminut hyvin tutkielmani pohjustajana. Vainisen (em.) väitöskirja kohdentuu osaltaan lapsiperheiden kasvaneeseen tarpeeseen saada psykososiaalisia palveluita vanhemmuuden ja parisuhteen tukemiseksi. Vanhemmat kokevat, ettei perinteinen neuvolajärjestelmä kykene enää vastaamaan vanhempien tarpeeseen saada käsitellä perheen ongelmatilanteita ja muun muassa parisuhteen hyvinvointia (ks. Paajanen 2005, 74). Vainisen (em., 65-66) mukaan lapsiperheiden moniammatillisten tukimuotojen kehittäminen neuvolatyön rinnalle on tarpeen ja on myös tarpeellista hahmottaa sosiaalityön roolia tällä kentällä. Omat kokemukseni parisuhdetyöstä herättivät kiinnostuksen sosiaalityöntekijöiden parisuhdetyön osaamista kohtaan, koska Vainisen (em. 66) mukaan sosiaalityöntekijä kykenee mukautumaan toimintaroolien kautta lapsiperheiden muuttuvan psykososiaalisen tuen tarpeen mukaiseen toimintaan. Tutkielmani myötä halusin löytää sosiaalityöntekijöille luontevan väylän parisuhdetyön tekemiselle missä tahansa toimintaympäristössä, vaikka omassa tutkielmassa haastatteleman sosiaalityöntekijät toimivatkin ehkäisevän lastensuojelun kentällä.

Tutkimuksessani sosiaalityöntekijöiden parisuhdetyön osaaminen oli jaoteltavissa kahteen laajempaan kategoriaan: voimauttavan parisuhdetyön käytäntöön sekä asiakkaan asiaa-ajavan parisuhdetyön käytäntöön. *Voimauttavan, empowerment - parisuhdetyön* käytännössä sosiaalityöntekijöillä ilmenivät selkeästi terapeutin ja

sosiaalisten verkostojen kartoittajan toimintaroolit, kun taas *asiaa-ajavan, advocacy – parisuhdetyön* käytäntöä hallitsi palvelukoordinaattorin ja eroauttajan toimintaroolit. Tutkimuksen tulokset ovat toimintaroolien ja niitä yhdistävien laajempien kategorioiden osalta suhteuttettavissa hyvin Vainisen (2011, 244-251) väitöskirjatutkimuksen mukaisesti sosiaalityön ammatti-identiteetteihin toimintarooleineen. Pienen eron suhteutettavuuteen tutkimukseni aineistossa loi erityistä terapiakoulutusta hankkineiden sosiaalityöntekijöiden terapeutin toimintaroolius suhteessa niihin sosiaalityöntekijöihin, joilla työskentelyn terapeuttisuus perustui vuorovaikutusosaamiseen ilman erityiskoulutusta. Kumpaakin sosiaalityön parisuhdetyössä ilmennyttä käytäntöä toimintarooleineen yhdistää se, että kummatkin ovat toimintamuotona vahvasti asiakkaita yhteiskuntaan systemisesti kytkeviä ja yhteiskunnan toimintaan kytkeytyviä (Juhila 2006, 56-57; ks. myös Niemelä 2009, 225).

Sosiaalityö laaja-alaisella ammatillisella osaamisellaan muotoutuu tutkimuksessani lähes yksiselkoisesti myös parisuhdetyöksi ja sen osaamiseksi, vaikka etenkin terapeutin toimintarooli voi pitää sisällään erityiskoulutuksen hankkimisen ja ammatillisen osaamisen vaatimuksen. Terapeutin toimintaroolia ei kuitenkaan pysty tutkimuksen tulosten perusteella sulkemaan pois myöskään siihen erikseen koulutusta hankkimattomaltakaan sosiaalityöntekijältä, koska sosiaalityön eräs vahvimpia ja tärkeimpiä työkaluja oleva vuorovaikutusosaaminen kuuluu jokaisen sosiaalityöntekijän ammattitaidolliseen työkalupakkiin. Empaattisella ja läsnäolevalla kuuntelemisella jokaisella sosiaalityöntekijällä on kyky vuorovaikutuksen kautta auttaa asiakkaitaan terapeuttisessakin mielessä. Sipilän (1989, 64) mukaisesti sosiaalityöntekijä terapeuttisella työotteella kehittää asiakkaan kykyä kommunikoida ja sen kautta asiakkaalle avautuu mahdollisuus nähdä oma tilanteensa uudessa valossa ja hahmottaa itse myös ratkaisuvaihtoehtoja (kt. myös Laitinen & Väyrynen 2011, 163).

Parisuhdetyössä palvelukoordinaattorin ja sosiaalisten verkostojen kartoittajan toimintarooleissa sosiaalityöntekijä huolehtii asiakkaiden parisuhteen hyvinvoinnista laaja-alaisesti niin mikro- kuin makrotasolla. Jos sosiaalityöntekijän asiakkaina ovat pienten lasten vanhemmat parisuhdeongelmineen, on tärkeää luoda lapsen etua ajatellen vanhempien ja sitä kautta myös lapsen tueksi riittävä läheis- ja viranomaisverkosto, johon voi tukeutua tarpeen vaatiessa. Etenkin pikkulapsivaiheen perheissä arki voi olla hyvin kuormittavaa ja yksilöllistyvässä yhteiskunnassa koetaan virheellisestikin tärkeäksi tulla toimeen omillaan (vrt. Bardy 2009, 212-213). Tällöin ei välttämättä

ymmärretä tai kehdata hakea apua luonnollisista tukiverkostoista ennen kuin tilanne joko vanhempien parisuhteen ja/tai lapsen oireilun johdosta ajautuu tilanteeseen, jossa avun hakeminen on välttämättömyys perheen hyvinvoinnin tukemiseksi. Nykyisin toimivat hyvinvointineuvolat ovat tärkeä varhaisen puuttumisen taho, joka tukee perheitä ja jonka kautta moniammatillisen avun saaminen on tehokkaampaa ja nopeampaa (ks. Pitkänen 2011, 59-60; Vaininen 2011, 174).

Eroauttajan toimintaroolissa parisuhdetyön luonne sosiaalityöntekijällä on juridisesti painottunut. Työskentelyn painopiste on juridisten oikeuksien ja velvollisuuksien selvittämisessä eroa harkitsevalle parille. Tässä toimintaroolissa painottuu myös lastensuojelun näkökulma erityisesti niissä tilanteissa, jossa eroa on kokemassa pariskunnan lapset. Eroauttajan toimintaroolissa sosiaalityöntekijä ei niin sanotusti yritä terapoida eroa harkitsevia vanhempia pyörtämään eroajatuksiaan, koska joissakin tilanteissa vanhempien eroaminen saattaa todella olla parhain vaihtoehto ja rauhoittaa perheen tilannetta myös lapsen etua ajatellen. Eroauttajana sosiaalityöntekijä tukee eroavia vanhempia vanhemmuuden kysymyksissä ja siinä, miten vanhemmat osaavat ottaa huomioon lapsen vaihtelevat tunteet vanhempien eroprosessin aikana ja sen jälkeen.

Sosiaalityön vahvuudet tutkimustulosten mukaan parisuhdetyössä ovat monimuotoisia ja hyvin käytännönläheisiä. Sosiaalityöntekijällä on taito huomioida asiakkaidensa elämäntilanne monitasoisena kokonaisuutena. Sosiaalityöntekijä kartoittaa asiakkaan perhetilanteen sekä ympärillä olevan verkoston ja ottaa sen työskentelyssään huomioon. Parisuhdetyöskentelyssä sosiaalityöntekijän vahvuutena ovat myös palveluohjaamisen taito sekä juridisen puolen hallinta asiakkaan tilannetta tarkastellessa. Vaikka palveluohjaamisen ja juridisen osaamisen toimintarooleissa on myös mahdollisuus kontrollitoimenpiteiden ulottamiseen asiakkaan elämään, on sosiaalityöntekijällä parisuhdetyöntekijänä vahvuus vuorovaikutustaitojensa avulla luoda asiakkaalle yhteisymmärrystä näissäkin tilanteissa. Vahvan vuorovaikutusosaamisen ulottuvuudet parisuhdetyössä koskevat niin sosiaalityöntekijää itseään vuorovaikuttajana kuin myös sosiaalityöntekijän taitoa huomioida asiakkaidensa keskinäistä vuorovaikutusta ja puuttua mahdollisiin ongelmiin siinä.

Tutkielmani päätutkimuskysymystä tarkentava toinen kysymys koski sosiaalityöntekijän parisuhdetyön taitojen kehittämisen hyödyllisyyttä. Sosiaalityön

yliopistollista perustutkintoa haastatteleman sosiaalityöntekijät pitivät hyvänä pohjana lähteä opiskelemaan itselleen kiinnostuksen mukaisesti lisäpätevyyttä esimerkiksi parisuhdeterapeutin tehtävään. Parisuhdeterapeutin koulutuksen hankkineet sosiaalityöntekijät painottivat terapiatyön olevan sosiaalityössä selkeä erityisosaamisen alue, jota ei pysty ilman asianmukaista koulutusta tekemään. Tätä toisaalta painottivat myös ne haastatellut sosiaalityöntekijät, joilla tätä erityisosaamisen aluetta ei koulutuksen kautta ollut. Tietyllä tavalla selkeä viesti haastattelemiltani sosiaalityöntekijöitä oli se, ettei sosiaalityöntekijöiden tarvitse yleisesti olla terapeutteja. Parisuhdetyö käsitettiin suhteellisen kapea-alaiseksi erityisosaamista vaativaksi osa-alueeksi, joten ei yleisesti koettu hyödylliseksi sitä, että kaikki sosiaalityöntekijät sen hallitsisivat.

Mitä hyötyä sosiaalityöntekijälle on parisuhdetyön taidoista noin ylipäänsä? Tutkimuksen tulosten mukaan sosiaalityöntekijän on hyvä ymmärtää parisuhde sosiaalityön kohteena erityissuhteeksi, joka poikkeaa muista suhteista esimerkiksi seksuaalisuuden ulottuvuudella. Parisuhteen dynamiikan ymmärtämisestä koettiin olevan hyötyä esimerkiksi perhesosiaalityössä sekä lastensuojelun sosiaalityössä, jossa ollaan tekemisissä lasten vanhempien kanssa. Parisuhdeosaamisen hyöty nähtiin vahvaksi myös perheoikeudellisissa tehtävissä ja siihen liittyvässä perheiden ohjaamisessa. Sosiaalityön koulutuksessa nähtiin mahdolliseksi painottaa parisuhteen erityisyyttä ihmissuhteena esimerkiksi syventävissä opinnoissa, jos opiskelija on kiinnostunut perhe- tai lastensuojelun sosiaalityöstä.

Tutkielman toteuttaminen on ollut pitkälinen prosessi, joka pohdiskelin jo kirkon perhetyön virassa työskennellessäni ja miettiessäni sitä, jatkaisinko joskus sosiaalityön opintoni loppuun. Vierastin alun perin itsekkin ajatusta tehdä pro gradu -tutkielma parisuhdetyöstä sosiaalityössä, koska en hahmottanut tapaa, jolla olisin saanut parisuhdetyön käsitteenä istumaan sisällöllisesti sosiaalityöhön sivuamatta liikaa esimerkiksi psykologian tieteenalaa. Tein kandidaatin tutkielmani pro gradu – tutkielman aihetta sivuten sosiaalityöntekijästä parisuhteen tukijana ennaltaehkäisevässä lastensuojelutyössä. Kandidaatin tutkielmassa selvitin sitä, miten sosiaalityöntekijä voisi luontevasti tehdä ruohonjuuritason parisuhdetyötä tilanteissa, joissa tavataan tulevia vanhempia hyvin varhaisissa vaiheissa. Tämä johtuu siitä, että teen itse perhetyön virassa varhaisen vaiheen parisuhdetyötä esimerkiksi perhevalmennuksissa hyödyntäen erilaisia parisuhdetyöhön suunnattuja materiaaliapaketteja. Kandidaatin tutkielmassa jäin

pohtimaan sosiaalityön roolia perhevalmennuksissa, enkä nähnyt mahdottomana sitä, että sosiaalityöntekijä toisi omaa osaamistaan esimerkiksi juuri perhevalmennuksiin. Pro gradu –tutkielman tekemisen aikana olen saanut vahvistusta tälle ajatukselle.

Olen pohtinut myös sitä, olisinko voinut totetuttaa tutkielmani eri tavalla kuin olen sen toteuttanut. Nyt tutkielmani toimintaympäristönä on ennaltaehkäisevä lastensuojelu. Jos aloittaisin tutkielmani tekemisen tämän kokemuksen pohjalta uudestaan, en välttämättä rajaisi toimintaympäristöksi pelkästään ehkäisevää lastensuojelua vaan ulottaisin sen esimerkiksi aikuissosiaalityöhön ja muihin sosiaalityön osa-alueisiin, joissa sosiaalityöntekijät kohtaavat parisuhteessa olevia ihmisiä. Luultavasti haastateltujen sosiaalityöntekijöiden määrä olisi ollut kattavempi ja tulokset monipuolisempia suuremmalla otannalla, mutta toisaalta koen tämänkin työmäärän riittäväksi. Tekemäni tutkielman myötä olen saanut käsityksen siitä, miten sosiaalityöntekijät tekevät parisuhdetyötä ja ymmärrän sen nimenomaan sosiaalityön näkökulmasta, jossa Vainisen (2011) sosiaalityön monimuotoistuneet ammatti-identiteetit toimintarooleineen olivat ratkaisevassa asemassa. Koen, että tutkielmani tuloksia voidaan soveltaa yhtä hyvin muillakin sosiaalityön osa-alueilla.

Jatkotutkimuksen kohteena asiakasnäkökulman nostaminen sosiaalityöntekijöistä parisuhdetyöntekijöinä olisi äärettömän mielenkiintoinen. Tämän tutkimuksen voisi toteuttaa esimerkiksi hyvinvointineuvolassa tapahtuvassa vanhempien vertaistoiminnassa ryhmäkeskustelujen muodossa. Mielenkiinnon kohteena olisi lähinnä vanhempien mielikuvat sosiaalityöntekijästä parisuhdetyön osaajana ja toteuttajana; mitä odotuksia vanhemmilla on ja koettaisiinko sosiaalityöntekijän osaamisella olevan jotakin erityistä annettavaa tilanteissa, joissa ei ole kyseessä esimerkiksi huolta hyvinvoinnista. Kuten Vaininenkin (2011, 197, 201) toteaa, vanhemmat liittävät herkästi sosiaalityöntekijään kotrolloijan mielikuvan, eikä sosiaalityöntekijää sen vuoksi välttämättä koeta luonnolliseksi työntekijäksi neuvolaympäristössä. Asiakasnäkökulmasta tehdyllä tutkimuksella olisi mahdollista kirkastaa sosiaalityöntekijän imagoa neuvolatyöhön sopivammaksi, kun sosiaalityöntekijän rooli kyettäisiin näkemään ilman huolitekiöiden liittämistä työskentelyyn. Näitä samoja teemoja ja kysymyksiä mietin myös siinä vaiheessa, kun pohdin, teenkö pro gradu – tutkielmani asiakkaan vai sosiaalityöntekijän näkökulmasta. Pääsyy, miksi pitäydyin sosiaalityöntekijän näkökulmasta tehtävään tutkielmaan on siinä, että halusin laajentaa sosiaalityöntekijän ammatillisen osaamisen ymmärrystä myös parisuhdetyön osalta.

Lähteet

- Adams, Robert 1996: *Social Work and Empowerment*. Mcmillan Press LTD.
- Airikka, Sauli 2003: *Parisuhteen roolikartta –käyttäjän opas*. Varsinais-Suomen lastensuojelukuntayhtymä. Suomen kuntaliitto. Helsinki.
- Bardy, Marjatta 2009: *Hyvinvoinnin ulottuvuudet –perheen ja yhteiskunnan suhteissa*. Teoksessa Lammi-Taskula, Johanna & Karvonen, Sakari & Ahlström, Salme (toim.) *Lapsiperheiden hyvinvointi 2009*. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki, 226-242.
- Bardy, Marjatta 2009: *Vaativa vauvaperhetyö*. Teoksessa Bardy, Marjatta (toim.) *Lastensuojelun ytimissä*. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki, 209-221.
- Burt, Mike & Worsley, Aidan 2008: *Social work, professionalism and the regulatory framework*. Teoksessa Fraser, Sandy & Matthews, Sarah: *The critical practitioner in social work and health care*. Sage Publications. London, 27-42.
- Clarkeburn, Henriikka & Mustajoki, Arto 2007: *Tutkijan arkipäivän etiikka*. Vastapaino. Tampere.
- Compton, Beulah & Galaway, Burt & Cornoyer, Barry 2005: *The Ecosystem Perspective and the Use of Knowledge*. Teoksessa Compton, Beulah & Galaway, Burt & Cornoyer, Barry (toim.) *Social Work Process*. 2005, 23-63.
- Eskola, Jari & Vastamäki, Jaana 2001: *Teemahaastattelu: opit ja opetukset*. Teoksessa Aaltola, Juhani (toim.) & Valli, Raine *Ikkunoita tutkimusmetodeihin I. Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle*. PS-kustannus. Juva, 24-42.
- Eskola, Jari & Vastamäki, Jaana 2007: *Teemahaastattelu: opit ja opetukset*. Teoksessa Aaltola, Juhani & Valli, Raine (toim.): *Ikkunoita tutkimusmetodeihin I. Metodien valinta ja aineiston keruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle*. PS-kustannus. WS Bookwell Oy. Juva, 25-43.
- Forsberg, Helena & Linnas Helena 2004: *Lapsi ja lastensuojelu*. Teoksessa Söderholm, Annli & Halila, Ritva & Kivitiä-Kallio, Satu & Mertsola, Jussi & Niemi, Sirkku (toim.) *Lapsen kaltoinkohtelu*. Kustannus Oy Duodecim. Helsinki, 225-226.
- Frost, Nick & Robinson, Mark & Anning, Angela 2005: *Social workers in multidisciplinary teams: issues and dilemmas for professional practice*. *Child and family social work*. 10(3), 187-196.
- Hakunen-Viitanen, Tuovi & Pelkonen, Marjaana 2009: *Lastenneuvola lapsen ja perheen terveyden ja hyvinvoinnin edistäjänä*. Teoksessa Lammi-Taskula, Johanna & Karvonen, Sakari & Ahlström, Salme (toim.) *Lapsiperheiden hyvinvointi 2009*. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki, 152-161.
- Hallamaa, Jaana 2011: *Kuinka vanhemmaksi tullaan? Lapsettomuuden ja lapsettomuushoitosten eettiset kysymykset*. Teoksessa Kontula, Osmo (toim.) *Suomalaisen hyvinvoinnin ja onnellisuuden tulevaisuus*. Väestöliitto, 168-171.
- Healy, Karen 2005: *Three Waves of System Theories*. Teoksessa Healy, Karen *Social Work Theories in Context: Creating Frameworks for Practice*, 132-150.
- Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena 2000: *Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. Gaudeamus. Yliopistopaino. Helsinki.

- Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena 2008: Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Gaudeamus. Yliopistopaino. Helsinki.
- Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena 2010: Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Gaudeamus Helsinki University Press. Helsinki.
- Hokkanen, Liisa 2009: Empowerment valtaistumisen ja voimaantumisen dialogina. Teoksessa Mäntysaari, Mikko & Pohjola, Anneli & Pösö, Tarja. (toim.): Sosiaalityö ja teoria. WS Bookwell Oy. Juva, 315-337.
- Howe, David 2009: A Brief Introduction to Social Work Theory. Palgrave Macmillan. London.
- Hyvärinen, Salla 2007: Vanhemmuus ja parisuhde pikkulapsiperheissä. Teoksessa Armanto, Annukka & Koistinen, Paula (toim.) Neuvolatyön käsikirja. Tammi. Helsinki, 354-361.
- Hämäläinen, Juha 2011: Perheintervention oikeutus lastensuojelussa. Teoksessa Pehkonen, Aini & Väänänen-Fomin, Marja (toim.) Sosiaalityön arvot ja etiikka. PS-kustannus. Jyväskylä, 47-65.
- Jallinoja, Riitta 2000: Perheen aika. Kustannusosakeyhtiö Otava. Helsinki.
- Jokinen, Arja 2008: Sosiaalityö tukena ja kontrollina aikuisten kohtaamisessa. Teoksessa Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi (toim.) Sosiaalityö aikuisten parissa. Vastapaino. Tampere, 110-144.
- Juhila, Kirsi 2006: Sosiaalityöntekijöinä ja asiakkaina. Sosiaalityön yhteiskunnalliset tehtävät ja paikat. Vastapaino. Tampere.
- Juhila, Kirsi 2008: Aikuisten parissa tehtävän sosiaalityön areenat. Teoksessa Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi (toim.) Sosiaalityö aikuisten parissa. Vastapaino. Jyväskylä, 14-47.
- Juhila, Kirsi 2008: Aikuisten parissa tehtävän sosiaalityön yhteiskunnallinen paikka. Teoksessa Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi (toim.) Sosiaalityö aikuisten parissa. Vastapaino. Jyväskylä, 48-81.
- Järvinen, Ritva & Lankinen, Aila & Taajamo, Terhi & Veistilä, Minna & Virolainen, Arja 2007: Perheen parhaaksi. Perhetyön arkea. Edita. Helsinki.
- Kaikko, Kirsi & Friis, Leila 2009: Menetelmät lastensuojelun tukena. Teoksessa Bardy, Marjatta (toim.) Lastensuojelun ytimissä. Terveystieteiden tutkimuskeskus ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki, 108-120.
- Kalland, Mirjam 2007: Perhe tämän päivän yhteiskunnassa. Teoksessa Armanto, Annukka & Koistinen, Paula (toim.) Neuvolatyön käsikirja. Tammi. Helsinki, 347-353.
- Kananoja, Aulikki & Lähteinen, Martti & Laiho, Kristiina & Sarvimäki, Pirjo & Karjalainen, Pekka & Seppänen, Marjaana 2007: Sosiaalityön käsikirja. Tietosanoma. Helsinki.
- Kananoja, Aulikki & Lähteinen, Martti & Marjamäki, Pirjo (toim.) 2010: Sosiaalityön käsikirja. Tietosanoma. Helsinki.
- Kananoja, Aulikki & Niiranen, Vuokko & Jokiranta, Harri 2008: Kunnallinen sosiaalipolitiikka. Osallisuutta ja yhteistä vastuuta. PS-Kustannus. Jyväskylä.
- Kangaspunta, Riitta & Kilku, Nina & Punamäki, Raija-Leena & Kaltiala-Heino, Riittakerttu (2005). Lapsiperheiden psykososiaalinen tukeminen. Pirkanmaan mielenterveystyön hankkeen Peruspalvelutiimi- ja perheen hyvinvointineuvola – projektin loppuraportti 2002-2004. Pirkanmaan sairaanhoitopiirin julkaisuja 1/2005. Tampere.
- Karisto, Antti 1997: Kaupunkisosaalityö tulee. Teoksessa Viialainen, Riitta & Maaniittu, Maisa (toim.) ”Tehdä itsensä tarpeettomaksi”. Sosiaalityö 1990-luvulla. Stakes. Raportteja 213, 129-144.

- Karjalainen, Pekka & Sarvimäki, Pirjo (toim.) 2005: Sosiaalityö hyvinvointipolitiikan välineenä 2015 –toimepideohjelma. Sosiaali- ja terveysministeriö. Helsinki.
- Karvinen, Synnöve 1996: Hajoaako sosiaalityö? Havaintoja sosiaalityön ammatillisesta asiantuntijuudesta. Teoksessa Metteri, Anna (toim.) Moniammatillisuus ja sosiaalityö. Sosiaalityön vuosikirja 1996. Sosiaalityöntekijäin liitto & Edita. Helsinki, 32-50.
- Karvinen-Niinikoski, Synnöve 2005: Sosiaalityön opetus, tutkimus ja kehittyvä asiantuntijuus. Teoksessa Satka, Mirja & Karvinen-Niinikoski, Synnöve & Nylund, Marianne & Hoikkala, Susanna (toim.): Sosiaalityön käytäntötutkimus. Palmenia-kustannus. Helsinki, 73–96.
- Karvinen-Niinikoski, Synnöve & Salonen, Jari & Meltti, Tero & Yliruka, Laura & Tapola-Haapala, Maria & Björkenheim, Johanna 2005: Konstikas sosiaalityö 2003. Suomalaisen sosiaalityön todellisuus ja tulevaisuudennäkymät. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2005:28. Helsinki.
- Kempainen, Tarja & Koskinen, Simo & Pohjola, Anneli & Urponen Kyösti 1998: Sosiaalityö epävarmuuden oloissa. Lapin yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja, B. Tutkimusraportteja ja selvityksiä 28. Rovaniemi.
- Kiiski, Jouko 2011: Suomalainen avioero 2000-luvun alussa: Miksi avioliitto puretaan, miten ero koetaan ja miten siitä selviydytään? University of Eastern Finland. Joensuu.
- Kiviniemi, Kari 2007: Laadullinen tutkimus prosessina. Teoksessa Aaltola, Juhani & Valli, Raine (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. PS-kustannus. Juva, 70-85.
- Kontula, Osmo 2004: Perhepolitiikka käännekohtassa. Perhebarometri 2004. Väestöntutkimuslaitos E 18/2004. Väestöliitto. Helsinki.
- Kontula, Osmo 2009: Parisuhdeonnen avaimet ja esteet. Perhebarometri 2009. Väestöntutkimuslaitos – katsauksia E 38/2009. Väestöliitto. Helsinki.
- Kontula, Osmo 2013: Yhdessä vai erikseen: Tutkimus suomalaisten parisuhteiden vahvuuksista, ristiriidoista ja erojen syistä. Väestöliiton perhebarometri 2013. Väestöntutkimuslaitos Katsauksia E47/2013. Helsinki.
- Koskisu, Jari & Kulola, Tarja 2005: Yhdessä yksin? Mielenterveysongelma parisuhteessa ja perheessä. Edita. Helsinki.
- Kuronen, Marjo 2003: Eronnut perhe? Teoksessa Forsberg, Hannele & Nätkin, Ritva (toim.) Perhe murroksessa. Kriittisen perhetutkimuksen jäljillä. Gaudeamus. Helsinki, 103-120.
- Kuronen, Marjo 2004: Valtaistumista vai voimavaraistumista. Feministisiä näkökulmia empowermentiin sosiaalityön käsitteenä ja käytäntönä. Teoksessa Kuronen, Marjo & Granfelt, Riitta & Petrelius, Päivi (toim.): Sukupuoli ja sosiaalityö. WS Bookwell Oy, Juva, 277-296.
- Kuula, Arja 2006: Tutkimusetiikka. Aineiston hankinta, käyttö ja säilytys. Vastapaino. Tampere.
- Kääriäinen, Aino & Hämäläinen, Juha & Pölkki, Pirjo (toim.) 2009: Ero, vanhemmuus ja tukeminen. Lastensuojelun keskusliitto. Helsinki.
- Lammi-Taskula, Johanna & Salmi, Minna 2009: Työnjako ja tyytyväisyys parisuhteeseen pikkulapsiperheissä. Teoksessa Lammi-Taskula, Johanna & Karvonen, Sakari & Ahlström, Salme (toim.) Lapsiperheiden hyvinvointi 2009. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki, 50-59.
- Lastensuojelulaki 13.4.2007/417, 3 a §

- Laitinen, Merja & Kemppainen, Tarja 2010: Asiakkaan arvokas kohtaaminen. Teoksessa Laitinen, Merja & Pohjola, Anneli (toim.) Asiakkuus sosiaalityössä. Gaudeamus Helsinki University Press. Helsinki, 138-177.
- Laitinen, Merja & Väyrynen, Sanna 2011: Eettiset haasteet lastensuojelun sosiaalityön prosessissa. Teoksessa Pehkonen, Aini & Väänänen-Fomin, Marja (toim.) Sosiaalityön arvot ja etiikka. PS-kustannus. Jyväskylä, 163-187.
- Leadbetter, Michael 2002: Empowerment and Advocacy. Teoksessa Adams, Robert & Dominelli, Lisa & Payne, Malcolm (toim.) 2002: Social Work: Themes, Issues and Critical Debates. Second Edition. Palgrave. New York, 201-206.
- Maksimainen, Jaana 2008: Terapiakulttuurinen parisuhde ja median erotarinat. Teoksessa Sevon, Eija & Notko, Marianne (toim.) Perhesuhteet puntarissa. Gaudeamus. Helsinki, 209-232.
- Mattila, Kati-Pupita 2008: Arvostava kohtaaminen arjessa, auttamistyössä ja työyhteisössä. PS-kustannus. Juva.
- Metteri, Anna 2003: Asiakkaan näkökulma ja kokemus. Kohtuuttomat tilanteet toimintatutkimuksen kohteena. Teoksessa Metteri, Anna (toim.): Asiakkaan ääntä kuunnellen: kitkakohdista kehittämisehdotuksiin. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus YTY ry. Edita. Helsinki, 16-23.
- Metteri, Anna 2004: Hyvinvointivaltion lupaukset ja kohtuuttomat tapaukset. Edita. Helsinki.
- Mykkänen, Johanna & Huttunen, Jouko 2008: Isäksi tulon tunteet. Teoksessa Sevon, Eija & Notko, Marianne (toim.) Perhesuhteet puntarissa. Gaudeamus. Helsinki, 169-187.
- Mäkinen, Olli 2006: Tutkimusetiikan ABC. Kustannusosakeyhtiö Tammi. Helsinki.
- Mäntysaari, Mikko 2006: Syrjiikö sosiaalityö? Teoksessa Helne, Tuula & Laatu, Markku (toim.) Vääryyskirja. Kelan tutkimusosasto. Helsinki, 115-132.
- Niemelä, Pauli 2003: Elämänvaiheisiin liittyvä turvattomuus: tutkimus tyypillisistä turvattomuuden kokemuksista elämän eri vaiheissa. Teoksessa Laitinen, Merja & Pohjola, Anneli (toim.) Sosiaalisen vaihtuvat vastuut. PS-kustannus. Jyväskylä, 86-100.
- Niemelä, Pauli 2009: Ihmisen toiminnallisuus ja hyvinvointi sosiaalityön teoreettisen ymmärryksen perustana. Teoksessa Mäntysaari, Mikko & Pohjola, Anneli & Pösö, Tarja (toim.) Sosiaalityö ja teoria. PS-kustannus. Jyväskylä, 209-236.
- Paajanen, Pirjo 2003: Parisuhde koetuksella –käsityksiä parisuhteesta ja sen purkautumisesta. Perhebarometri 2003. Väestöntutkimuslaitos E 17/2003. Väestöliitto. Helsinki.
- Paajanen, Pirjo 2005: Eri teitä vanhemmuuteen, -kaksikymppisenä ja kolmekymppisenä lapsen saaneiden näkemyksiä perheellistymisestä ja vanhemmuudesta. Perhebarometri 2005. Väestöntutkimuslaitos. Katsauksia E 21/2005. Väestöliitto. Helsinki.
- Paavilainen, Eija & Pösö, Tarja 2003: Moniammatillinen orientaatio perheväkivaltaan. Teoksessa Paavilainen, Eija & Pösö, Tarja (toim.) Lapset, perhe ja väkivaltatyö. WSOY. Helsinki, 45-56.
- Paavola, Auli & Honkavaara, Pirjo & Muuronen, Kaisa & Mäkinen, Päivi & Tolonen, Mervi & Varsa, Marjo 2011. Ehkäisevän lastensuojelun kirjava todellisuus –selvitys.
- Parpart, Jane L., Rai, Shirin M. & Staud, Kathleen 2002: Rethinking em(power)ment, gender and development. An introduction. Teoksessa Parpart, Jane L.,

- Rai, Shirin M. & Staud, Kathleen (toim.) Rethinking Empowerment. Gender and development in a global/local world. Routledge. New York.
- Payne, Malcolm 2000: Teamwork in multiprofessional care. Macmillan press ltd. London.
- Pitkänen, Miia 2011: Vastuun paikka! Vanhempien tukeminen lapsen huostaanotossa. Soccan ja Heikki Waris –instituutin julkaisusarja nro 26. Yliopistopaino. Tampere.
- Pohjola, Anneli 2003: Sosiaalityön koulutuksen tila ja paikka. Teoksessa Laitinen, Merja & Pohjola, Anneli (toim.) Sosiaalisen vaihtuvat vastuut. PS-kustannus. Jyväskylä, 145-165.
- Pohjola, Anneli 2010: Asiakas sosiaalityön subjettina. Teoksessa Laitinen, Merja & Pohjola, Anneli (toim.) Asiakkuus sosiaalityössä. Gaudeamus. Helsinki, 19-74.
- Pukkala, Tuula 2006: Millaiset avioliitot kestävät? Pitkässä parisuhteessa eläneiden käsitykset pysyvän avioliiton avaimista. Lapin yliopisto. Rovaniemi.
- Puusa, Anu & Juuti, Pauli 2011: Mitä laadullinen tutkimus on? Teoksessa Puusa, Anu & Juuti, Pauli (toim.): Menetelmäviidakon raivaajat. Perusteita laadullisen tutkimuslähestymistavan valintaan. Hansaprint. Helsinki, 47–57.
- Raunio, Kyösti 2000: Sosiaalityö murroksessa. Gaudeamus Kirja. Helsinki.
- Raunio, Kyösti 2009: Olennainen sosiaalityössä. Gaudeamus Kirja. Helsinki.
- Rautio, Susanna 2013: Diaries of family workers: empowerment and working with families with children. Teoksessa Törrönen, Maritta & Borodkina, Olga & Samoylova, Valentina & Heino, Eveliina (toim.) Empowering Social Work: Research and Practice. Kopijyvä Oy. Kotka, 159-160.
- Ronkainen, Suvi & Pehkonen, Leila & Lindblom-Yläne, Sari & Paavilainen, Eija 2013: Tutkimuksen voimasanat. Sanoma Pro Oy. Helsinki.
- Rose, Stephen M. 2003: Sosiaalityön missio. Teoksessa Laitinen, Merja & Pohjola, Anneli (toim.) Sosiaalisen vaihtuvat vastuut. PS-kustannus. Jyväskylä, 193-205.
- Ruusuvuori, Johanna & Nikander, Pirjo & Hyvärinen, Martti (toim.) 2010: Haastattelun analyysi. Vastapaino. Tampere.
- Ruusuvuori, Johanna & Tiittula, Liisa 2005: Tutkimushaastattelu ja vuorovaikutus. Teoksessa Ruusuvuori, Johanna & Tiittula, Liisa (toim.) Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Vastapaino. Tampere, 22-56.
- Rönkä, Anna & Kinnunen, Ulla & Sallinen, Marjukka 2005: Vanhempien työ ja lasten hyvinvointi. Teoksessa Takala, Pentti (toim.) Onko meillä malttia sijoittaa lapsiin? Kelan tutkimusosasto. Helsinki, 170-186.
- Rönkkö, Leena & Rytönen, Timo 2010: Monisäikeinen perhetyö. Sanoma Pro Oy. Helsinki.
- Saastamoinen, Mikko 2004: Tunnustaminen, reflektiivisyys ja repesentaatiot haastattelututkimuksessa. Teoksessa Eskola, Jari & Koski-Jännes, Anja & Lamminluoto, Eija & Saaranen, Anita & Saastamoinen, Mikko & Valtanen, Katja (toim.): Tutkimusmenetelmällisiä reflektioita. Kuopion yliopisto. Kuopio, 11–30.
- Salo, Sirpa 2011: Parisuhdeongelmat ja lasten psyykinen hyvinvointi: kaksi tutkimusnäkökulmaa. Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research. Jyväskylä University Printing House. Jyväskylä.
- Satka, Mirja 2010: Varhainen puuttuminen ja sosiaalityö. Teoksessa Laitinen, Merja & Pohjola, Anneli (toim.) Asiakkuus sosiaalityössä. Gaudeamus. Helsinki, 181-218.
- Sipilä, Jorma 1989: Sosiaalityön jäljillä. Tammi. Helsinki.

- Soininen, Marjaana 1995: Tieteellisen tutkimuksen perusteet. Turun yliopiston täydennyskoulutuksen julkaisuja A: 43. Painosalama Oy. Turku.
- Sosiaalihuoltolaki 17.9.1982/710, 54 §
- Syrjäläinen, Eija & Eronen, Ari & Värri, Veli-Matti (toim.) 2007: Avauksia laadullisen tutkimuksen analyysiin. Tampere University Press. Tampere.
- Takala, Pentti (toim.) 2005: Onko meillä malttia sijoittaa lapsiin? Kelan tutkimusosasto. Helsinki.
- Tapio, Nina & Seppänen, Paula & Hyppönen, Tuula & Janhunen, Tarja & Prusila, Leila & Salo, Saara & Toivanen, Riikka & Vilén, Marika (toim.) 2010: Kohtaamisia lapsiperheissä. Menetelmiä perhetyöhön. Kirjapaja. Helsinki.
- Tapola-Haapala, Maria 2011: Sosiaalityön ammattilaiset refleksiivisinä toimijoina. Tutkimus erikoistumiskoulutuksesta Margaret Archerin teorian valossa. Sosiaalityö ja sosiaalisen tutkimuksen laitoksen julkaisuja 2011:4, Helsingin yliopisto. Unigrafia. Helsinki.
- Toikko, Timo 2005: Sosiaalityön ideat. Johdatus sosiaalityön historiaan. Vastapaino. Tampere.
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2002: Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Kustannusosakeyhtiö Tammi. Helsinki.
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2009: Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Kustannusosakeyhtiö Tammi. Helsinki.
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2012: Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Kustannusosakeyhtiö Tammi. Helsinki.
- Törmä, Sinikka 2007: Sopimaton hoitojärjestelmälle. Teoksessa Hänninen, Sakari & Karjalainen, Jouko & Lehtelä, Maija-Leena (toim.) Pääsy kielletty! Poiskäännyttämisen politiikka ja sosiaaliturva. STAKES. Helsinki, 86-115.
- Törrönen, Maritta & Vornanen, Riitta 2004: Lastensuojelun ehkäisevä työ. Teoksessa Puonti, Annamajja & Saarnio, Tuula & Hujala, Anne (toim.) Lastensuojelu tänään. Kustannusosakeyhtiö Tammi. Helsinki, 159.
- Vaininen, Satu 2011: Sosiaalityöntekijät sosiaalisen ammattilaisina. Sosiaalityöntekijöiden ja yhteistyökumppaneiden käsitykset sosiaalitoimiston sosiaalityöntekijöiden ammatillisesta toiminnasta 2000-luvun alussa. Tampereen yliopistopaino. Tampere.
- Vilen, Marika & Seppänen, Paula & Tapio, Nina & Toivanen, Riikka (toim.) 2010: Kohtaamisia lapsiperheissä. Menetelmiä perhetyöhön. Kirjapaja. Helsinki.
- Vuorikoski, Marjo 1999: Sosiaalityön professionalistuminen ja koulutus. Acta Universitatis Tamperensis 687. Tampereen yliopisto. Tampere.
- Yesilova, Katja 2007: Perheen puolesta. Perhekasvatus Suomessa 1970-1990 –luvuilla. Teoksessa Vuorinen, Jaana & Nätkin, Ritva (toim.) Perhetyön tieto. Tampere, 54-55.
- Yesilova, Katja 2009: Ydinperheen politiikka. Gaudeamus. Helsinki.
- Rytkönen, Outi & Hautsalo, Katriina 1999: Laadukas parisuhde: Onnea ja vuorovaikutusta. Jyväskylän yliopiston perhetutkimusyksikön julkaisuja 10/1999. Jyväskylä.
- Räty, Tapio 2010: Lastensuojelulaki. Käytäntö ja soveltaminen. Edita. Helsinki.
- Rönkkö, Leena & Rytkönen, Timo 2010: Monisäikeinen perhetyö. Sanoma Pro Oy. Helsinki.

*Liitteet***Liite 1. Tutkimuslupa-anomus**

TUTKIMUSLUPA-ANOMUS

18.12.2013

X:n kaupungin sosiaali- ja terveystoimi
 Lastensuojelun palveluyksikkö
 Palvelupäällikkö xxxxx xxxxxxxx
 puh. xxx xxxx xxx

Olen tekemässä Lapin yliopistossa sosiaalityön pro gradu –tutkielmaa aiheesta Sosiaalityöntekijän toimintaroolit parisuhteen tukijana ehkäisevässä lastensuojelussa. Anon tutkimuslupaa tutkielman suorittamiseen Oulun kaupungin lastensuojelun toimintayksiköissä ja perheneuvoloissa.

Tutkimus on laadullinen, jossa sosiaalityöntekijöitä haastattelemalla pyrin selvittämään, millaiset toimintaroolit sosiaalityöntekijöiden parisuhdetyöskentelyssä ilmenevät ja mitkä ovat sosiaalityön vahvuudet/kehittämisen paikat parisuhdetyön tekemisessä ehkäisevässä lastensuojelussa. Tutkielmassa käytän realistisen tarkastelun näkökulmaa, jossa aineiston sisältöön suhtaudutaan jäsentäen ja analysoiden, ollen kiinnostuneita siitä, mitä aineistossa on ja mitä muuta aineisto tutkittavasta ilmiöstä kertoo. Aineiston analyysin suoritan sisällönanalyysin avulla haastattelussa käytettyjen teemojen mukaisesti.

Tutkielman nimi/työnimi on:

Sosiaalityöntekijän toimintaroolit parisuhteen tukijana ehkäisevässä lastensuojelussa

Tutkimus on ajankohtainen, koska sosiaalityöntekijän ammattitaidolle ja osaamiselle on tilausta perheiden tukemisen varhaisissa vaiheissa. Vuonna 2008 voimaan astunut uusi lastensuojelulaki painottaa ennaltaehkäisevän työn kehittämistä ja koen tärkeäksi, että myös sosiaalityön osaamista hyödynnetään vanhempien kanssa tehtävässä parisuhdetyössä laajasti moniammatillisella kentällä. Tutkielmallani pyrin selvittämään, miten sosiaalityön osaamista ja toimintarooleja hyödynnetään ehkäisevässä lastensuojelussa vanhempien parisuhteen tukemisessa. Tavoitteenani on selvittää sosiaalityön parisuhdetyön osaamisen vahvuudet sekä kehittämisen kohteet toimintaroolien käsitettä tutkimuksessani hyödyntäen.

Haen lupaa keväällä 2014 tapahtuvaa aineiston keruuta varten, jonka toteutan haastattelemalla 5-8 (ehkäisevän) lastensuojelun tai perheneuvolan sosiaalityöntekijä. Käytän haastatteluissa puolistrukturoitua haastattelumenetelmää, jossa haastateltavat vastaavat samoihin kysymyksiin vapaasti omin sanoin. Etsin haastateltavat sosiaalityöntekijät joko soittamalla tai lähettämällä sähköpostia Oulun kaupungin lastensuojelun toimintayksiköiden tai perheneuvoloiden sosiaalityöntekijöille ja kysymällä suostumusta haastatteluun. Sovin haastattelujen ajankohdat tutkimukseen osallistuvien sosiaalityöntekijöiden aikataulujen mukaisesti. Haastattelut pyrin toteuttamaan tapaamalla jokaisen haastateltavan, jolloin pystyn myös takaamaan nauhoittamisen onnistumisen testaamalla nauhurin jokaisella haastattelukerralla ennen haastattelun alkua.

Kaikissa tutkielman tekemisen vaiheissa noudatan hienovaraisuutta ja tutkimuksen tekemisen eettisiä periaatteita, mm. luotettavuutta, puolueettomuutta ja anonyymiyttä sekä salassa pidon velvoitteita. Käsittelen aineistoa niin, että haastateltujen henkilötiedot eivät tule missään tutkimukseni vaiheessa esiin. Säilytän saamani aineiston lukitussa tilassa kotona sekä tuhoan tutkimuksen aineiston (nauhoitteet ja niistä litteroidun materiaarin) asianmukaisesti tutkimuksen valmistuttua.

Pyrin tekemään haastattelut huhtikuun 2014 loppuun mennessä. Pyrin litteroimaan aineistoa aineistonkeruun yhteydessä, jotta pääsen analysoimaan aineistoa viimeistään kesän 2014 aikana. Tutkielmani on tarkoitus valmistua vuoden 2014 loppuun mennessä.

Tutkielma painetaan Lapin yliopiston painossa. Se tarkastetaan ja hyväksytään tiedekuntaneuvoston kokouksessa ja valmistumisen jälkeen tutkielma on saatavilla Lapin yliopiston kirjastossa sekä sähköisessä Doria tietokannassa (www.doria.fi). Toimitan tutkielmasta oman kappaleen myös Oulun kaupungin lastensuojelun palveluyksilön käyttöön.

Lisätietoja voi kysyä sekä tutkimuksen tekijältä että ohjaajalta.

LIITTEET: Tutkimussuunnitelma sekä haastattelukysymykset

Opiskelijan yhteystiedot

Lapin yliopisto

Yhteiskuntatieteiden tiedekunta

Sosiaalityön koulutusohjelma

Elisa Suikka

xxxxxxxxxxxxxxxxx x

xxxxx xxxxxxxxxxxx

puh: 050 xxx xxxx

e-mail: esuikka@ulapland.fi

Ohjaajan yhteystiedot

Lapin yliopisto

Yhteiskuntatieteiden tiedekunta

Sosiaalityön koulutusohjelma

Jari Lindh

PL 122

96101 Rovaniemi

puh: 040 xxx xxxx

e-mail: jari.lindh@ulapland.fi

Päiväys ____ . ____ . _____

Hakijan allekirjoitus _____

Nimen selvennys _____

_____ Hyväksytty tutkimus-lupa-anomuksen mukaisena

_____ Hylätty liitteessä esitettyjen perusteiden nojalla

Päiväys ____ . ____ . _____

Luvan myöntäjän allekirjoitus _____

Nimen selvennys _____

Liite 2. Haastattelykysymykset

HAASTATTELUKYSYMYKSET

Tutkimukseni tarkoituksena on kuvata sosiaalityöntekijöiden parisuhdetyön osaamista ehkäisevässä lastensuojelun sosiaalityössä. Tavoitteenani on tehdä näkyväksi sosiaalityön toimintaroolit parisuhdetyössä.

A Taustatiedot

1. Millainen koulutus teillä on?
2. Missä työpaikoissa ja tehtävissä olette aikaisemmin työskennelleet?

B Työtehtävät

1. Mikä on nykyinen työorganisaatiosi?
2. Mitä työtehtäviä työhösi kuuluu?

C Sosiaalityön osaamisen painottuminen verkostoissa

1. Mitkä ovat läheisimmät yhteistyöverkostot ja työkumppanit työssäsi?
2. Miten sosiaalityön asiantuntijuus/osaaminen painottuu yhteistyössä?

D Tämän hetkinen tilanne sosiaalityössä parisuhdekysymysten osalta

1. Kuinka paljon kohtaatte työssänne asiakkaiden parisuhdeongelmia?
2. Minkälaisia parisuhdeongelmia työssäsi kohtaat?
3. Onko parisuhdeasioista/ongelmista keskusteleminen mielestänne lisääntynyt työurasi aikana? Jos on, mistä luulet sen johtuvan?
4. Missä tilanteessa te itse otatte asiakkaan parisuhdetilanteen esille?
5. Millaisissa tilanteissa asiakas itse ottaa parisuhteen tilanteen esille?
6. Mihin asioihin kiinnitätte huomiota asiakkaan parisuhteesta keskustellessa?
7. Millaisiin asioihin koet pystyväsi sosiaalityöntekijänä vaikuttamaan? Kerro esimerkki onnistuneesta kokemuksesta!
8. Millaisiin asioihin mielestäsi sosiaalityöntekijän pitäisi pystyä vaikuttamaan aikaisempaa enemmän?

E Osaaminen ja tieto parisuhdetyössä

1. Millaista osaamista teillä on parisuhdetyössä?
2. Onko teillä koulutusta parisuhdetyöstä?
3. Mikä on mielestänne sosiaalityöntekijän vahvuus/erityisosaaminen parisuhdetyöntekijänä?
4. Millaiseksi miellät oman sosiaalityöntekijyytesi; mikä on sen ydin?

F Parisuhdetyön osaamisen kehittämisen tarve

1. Kaipaatteko parisuhdetyön osaamista/koulutusta; millaista ja miksi?
2. Mikä mielestänne vaatii kehittämistä sosiaalityöntekijän parisuhdetyön osaamisessa?